

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΑ'

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1948

ΑΡΙΘ. 86

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Α'.

Ἐδῶ καὶ ἑκατὸ ἀκριβῶς χρόνια, τὸ 1848-ἔτος κρίσιμο γιὰ τὴν πνευματικὴ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος-καὶ μάλιστα ἀκριβῶς τὸν Νοέμβριο τοῦ ἔτους αὐτοῦ, ὁ Ἐρνεστος Ρενάν, νέος τότε εἰκοσιπέντε χρόνων, ἀρπαξε τὸ μεγάλο τοῦτο θέμα, τὴ θέσι τῆς ἐπιστήμης μπρὸς τὸν Χριστιανισμό, γιὰ νὰ τὸ κἀνὴ θέμα τῆς ζωῆς του. Ἐτρεξε στὴν ἐπιστήμη καὶ τῆς ἐξήγησε νὰ τοῦ δώσῃ ἐκεῖνο ποῦ θ' ἀντικαθιστοῦσε μέσα του τὴν χριστιανικὴ πίστι ποῦ εἶχε χάσει. Κι' ἀρχισε νὰ οἰκοδομῇ τὴν κοσμοθεωρίαν του, νὰ γράφῃ τὸ βιβλίον τοῦ νέου προσανατολισμοῦ του. Γοργή, φρενιασμένη δουλειά, ποῦ ἀπερρόφησε ὅλην του τὴν προσωπικότητα καὶ, ἀναλόγως, πολὺ λίγο χρόνο. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ρενάν μᾶς λέει⁽¹⁾, ἡ ἐργασία αὐτὴ ἐκράτησε τοὺς δύο τελευταίους μῆνες τοῦ 1848 καὶ τοὺς τέσσαρες ἢ πέντε μῆνες τοῦ 1849. «Τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης» (L'avenir de la science), τὸ θεμελιώδες βιβλίον γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ρενάν ἦταν ἔτοιμο. Τὸ νέο θεμέλιον εἶχε τεθῆ. Ἦταν ἡ ἐπιστήμη. «Ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἐπιστήμη μόνη μπορεῖ νὰ δώσῃ στὴν ἀνθρωπότητα ἐκεῖνο, ποῦ χωρὶς αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ζῆσῃ»⁽²⁾.

Δύο-τρεῖς μῆνες κατόπιν, κ' ἀφοῦ εἶχαν δημοσιευθῆ ἀγγελίες, ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ κυκλοφοροῦσε σὲ λίγες ἑβδομάδες, τὸ χειρόγραφο ἔμπαινε... σὲ χρονοντούλαπο.

(1) Στὸν πρόλογον τοῦ L' Avenir de la science.

(2) L' Avenir de la science σ. 31. Γιὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ βλ. σημεῖωμα τοῦ Δ. Πυργιωτῆ, «Ακτίνες» 1947 σ. 138.

Σαράντα δύο ὁλόκληρα χρόνια ὁ συγγραφεὺς τὸ κρατοῦσε κλεισμένο, χωρὶς «τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης» νὰ δῆ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Μόλις τὸ 1890, σὲ ἡλικία 67 ἐτῶν, δύο χρόνια πρὶν πεθάνῃ, ὁ Ρενάν ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ τὸ ἔργον στὴν δημοσιότητα. Μὰ τὸ συνώδευσε μ' ἕνα πρόλογον μεγάλο. Ἐνα πρόλογον, ποῦ εἶναι ἀπολογία. Κάτι σὰν ἀναγνώρισις, πὼς δὲν εἶναι τὰ πράγματα ἔτσι, ὅπως ὁ Ρενάν τὰ εἶχε φαντασθῆ, κάτι πάλι σὰν υπεράσπισις, ὅτι, μολοντοῦτο, σὲ βάθος εἶχε δίκην, τὸ νεανικὸ ἀμάρτημα εἶχε τὸ νόημά του. Τὸ σύνολον, χειρόγραφο βιαστικὰ γραμμένο καὶ χρονοντούλαπο σαράντα τῶσων χρόνων, κείμενον καὶ πρόλογος... ἕνα ἀληθινὸ δράμα.

Θὰ ἦταν, φυσικὰ, πλάνη μεγάλη νὰ νομισθῆ, ὅτι τὸ δράμα αὐτὸ ἦταν προσωπικὴ ὑπόθεσις τοῦ Ἐρνεστού Ρενάν. Εἶναι τὸ δράμα γενεῶν ὁλοκλήρων. Καὶ πρῶτα-πρῶτα τῆς γενεᾶς τοῦ 1848, ποῦ ἦταν γενεὰ τοῦ Feuerbach, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Engels, τῆς γενεᾶς τοῦ «ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸ ποῦ τρώγει» (Der Mensch ist was er isst). Τῆς γενεᾶς δηλαδὴ ποῦ ἐδοκίμασε τὸν μαρασμὸ ἀπὸ τὴν ὑλιστικὴν προπαγάνδα. Καὶ τὸν μαρασμὸ αὐτὸ τὸν αἰσθάνθησαν ἀκόμη καὶ ἐχθροὶ τοῦ ὑλισμοῦ ποῦ ἔσπευαν ἔξω ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν πίστι. Ἀκόμη καὶ πνεύματα ποῦ, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ρενάν κ' ἀκόμη κ' ὁ Hippolyte Taine, μὲ τὴν ἐπίδρασι τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ τύπου Hegel, ἤθελαν νὰ κρατήσουν μὰ γραμμὴ ἀντιυλιστικὴ καὶ ἀκόμα, μὲ κάποια ἀκαθόριστον ἔννοια, θεϊστικὴ γραμμὴ.

Ποῦ ὠδήγησε αὐτὸς ὁ μαρασμὸς, τὸ ἔ-

δειξε ὁ ὕλισμός τῶν αισθησιοκρατῶν, μὴ ἄλλα λόγια (στὴν τελικὴ πρακτικὴ συνέπεια) τῶν ἀνθρώπων τῶν καταγωγίων, πού κι' αὐτοὶ ἐπρόβαλλαν σὰν ἄνθρωποι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς προόδου. Οἱ τύποι τοῦ Zola (στὴ «γῆ» παραδείγματος χάρι) τὴν «ἐπιστήμη» καὶ τὴν «πρόοδο» ἐπικαλοῦνται γιὰ στήριγμα. Στὸ τέλος, ἡ κατάληξις: τὴν ζοῦμε τώρα. Τὸ κορύφωμα τοῦ δράματος στὴν ἠθική, στὴν κοινωνικὴ συμβίωσι, στὸν «πολιτισμὸς» τῆς γενεᾶς μας.

Β'

Δὲν χρειάζεται νὰ προχωρήσωμε περισσότερο, καὶ πρὸ πάντων δὲν χρειάζεται νὰ ἐξετάσωμε ἐδῶ τὴν μεταφυσικὴ πλευρὰ τῆς ἐξελιξέως αὐτῆς, πού ἦταν ἡ ἄρνησις τοῦ Χριστιανισμοῦ, στ' ὄνομα τάχα τῆς ἐπιστήμης. Ἡ «Διακέρυξις» τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» ἀναλύει τὸ θέμα αὐτό, ἀρκεῖ λοιπὸν νὰ παραπέμψωμε ἄλλη μιὰ φορὰ στὸ περιεχόμενό της. Ἄς παρατηρήσωμε μόνο τοῦτο: Ἄκόμα καὶ ἄσχετα μὲ τὴν κατόπιν ἐξέλιξι καὶ πρόοδο στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἀκόμα καὶ τὸ 1848, ὅλος αὐτὸς ὁ ὕλιστικὸς θόρυβος ἦταν δημαγωγία, πού δὲν εἶχε καμμιά σχέσι μὲ τὴν ἐπιστήμη. Ὁταν ὁ Feuerbach, ἕνας πρῶην θεολόγος καὶ φιλόσοφος, πού δὲν εἶχε καμμιά σχέσι μὲ τὸ «ἐργαστήριον» τῆς φυσικῆς, ἦταν τὸ κέντρο τοῦ ὕλιστικοῦ ρεύματος, στ' ὄνομα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὴν ἴδιαν ἐποχὴ ἕνας Faraday, ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὰς τῆς φυσικῆς τῶν νεωτέρων χρόνων ἰδίως στὸ πεδίο τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἐξεδήλωνε μὲ τὸν πιὸ ἀπερίφραστο τρόπο τὴν βαθειὰ θρησκευτικὴ του πίστι. «Ἡ ἔννοια καὶ ὁ σεβασμὸς τοῦ Θεοῦ ἔρχονται στὸ πνεῦμα μου ἀπὸ δρόμους ἐξ ἴσου ἀσφαλεῖς, ὅπως ἐκεῖνοι πού μᾶς ὀδηγοῦν στὶς ἀλήθειες πού ἀναφέρονται στὴ φυσικὴ τάξι», ἔλεγε ὁ μεγάλος αὐτὸς ἐργάτης τῆς ἐπιστήμης, λόγια πού τὰ ἐπανελάμβανε κατόπιν ἕνας Pasteur, στὸν ἐναρκτήριο λόγο του στὴν Γαλλικὴ Ἀκαδημία. Κι' ὅμως οἱ ἄνθρωποι τοῦ ὕλιστικοῦ «πολιτισμοῦ» ἔλεγαν πὼς ἔκαναν ἐπιστήμη καὶ μάλιστα φυσικὴ, ἀκούοντας τὸν Feuer-

bach καὶ γυρίζοντας τὶς πλάτες στὸν Faraday.

Αὐτὰ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Μά, φυσικά, τώρα τὰ πράγματα ἔχουν ξεκαθαρίσει, μὲ τρόπο πού οὔτε μπορούσε νὰ τὸ φαντασθῆ κανεὶς ἐδῶ καὶ ἑκατὸ χρόνια. Ἀπὸ τὸ 1848 ἕως τὸ 1948 τί ἐξέλιξις! Ὁταν ὁ ὕλισμός πρέπει νὰ γυρίσῃ στὶς παλαιοντολογίαις τοῦ Moleschott γιὰ νὰ βοῆ στήριγμα κι' ἀπὸ τοὺς σχετικὰ νεωτέρους ἔχει καὶ κάθε τόσο τὸν προβάλλει ὅλον κι' ὅλον τὸν Langevin, ἡ νεώτερη ἐπιστήμη, φωτισμένη ἀπὸ τὴν ἀφάνταστη, ἀλήθεια, πρόοδο τῶν τελευταίων χρόνων στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, μιᾶ ὅπως εἶδαν οἱ ἀναγνώσται σὲ προηγούμενα φύλλα τοῦ περιοδικοῦ τούτου. Δὲν εἶναι μόνο τὰ μηνύματα πού ἔστειλαν, εἰδικῶς γιὰ τὶς «Ἀκτίνες», κορυφῆς στὶς σύγχρονες ἐπιστήμες ὅπως ὁ Millikan, ὁ Max Planck, ὁ Thomson, ὁ Milne, ὁ Russel, ὁ Newsholme. Εἶναι, ἀκόμα ἡ στροφή στὸ πανεπιστημιακὸ μάθημα, εἶναι ἡ στροφή πού ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἔκδοσι εἰδικῶν βιβλίων ἀπὸ τοὺς ἐγκυροτέρους ἐκπροσώπους τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης. Ὁ Καρρέλ, ὕστερα ἀπὸ τὸ «Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸ τὸ ἄγνωστο», μᾶς ἔδωσε, κατακλειδα τοῦ ἔργου του, τὸ βιβλίον γιὰ τὴν προσευχή. (Νὰ τὸ φανταζόταν αὐτὸ ὁ Ρενάν!) Ὁ Morrison τὸ «Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνος» πού τὸ βλέπουν σὲ σειρά ἄρθρων οἱ ἀναγνώστες τῶν «Ἀκτίνων»⁽³⁾, ὁ Strömberg τοὺς «ἐρευνητὰς», (The Searchers), ὁ Le Comte du Nouÿ τὸν «Προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου», (Destiny of Man), ὁ Millikan «Ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ νέος πολιτισμὸς» (Science and New Civilization), ὁ Compton γράφει γιὰ τὸ «ἀνθρώπινο νόημα τῆς ἐπιστήμης» (Human Meaning of Science). Ἡ στροφή αὐτὴ φαίνεται ἀκόμα καὶ στὴν ἐξωχριστιανικὴ φιλοσοφικὴ σκέψι, ὅπως ἔδειξε ἰδίως ἡ ἀκμὴ τῆς φαινομενολογικῆς σχολῆς. Ἀπὸ τὸν Auguste Comte ὡς τὸν Husserl, καὶ μάλιστα ὡς τὸν Max Scheler... πὼς τὸ θέλετε, εἶναι μιὰ ἐξέλιξις κάπως διαφορετικὴ

(3) Βιογραφικὰ σημεῖα γιὰ τοὺς μεγάλους αὐτοὺς ἐπιστήμονας ἔχουν δημοσιευθῆ στὶς «Ἀκτίνες», τῆς 1^{ης} Ἰανουαρίου—Ἀπριλίου 1948.

ἀπὸ ἐκείνην πού περιέμενε ἡ νοοτροπία τοῦ 1848!

Γ'

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, στὰ ἑκατὸ τοῦτα χρόνια, 1848 ἕως 1948, ἐσημειώθηκε μία σημαντικὴ ὅσο καὶ χαρακτηριστικὴ ταλάντευσις πάνω στὸ ζήτημα τῆς πολιτικῆς ἀξίας τῆς ἐπιστήμης, στὸ ζήτημα ἂν καὶ σὲ ποιάν ἔκτασι ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ παράγων τοῦ πολιτισμοῦ, ἀκόμα περισσότερο, ἂν ὁ ἄνθρωπος μπορῇ καὶ πέρα ἀπὸ τὶς συγκεκριμένους τεχνικὲς ἢ ὑγιεινὲς ὠφέλειες, νὰ ἔχη μὲ καθολικώτερο καὶ βασικώτερο τρόπο τὴν ἐπιστήμη γιὰ στήριγμα καὶ ὁδηγητὴ καὶ θεμέλιο τῆς ζωῆς του.

Στὴν ἀρχή, τὸ ρεῖμα ἦταν μὲ τὴν ἀποψὶ τοῦ «ἐπιστημονισμοῦ» (Scientisme), μὲ τὸ σύνθημα «ἡ ἐπιστήμη τὸ πᾶν». Δὲν εἶναι παράγων πολιτισμοῦ ἡ ἐπιστήμη, ἔλεγε ἡ ἀποψὶ αὐτή. Εἶναι ὁ πολιτισμὸς ὁ ἴδιος. Δὲν εἶναι μιὰ ἀξία πολιτισμοῦ, εἶναι ἡ μοναδικὴ πολιτιστικὴ ἀξία. Ὁ ἐπιστήμων, ἦταν, κατὰ τὴν ἀποψὶ αὐτή, ὁ ἐργάτης τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ μοναδικὸς γνήσιος ἐργάτης. Τὰ πανεπιστήμια, καὶ κυρίως τὰ πανεπιστημιακὰ φυσικὰ καὶ χημικὰ ἐργαστήρια, τὰ «κατ' ἑξοχὴν» ἢ μᾶλλον τὰ μοναδικὰ ἐργαστήρια τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ γραμμὴ φαινόταν νὰ ὁδηγῇ στὸ νὰ γίνῃ πέρα γιὰ πέρα πραγματικότης τὸ σύνθημα πού ἀνεφέραμε «ἐπιστήμη τὸ πᾶν». Φαινόταν νὰ φέρῃ σ' ἓνα νέο πολιτισμὸ, «τὸν ἐπιστημονικὸ πολιτισμὸ» πού θὰ ἦταν, ἔλεγαν, ὁ «μεταχριστιανικὸς πολιτισμὸς».

Καὶ ὅμως, ἡ ἐξέλιξις δὲν πῆγε πρὸς τὴν γραμμὴ αὐτή. Ἡ ἐπιστήμη εἶχε χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ τὴ γενεὰ τοῦ 1948, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ διαζύγιο τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴ, τὴν χριστιανικὴ μεταφυσικὴ. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν τὸ διαζύγιο τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τὴ φιλοσοφία. Ἐκείνη πού ἔμεινε ἔκθετη δὲν ἦταν ἡ χριστιανικὴ μεταφυσικὴ, ἦταν ἡ φιλοσοφία. Στὴν μεταφυσικὴ ἡ νεώτερη φιλοσοφία δὲν εἶχε θέσι· δὲν τὴν ἤθελε ἡ ἴδια. Στὸ ἐπιστημονικὸ ἐργαστήριον, ζητοῦσε ἀλλὰ δὲν εἶχε ἐ-

σοδο· ἡ ἐπιστήμη ἤθελε νὰ μείνῃ μόνῃ τῆς. Ἐφιλοσοφοῦσε, βέβαια, μὰ χωρὶς ἡ ἴδια νὰ τὸ ξέρῃ καὶ πάντως χωρὶς νὰ τὸ ἀναγνωρίζῃ. Ἀρχισε ὑποστηρίζοντας τὸν θετικισμὸ (Saint-Simon, Auguste Comte κλπ.), μὰ ἔφθασε στὴν περιφρόνησι τῆς φιλοσοφίας, σὲ μιὰ «splendid isolation».

Μὰ αὐτὴ ἡ «λαμπρὴ ἀπομόνωσις» εἶχε τὴν συνέχειά τῆς. Ἡ μονομερὴς ἀντίληψις τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐπιστήμης τῆς φύσεως ἐννοεῖται (στὶς πνευματικὲς ἐπιστήμες μόνο μιὰ προσωρινὴ θέσι, στὸν προθάλαμο, εἶχε δοθῇ) σάν νάχη μοναδικὸ περιεχόμενον τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἔδωσε τὴν ἐντύπωσι πὼς ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀνίκητη, πὼς δὲν ἔχει ἀρμοδιότητα νὰ μιλήσῃ, νὰ κινηθῇ, στὸ χῶρον τοῦ πνεύματος. Ὅτι, ἐπομένως, ὅποιος ἀποζητᾷ κάτι τὸ πνευματικὸ, καλὰ θὰ κάνῃ νὰ μὴν περιμένῃ τίποτε ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη. Τὸ σχῆμα: πολιτισμὸς=ἐπιστήμη, ἐπιστήμη=φυσικὲς ἐπιστήμες, φυσικὲς ἐπιστήμες=ὕλισμός, σχῆμα πού δεκάδες ἑτῶν εἶχε θεωρηθῇ σάν τὸ ἀρχιτεκτονικὸ διάγραμμα τῆς ἐπιστήμης, τὸ σχῆμα λοιπὸν αὐτό, μπορεῖ νὰ ἦταν βολικὸ γιὰ τὸν ὕλισμό· γιὰ τὴν ἐπιστήμη σάν παράγοντα πολιτισμοῦ ἦταν καταστροφῆ. Οἱ κομματισμοὶ τῶν ἐκλαϊκευτῶν καὶ τῶν προπαγανδιστῶν «ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης» δὲν ἐπληθύνεσαν. Ἀρκετὰ χρόνια ἄρχισε ἡ ἀπογοήτευσις. Σκεπτικισμὸς καὶ ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ γνῶσι, ἀπογοήτευσις γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἐπίδρασι τῆς ἐπιστήμης, πού ὁδηγεῖ σὲ μιὰ «συστηματοποιημένη βαρβαρότητα». Ὁ Brunetière εἶπε τὴ μοιραία φράσι: «Χρεωκοπία τῆς ἐπιστήμης». Κι' ὅσο προχωροῦσαμε, τόσο τὸ σύνθημα αὐτὸ ἔπαιρνε διάδοσι. Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ὑποκόσμου, πού καμάρωναν κάνοντας τὸν ἐπιστήμονα, φθάσαμε στοὺς ἐπιστήμονες, πού ἀπαρνήθηκαν τὴν ἐπιστήμη τους γιὰ τὰ διάφορα «ὀλοκληρωτικὰ» συστήματα. Ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα-ἡγέτη φθάσαμε στὸν ἐπιστήμονα πού προκαλεῖ τὸν οἶκτο. Ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, πανσέβαστο κέντρο τοῦ πολιτισμοῦ, φθάσαμε στὸ Πανεπιστήμιον, μὰ ἀπὸ τὶς πολλὰς ἐπαγγελματικὲς σχολὰς. Ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη πού θὰ ἦταν τὸ πᾶν, φθάσαμε

στην επιστήμη, πού τῆς λένε, ὅτι δὲν εἶναι τίποτε.

Ἔτσι φαινόταν νὰ πηγαίνει ἡ φορὰ τὸ «μέλλον τῆς επιστήμης». Καὶ ὅμως ἡ συνέχεια ἦταν ὀλοτέλα διαφορετικὴ.

Γιατί ἂν ὁ ὕλισμός ἔφερε στὴν επιστήμη τὸ μαρασιό (καὶ μὲ τρόπο πού κανεὶς ἴσως δὲν ἐπερίμενε) ἡ πνευματικὴ στροφὴ στὴν επιστήμη, ὅπως τὴν εἶδαμε παραπάνω, ἔφερε τὴν νέα ζωὴ. Ξαναγυρίζοντας στὴν σφαῖρα τοῦ πνεύματος, ἡ επιστήμη ἔχει πάλι τὸ πνεῦμα ὡς δύναμι πού τὴν ζωογονεῖ. Ἐλευθερωμένοι ἀπὸ τὸν ὕλισμό, ὁ ἐπιστήμων γίνεται πάλι πνευματικὸς ἄνθρωπος, πνευματικὸς ὁδηγητῆς, ἱεροφάντης τοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ τότε ἀντικρούζει στὴν πορεία του τὸ μεγάλο μας θέμα: Τὴ σχέσι πού θὰ πάρῃ ὁ ἐπιστήμων ἀπέναντι στοῦ Χριστιανισμοῦ.

Δὲν μπορούμε νὰ σταματήσωμε στὸ ξεπέραςμα τοῦ ὕλισμοῦ. Θὰ προχωρήσωμε στὴν συνέχεια. Κι' ἡ συνέχεια θὰ εἶναι μιὰ θετικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὸν σύγχρονον ἐπιστήμονα, ὅπως πάλι ὁ συγχρονισμένος Χριστιανισμός, (μὲ τὴν ἔννοια πού καθωρίσαμε σὲ προηγουμένα ἄρθρα⁽⁴⁾), θὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του τὸν ἐπιστήμονα, ὡς ἐργάτη, ὡς οἰκοδόμο τοῦ πολιτισμοῦ. Οἰκοδόμοι τοῦ πολιτισμοῦ κι' ἡ ἐπιστήμη κι' ὁ Χριστιανισμός θὰ συναντηθοῦν, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ συναντηθοῦν, στὸν χῶρο ὅπου ἀνεγείρεται τὸ κοινὸ οἰκοδόμημα. Θὰ συνεργασθοῦν, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ συνεργασθοῦν, ἂν δὲν πρόκειται νὰ πέσωμε πάλι στὸ χάος καὶ στὸν παλιμπαρβαρισμό.

Πῶς, ὅμως, θὰ ἐκδηλωθῇ ἡ συνεργασία αὐτῆ τῆς χριστιανικῆς πίστεως μὲ τὴν ἐπιστήμη, μέσα στὸν χριστιανικὸ πολιτισμό; Πῶς θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ συνεργασία αὐτή, χωρὶς οὔτε ἡ πίστις, οὔτε ἡ ἐπιστήμη νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὴ γραμμὴ τους, ἴσα-ἴσα ἐνῶ καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη θὰ ἀκολουθοῦν καίθε μιὰ τὴ δική της γραμμὴ καὶ ἀποστολή; Γιὰ νὰ δώσωμε ἀπάντησι, στὸ ἐρώτημα αὐτὸ θὰ ἐξετάσωμε τὴ θέσι

πού πρέπει νάχη σ' ἕνα γνήσιο χριστιανικὸ πολιτισμὸ ἡ ἐπιστήμη.

Σὰν πολιτιστικὴ ἀξία, ἀξία τοῦ ἀληθοῦς, ἡ ἐπιστήμη παρουσιάζει μέσα στοῦ χριστιανικὸ πολιτισμὸ δύο πλευρές:

Α') Ἡ ἐπιστήμη, παράγων τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Β') Ὁ χριστιανικὸς πολιτισμός, παράγων τῆς ἐπιστήμης.

Δ'.

1. Δὲν χρειάζεται εἰδικὴ προσπάθεια τοῦ ἐπιστήμονος γιὰ νὰ δημιουργῇ ἡ ἐπιστήμη πολιτισμὸ. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι πολιτιστικὴ ἀξία καὶ ἐπομένως μέσα σὲ μιὰ σωστὰ προσανατολισμένη ἐπιστήμη, ἡ γνησία ἐπιστημονικὴ πρόοδος εἶναι μαζὶ καὶ συμβολὴ στὴ δημιουργία γνησίου πολιτισμοῦ. Μὲ τὴν διακονία της στὸν τομέα τοῦ ἀληθοῦς, μέσα στὰ ὅρια τῆς ἀρμοδιότητός της, ἡ ἐπιστήμη εἶναι συγχρόνως παράγων καθολικὸς τοῦ γνησίου πολιτισμοῦ. Ἐπομένως ἐκεῖνο πού ζητεῖται ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη γιὰ νὰ συμβάλῃ στὴν καθόλου προαγωγὴ ἐνὸς χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι τοῦτο μόνο: νὰ μείνῃ μέσα στὰ ὅριά της, τὰ ὅρια πού ἔχει ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, καὶ νὰ μὴν δέχεται νὰ χρησιμοποιηθῇ γιὰ τὴν ἀρνητικὴ μεταφυσικὴ, ὅπως εἶχε γίνει παλαιότερα.

2. Αὐτὸ ἔχει καὶ ἰδιαίτερη σπουδαιότητα, γιατί πρέπει νὰ εἶναι ξεκαθαρισμένο τί οἱ Χριστιανοὶ ζητᾶμε ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη. Ἐπάρχει ἡ δυνατότης, ἢ μᾶλλον ὁ κίνδυνος, ἐπειδὴ στὸ παρελθὸν ἡ ἐπιστήμη ἐχρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὴν ἀπιστία καὶ τὴν ἀνοησι, νὰ ζητηθῇ τώρα νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς στήριγμα τῆς πίστεως. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν σωστό. Ἐκεῖνο πού τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα ζητεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη εἶναι νὰ δώσῃ ὄχι τὴ βεβαίωσι τῆς πίστεως, ἀλλὰ τὴν ἀναγνώρισι ὅτι κακῶς ἐχρησιμοποίησαν τὴν ἐπιστήμη ὡς στήριγμα τῆς ἀπιστίας. Καὶ πάνω σ' αὐτὸ δὲν ἔχομε παρὰ νὰ ἐπαναλάβωμε ὅσα ἔχουν ἐκτεθῇ στὴ Δῆλωσι πού ἐξεδόθη ὡς

(4) «Ἀκτίνες» 1947 σ. 144 ἄπ.

παράρτημα στη «Διακήρυξι» της 'Ελληνικής Χριστιανικής 'Ενώσεως 'Επιστημόνων.

«'Επί πλέον ή απομάκρυνσις αυτή αντίκειται πρὸς τὰ συμπεράσματα τῆς πράγματι ἀποκαταλήπτου κριτικῆς ἐρεῦνης ἐπὶ τῶν μεγάλων βασικῶν διὰ τὸν ἄνθρωπον προβλημάτων, καὶ εἰδικώτερον πρὸς τὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὅποια καταλήγει ἡ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία διεξάγεται ἐντὸς τοῦ ἐντός ἐπιστημονικοῦ πεδίου, μὲ ἀντιτρωπῶς ἐπιστημονικὴν μέθοδον καὶ μὲ πνεῦμα γνησίως ἐπιστημονικόν. Τόσον εἰς τὰς θετικὰς, φυσικὰς, καὶ βιολογικὰς, ὅσον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, ἡ πρόοδος τῆς συγχρόνου ἐρεῦνης κατέδειξεν, ὅτι ἡ προσπάθεια νὰ φανῇ ἡ ἐπιστήμη ὡς διαφευδουσα τὴν χριστιανικὴν πίστιν, δὲν ἔχει κανίνα ἐπιστημονικὴν ἔκρησιν. Κανίς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμειγνύῃ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ πεδίον ὅπου εὐρίσκονται τὰ μεγάλα μεταφυσικὰ ζητήματα καὶ νὰ χρησιμοποιοῦ τὸ ὄνομα καὶ τὸ κῆρος τῆς ἐπιστήμης διὰ νὰ στηρίξῃ πολεμικὴν ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς πίστεως».

3. Ἡ τοποθέτησις αὐτῆ τῆς ἐπιστημονικῆς συμβολῆς ὀδηγεῖ καὶ στὴν κατανόησιν τῶν ἀξιῶν πού ὑπάρχουν πέρα ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην. Κι' ἐκεῖ, δηλαδή, ὅπου ὁ ἐπιστήμων δὲν μπορεῖ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἔρευνά του, ἐπειδὴ δὲν ἔχει εἰδικότητα, μπορεῖ μολοντούτο νὰ σεβασθῇ τὴν πολιτιστικὴν ἀξίαν πού βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην του. Ὅπως στὶς διάφορες ἐπιστήμεις, κάθε ἐπιστήμων, κι' ἂν ἀκόμη ἀγνοῖ ἐντελῶς τὸ περιεχόμενον ἄλλης ἐπιστήμης, ὁμως ξέρει νὰ τὴν σέβεται, ἔτσι καὶ ἡ ἐπιστήμη, στὸ σύνολό της, πρέπει νὰ σέβεται τὶς ἄλλες πολιτιστικὰς ἀξίας. Αὐτὸ ἰσχύει εἰδικώτερα γιὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ὁσίου, τοῦ ἁγίου, τοῦ ἠθικοῦ. Τὴν ἀξίαν αὐτὴ ὁ ἐπιστήμων, ὅταν εἶναι ἀληθινὸς ἐπιστήμων, θὰ τὴν σεβασθῇ, ἔστω κι' ἂν αὐτὴ δὲν ὑπόκειται στὸν τρόπο ἐπιστημονικοῦ ἐλέγχου ἢ τοὺς μαθηματικούς τύπους αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς ἐπιστήμης.

Ὅταν ὑπάρξῃ αὐτό, ἡ ἔμμονή στα ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης κι' ὁ σεβασμὸς τῶν πνευματικῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν, τότε καὶ ἡ ἐπιστήμη ἔχει βεβαίωτα τὴ θέσιν της, θέσιν καθοδηγητικὴν μέσα σ' ἓνα χριστιανικὸ πολιτισμό. Ἀκόμη περισσότερο, τότε ἡ ἐπιστήμη θ' ἀποτελῇ πολὺτιμο δημιουργικὸ παράγοντα τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Ἰκανὴ νὰ κατανόησιν τὴν πίστιν, ἡ ἐ-

πιστήμη, θὰ γίνῃ ἱκανὴ νὰ βοηθήσῃ καὶ στὴ διάπλασιν τοῦ πολιτισμοῦ πού θὰ στηρίζεται στὴν πίστιν αὐτῆ.

4. Ὅσα εἶπαμε ὡς τώρα ἀναφέρονται σὲ κάθε ἐπιστήμωνα, ἀκόμη καὶ σὲ ἐκείνον πού δὲν συμμερίζεται τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀρκεῖ νὰ φέρεται ἀπέναντι στὴν Πίστιν αὐτὴ μὲ σεβασμό, σὰν ἀληθινὸς ἐπιστήμων, σὰν πολιτισμένος ἄνθρωπος. Ξεχωριστὴ ὁμως εἶναι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Χριστιανοῦ ἐπιστήμονος, τοῦ ἐπιστήμονος ἐκείνου, δηλαδή, πού εἶναι συγχρόνως καὶ πιστὸς. Ὁ ἐπιστήμων αὐτός, ἐργάτης ἀφωσιωμένος τῆς ἐπιστήμης, εἶναι καὶ ἐργάτης τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι καὶ ἐργάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μέσα στὸν κλάδο του, ἀπεργάζεται τὴ θεώρησιν τοῦ παντός μὲ τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα. Μεγάλοι ἐπιστήμονες καὶ διανοηταὶ Χριστιανοί, μὲ τὴ συμβολὴν τους, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐπιστήμης, στὴ χριστιανικὴ θεώρησιν τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἐπικράτησιν ἐνὸς χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, θὰ συντελέσουν καὶ στὸ νὰ λυτρωθῇ ὀριστικὰ ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴν μεταφυσικὴν.

Ε'.

Ὡς τώρα μιλήσαμε γιὰ τὴν μιὰ πλευρὰ τῆς συνεργασίας πίστεως χριστιανικῆς καὶ ἐπιστήμης, γιὰ τὴν ἐπιστήμην σὰν παράγοντα χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, μὲ ἄλλους λόγους γιὰ τὸ τί μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ προσφέρῃ ἡ ἐπιστήμη γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς γνησίου χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἄς ἔλθωμε τώρα στὴν δευτέρην πλευρὰ, πού εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς σὰν παράγων τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου, μ' ἄλλα λόγια τὸ τί θὰ προσφέρῃ ὁ Χριστιανισμὸς γιὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ πρόοδον τῆς ἐπιστήμης. Πρέπει ἐδῶ νὰ προσέξωμε τὰ ἀκόλουθα:

1. Ἡ ἐπιστήμη δὲν καθορίζεται ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν. Τὸ περιεχόμενον δηλαδή τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως δὲν τὸ καθορίζει ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα πού προχωρεῖ σύμφωνα μὲ τὴν μέθοδον πού ταιριάζει σὲ κάθε ἐπιστήμην. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ ποῖμε ὅτι ὑπάρχει εἰδικὸ περιεχόμενον κάθε ἐπιστήμης, καθωρισμένο ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν. Δὲν ὑ-

πάρχει χριστιανική γεωμετρία αντίθετη πρὸς τὴ μὴ χριστιανική, οὔτε χριστιανική χημεία οὔτε χριστιανική βιολογία.

2. Καὶ ὁμως, ἡ γνήσια ἐπιστήμη στὴν ἐπιστημονικὴ τῆς ἔρευνα ἐξετάζει καὶ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ὅπου τὴν συναντᾷ μέσα στὴ δική της περιοχὴ. Αὐτὸ ἔχει δύο ἐκδηλώσεις.

α) Στὴν ὀντολογικὴ πλευρά. αα) Δὲν παραβλέπεται ἀπὸ τὴν γνήσια ἐπιστήμη ἡ πραγματικότης τοῦ χριστιανικοῦ βιώματος καὶ οἱ νόμοι ποὺ τὸ διέπουν. Ἡ χριστιανικὴ πίστις ὡς πραγματικότης θὰ ὑπολογίζεται ἀπὸ τὴν ψυχολογία, ἀπὸ τὴν κοινωνιολογία, ἀπὸ τὴν οικονομικὴ ἐπιστήμη (χριστιανικὸς κανὼν ζωῆς), ἀπὸ τὴν ἐκκλησιολογία. Ἰδιαίτερη σπουδαιότητα θὰ ἔχῃ αὐτὸ στὴ σύγχρονη ἰατρικὴ, γιατί μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ψυχικοῦ παρὰ γοντος καὶ τῆς ἐπιδράσεώς του στὴν ἀρρώστεια θὰ μπορῇ νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ τὴν ψυχικὴν ἐπίδρασιν ὡς θεραπευτικὸν παράγοντα. (Μεγάλον θέμα αὐτὸ, ποῦ, ὅπως εἶπαμε, τοῦ ἀφιερώνεται εἰδικὴ ἔρευνα ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ τούτου).

ββ) Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων θὰ ὑπολογίζεται ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία. Αὐτὸ σημαίνει (γιὰ νὰ πάρωμε ἕνα παράδειγμα) ὅτι ἡ ἱστορία θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τῆς ὅτι ὑπάρχουν ἱστορικὲς πηγές, ποὺ μαρτυροῦν γιὰ τὸ βίον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ βέβαιον δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἱστορία, ὡς ἐπιστήμη, θὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πίστιν στὴν Ἀνάστασιν. Δὲν εἶναι ὁμως σοβαρὴ ἐπιστήμη καὶ τὸ νὰ ξεκινᾷ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν, πὼς ὅ,τι λέει ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ψέμα καὶ νὰ ὑποστηρίζεται ὅτι ἀφηγήσεις μαρτύρων, ποὺ ἐπισφράγισαν τὴ μαρτυρίαν τους μετὰ τὸ αἷμα τους, δὲν ἔχουν καμμιά ἐντελῶς ἀξιοπιστία. Καὶ ἡ ἱστορικὴ μαρτυρία, λοιπόν, τῶν χριστιανι-

κῶν πηγῶν θὰ εἶναι πάντως μία σεβαστὴ μαρτυρία ποῦ, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, θὰ ἐπιβάλλῃ μιὰν εὐλαβῆ ἐπιφυλακτικότητα ἀπέναντι τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας.

β) Στὴν δεοντολογικὴ πλευρά. Στὴς δεοντολογικὲς ἐπιστήμες τὸ χριστιανικὸν «ἔδρον» θὰ ὑπολογίζεται καὶ θὰ ἐξετάζεται ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα. Τοῦτο βέβαιον ἰσχύει, κυρίως, γιὰ τὴν νομικὴ ἐπιστήμη.

3. Πρὶν ἀπὸ ὅλα ὁμως πρέπει νὰ τονισθῇ καὶ πάλι ἐδῶ πόσο ἐξαιρετικὴ σπουδαιότητα ἔχει ἡ προσωπικότης τοῦ ἐπιστήμονος. Ἡ τάσις γιὰ ἐνιαία ἀντιμετώπισιν τοῦ παντός ἔχει καὶ τούτῃ τὴν ἔκφασίν της, ὅτι δὲν μπορεῖς νὰ χωρίσῃς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐπιστήμονος ποῦ κάνει τὴν ἔρευνα αὐτή. Καὶ ἐπομένως ἡ προσωπικότης τοῦ ἐπιστήμονος ἀποτελεῖ κεντρικὸν σημεῖον γιὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης. Ἀκριβῶς δὲ αὐτὸ θὰ προσφέρῃ ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς στὴν ἐπιστήμη. Θὰ προσφέρῃ τὸν χριστιανικὸν ἐπιστήμονα, ὡς προσωπικότητα ἄρτια καὶ ἰκανὴ ν' ἀναλάβῃ, μετὰ ὑγείαν καὶ δύναμιν πνευματικὴν, τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα, ποῦ θὰ συντελέσῃ στὴ διαμόρφωσιν τοῦ νέου πολιτισμοῦ.

ΣΤ'

Καὶ τὸ συμπέρασμα: Ἀληθινὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ποῦ διεξάγεται μετὰ γνήσια ἐπιστημονικὴν μέθοδον, καὶ ὁδηγεῖ στὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀξίας τοῦ ἀληθοῦς, μέσα στὸ ὄργανικὸ ἐνιαῖον σύστημα τῶν ἀξιών, ποῦ στὴν ἐποχὴ μας θὰ συναπαρτίζουσι τὸν γνήσιον πολιτισμόν, τὸν χριστιανικὸν πολιτισμόν. Αὐτὸ εἶναι τὸ αἶτημα ποῦ προβάλλουσι τὸσο ὁ γνήσιος συγχρονισμένος Χριστιανισμὸς, ὅσο καὶ ἡ γνήσια συγχρονισμένη ἐπιστήμη, μετὰ καὶ τὴν ἐποχὴν μας ποῦ τρέμει μπροστὰ στὸ φάσμα τοῦ παλιμπαρβαρισμοῦ.

ΠΡΟΣ ΝΕΟΥΣ ΙΑΤΡΙΚΟΥΣ ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ

Σειρά άρθρων τῶν «Ἀκτίνων» σχετικῶν μὲ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, μᾶς ἐγνώρισε τοὺς νέους δρόμους, πού ἡ σύγχρονος Ιατρικὴ ἐπιστῆμη εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀκολουθήσῃ, διὰ νὰ καταστή ἄνταξια τοῦ προορισμοῦ της.

Εἰς τὰ ἄρθρα αὐτὰ βλέπομεν ὅτι σύγχρονοι Ιατροὶ Ἕλληνες καὶ ξένοι πεπεισμένοι ὅτι ἡ ὕλιστικὴ θεώρησις τῆς Ιατρικῆς ἐπιστῆμης δὲν εἶναι πλέον ἱκανὴ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν πραγματικότητα πού διαπιστώνουν καθημερινῶς εἰς τοὺς ἀρρώστους τῶν, ἀνικανοποίητοι ἀπὸ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν ξηρῶν θεραπευτικῶν μέσων, ὁμολογοῦν πλέον σήμερον ἀδιστακτικῶς τὴν ἀνάγκην τῆς μελέτης τοῦ ἀνθρώπου ὡς ζῶντος ὀργανικοῦ συνόλου.

Διὰ τοὺς ἐπιστήμονας αὐτοὺς ἡ εὐρυτέρα ἀντίληψις περὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκείνη πού ἀναγνωρίζει εἰς αὐτὸν τὴν ὑπαρξίν σώματος καὶ ψυχῆς, πού ἐνώνει τὴν ἀθλιότητα μιᾶς φθαρτῆς σαρκὸς μὲ τὴν εὐγένειαν μιᾶς ψυχῆς προσωρισμένης διὰ τὴν αἰωνιότητα, ἀντίληψις ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὰς καθημερινὰς ἐπὶ τῶν ἀρρώστων παρατηρήσεις.

Πράγματι, ἐρευνῶντες τὰς προόδους τῆς Ιατρικῆς ἐπιστῆμης δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ἡ Ιατρικὴ μὲ τὸν μηχανιστικὸν καὶ ὕλιστικὸν δρόμον πού ἠκολούθει ἕως τώρα παρουσιάζει ἀσυνεπείας, διότι ἐνῶν καθημερινῶς ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν πόνον καὶ ἀναμετρεῖ τὴν κατάπτωσιν καὶ ἀθλιότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἔχασε κάθε ἔννοιαν τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ ἀγνοεῖ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ περισσότερο αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον, μὲ ὅλα τὰ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ του προβλήματα.

Διαπιστώνομεν πλέον, ὅτι εἰς τὴν σύγχρονον Ιατρικὴν αἱ νόσοι ἔχουν κατὰ τὸν τεχνητὸν, ἀπομονωθῆ σχεδὸν ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον καὶ ἀποχωρισμέναι ἀπὸ αὐτὸν

κατήνησαν τὸ μοναδικὸν κέντρον τῆς προσοχῆς τῶν ἐπιστημόνων. Ὁ ἀνθρώπος θεωρεῖται περισσότερο ὡς ρομπότ, τοῦ ὁποίου ἐπιδιορθοῦνται διαδοχικῶς τὰ διάφορα ὅργανα τοῦ σώματος καὶ δὲν ἀντιμετωπίζεται ὡς σύνολον αὐτόνομον καὶ ἀδιαίρετον, τὸ ὁποῖον ὑποφέρει ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ὑπάρξεώς του, καὶ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεραπευθῇ ὁλόκληρον. Βεβαίως, ὁ ρόλος τοῦ Ιατροῦ εἶναι νὰ παλαίῃ κατὰ τῶν νόσων, νὰ τὰς προλαμβάνῃ, ἀκόμη ὅμως περισσότερο συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀνακαλύπτῃ τὰ ἐμπόδια πού ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἁρμονικὴν καὶ τελείαν ἀνάπτυξιν τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀποστολὴ του δὲν πρέπει πλέον νὰ περιορίζεται εἰς τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τῶν μικροβίων καὶ εἰς τὴν ἀνακούφισιν τὴν προσωρινὴν τῶν ὀμοίων του ἀλλὰ νὰ προχωρῇ εἰς τὴν ἔρευναν ὁλοκλήρου τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ψυχικῶν καὶ ἠθικῶν προβλημάτων του διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας του. Ἐνεκα τούτου καθίσταται πασιφανές ὅτι ἡ Ιατρικὴ ἔχει πλέον ἀνάγκην ἀπὸ νέα θεμέλια. Καὶ ἐάν σήμερον κλονίζεται τὸ οὐκοδόμημα τῆς μηχανιστικῆς καὶ ὕλιστικῆς Ιατρικῆς, εἶναι διότι ἡ Ιατρικὴ ἀπεπειράθη νὰ στηριχθῇ εἰς μίαν οὐτοπικὴν ἐλπίδα, νὰ κρατήσῃ τὴν ζωὴν εἰς ἓνα φυσικοχημικὸν τύπον.

Διέρχεται λοιπὸν κρίσιν ἡ Ιατρικὴ; Δὲν εὐρίσκειται λοιπὸν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς της; Δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν προορισμὸν της;

Φαίνεται ὅτι πράγματι κάτι συμβαίνει. Φωναὶ ἀκούονται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὅτι ἡ σύγχρονος Ιατρικὴ καὶ οἱ σύγχρονοι Ιατροὶ ὀφείλουν νὰ ἐπανεύρουν τὸν ἀληθινὸν τῶν δρόμον. Ὡς μία ἀπάντησις εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα πού τυραννοῦν τὸν σύγχρονον εὐλικρινῆ ἐπιστήμονα,

ὁ ὁποῖος ἀναζητεῖ τὸν τρόπον νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον ὅπου εὐρίσκεται, εἶναι καὶ αἱ φράσεις τοῦ καθηγητοῦ Clonis Vincent, τὰς ὁποίας ἀνέφερον εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐναρκτηρίου του μαθήματος, ὅταν ἐνεκαίνιαζε τῷ 1939 τὴν ἔδραν τῆς νευρόχειρουργικῆς, εἰς τὸ μεγάλο ἀμφιθέατρον τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων: «Εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ χειρουργοὶ εἶναι ὄντα προνομιούχα» εἰς τὸν αἰῶνα τῆς μηχανῆς δὲν ὑπάρχει κανεὶς εὐτυχῆς. Κανεὶς δὲν φροντίζει νὰ αὐξήσῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἰδίας του προσωπικότητος· κανεὶς δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν δυνατὴν καλύτερευσιν τοῦ ἑαυτοῦ του. *Οἱ μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ ἀεροπλάνου κυνηγοῦν μίαν εὐτυχίαν χιμαιρικὴν, ποὺ πρέπει καθημερινῶς νὰ τὴν ἀνανεώνουν διὰ νὰ μὴ τὴν χάσουν. Ἐλάχιστοι εἶναι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐργασία φέρει μίαν ἀγνήν εὐτυχίαν... Σχεδὸν μόνοι εἰς τὸν κόσμον, μαζῆ μὲ ὀλίγους ἄλλους, οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ χειρουργοὶ ἔχουν ἀκόμη τὴν εὐτυχίαν νὰ πραγματοποιοῦν μὲ τὰ χέρια των τὰς ἀντιλήψεις των, χωρὶς νὰ θυσιάζουσι τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων· ἀκόμη ὅμως περισσότερον οἱ ἰατροὶ ἠμποροῦν νὰ γίνουσι δημιουργοὶ τῆς εὐτυχίας τῶν συνανθρώπων των. *Εκεῖνος ποὺ ἀποδίδει τὸ παιδί εἰς τὴν μητέρα, τὸν σύζυγον εἰς τὴν γυναῖκα του, δημιουργεῖ μίαν εὐτυχίαν τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ. Ἀντιπροσωπεύει μέσα εἰς τὴν σύγχρονον ἀγρίαν ἀνθρωπότητα μίαν φυλὴν σπανίων ἀνθρώπων, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἀποκλειστικὸς εἶναι ἡ νίκη κατὰ τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου. Κύριοι, ἄς μείνωμεν καὶ ἡμεῖς μέλη τῆς φυλῆς αὐτῆς». Τὴν πραγματοποιησὶν ὅμως ὄλων αὐτῶν οἱ ἰατροὶ θὰ τὴν ἐπιτύχουν μόνον ὅταν καταβάλουσι προσπάθειαν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν, ὅταν κατανοήσουσι ὅτι τὸ ἄμεσον καθήκον τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης εἶναι νὰ στήσῃ τὰ θεμέλια μιᾶς ἰατρικῆς τοῦ μέλλοντος ποὺ θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἀνθρώπον ὅπως πράγματι εἶναι καὶ θὰ καταστῇ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστήμη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἰδίως ἐπιστήμη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εὐτυχῶς εἰς ὄλον τὸν κόσμον ἔχει γίνει

πλέον αὐτὸ ἀντιληπτὸν καὶ διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες, ἡμέτεροι καὶ ξένοι ἰατροὶ ὀδῶν τῶν ἐιδικότητων, ἀσχολοῦνται μὲ τὰς νέας κατευθύνσεις, γράφουσι, ἀνταλλάσσουν τὰς γνώμας των, συνέρχονται εἰς συνέδρια διὰ νὰ λάθουσι ἀποφάσεις. Αἱ «Ἀκτίνες» ἠσχολήθησαν εἰς σειρὰν ἀρθρων καὶ μὲ τὸ θέμα τοῦτο, θὰ προσπαθήσωμεν δὲ καὶ μὲ τὸ σημερινὸν ἄρθρον νὰ παράσχωμεν εἰκόνα τῶν νεωτέρων ἀντιλήψεων διὰ τὴν ἐπιβαλλομένην ἐξέλιξιν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἡ ἀρχὴ εἶναι ἡ αὐτοκριτικὴ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης.

★

*Ἐάν ἀναλογισθῇ κανεὶς τὰς ἀναμφισβητήτους προόδους τὰς ὁποίας ἐπέτυχεν ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως πενήντα ἔτη, θὰ παραμείνῃ κατὰπληκτος πρὸ τῶν μεγάλων τῆς ἀνακαλύψεων καὶ τῶν σπουδαίων προφυλακτικῶν ἐπιτυχιῶν τῆς κατὰ τῶν λοιμωδῶν νόσων.

*Ἡ ἐξαφάνισις σχεδὸν τῶν μολυσματικῶν νόσων καὶ ἡ αὐξήσις τοῦ μέσου ὄρου τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀποδεικνύουν φανερά πόσον ἰσχυρὰ εἶναι ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ τῆς ζωῆς.

Καμμία μηχανικὴ ἐφεύρεσις δὲν προσέφερον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τόσα ὠφελήματα ὅσα ἡ ἀνάπτυξις τῆς συγχρόνου ἰατρικῆς, ὅσα ἡ γνῶσις τῆς ὕψης καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ σώματος, ὅσα ἡ προστασία κατὰ τῶν ἰῶν καὶ τῶν μικροβίων. Πραγματικοὶ θρίαμβοι τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ποὺ τὴν ἀνύψωσαν εἰς τὴν θέσιν μιᾶς ἐπιστήμης μὲ σπουδαίαν ἀποστολὴν διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ συνεχῶν ἀγῶνων καὶ ἐρευνῶν κατώρθωσεν αὐτὴ νὰ ἀναλύσῃ μέχρι καὶ τῆς τελευταίας λεπτομερείας τὰς ἀλλοιώσεις τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματος, νὰ ταξινομήσῃ τὰς νόσους, νὰ ἀποκαλύψῃ κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς παθογόνους αἰτίας τῶν νόσων.

Σταθμὸς ἀναντιρρήτου ἐξελίξεως καὶ προόδου ὁ εἰκοστὸς αἰὼν, ἔκαμεν ὄλους νὰ πιστεύσουσι ὅτι ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὴν πλήρη ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς καὶ νὰ προσφέρῃ

άπεριοριστους δυνάμεις, άλλας διά να θεραπεύωμεν και άλλας διά να ανακουφίζωμεν από δλας τὰς νόσους αἱ ὁποῖαι μαστίζουσι τὴν ἀνθρώπινην ὑπαρξιν.

Παρ' ἔλην ὅμως τὴν θαυμαστὴν τεχνικὴν προαγωγὴν τῆς, ἡ Ιατρικὴ, ὅταν μάλιστα κατὰ τῶς νεωτέρους χρόνους ἐξήτησε ἡ στηριχθῆ ἐπὶ τῆς ὑλιστικῆς μεταφυσικῆς, δὲν κατῴρθωσε νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα τοῦ ἀρρώστου, δὲν ἠδυνήθη νὰ παράσῃ εἰς τοὺς μύστας τῆς τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια διά νὰ θεραπεύσῃ τοὺς ἀρρώστους τῶν, δὲν ἐπέτυχε νὰ κάμῃ τὸν ἀσθενὴ νὰ ἀποβλέπῃ μὲ ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτήν.

Ὁ εἰλικρινὴς ἀπολογισμὸς τῶν ἐξ αὐτῆς ὠφελημάτων διά τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα, ὕστερα ἀπὸ τὰς τόσας ἀνακαλύψεις, ὕστερα ἀπὸ τόσους ἀγῶνας ἐπιστημονικοὺς ἐνὸς περίπου αἰῶνος, τοῦ αἰῶνος τῆς ἐξαιρετικῆς ἀναπτύξεώς τῆς, παρουσιάζεται ἀκόμη τόσοσ πενιχρός, ὥστε νὰ παρέχῃ τὸ δικαίωμα εἰς κάθε ἐπιστήμονα νὰ διερωτᾶται ἂν πράγματι ἐπετελέσθησαν ὅλα τὰ ἀνωτέρω, ἂν ἔχονται ἀπολύτου ἀληθείας, ἂν τέλος ἐφαρμόζονται καλῶς, ἐφόσον τόσα ἐξ αὐτῶν ἀνεμένοντο.

Ἄντὶ ὁ ἀνθρώπος νὰ ἀποθνήσκῃ ταχέως ἀπὸ τὰς μολυσματικὰς νόσους, ἀποθνήσκῃ ἀργά ἀλλὰ καὶ ὀδυνηρότερα ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐκφυλιστικὰς ἀλλοιώσεις τῶν διαφόρων ὀργάνων. Οἱ ὄροι τῆς τεχνικῆς ζωῆς τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου ἔκαμαν νὰ αὐξηθῆ μία σειρά παθήσεων ἢ νὰ ἀναπτυχθοῦν ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι παρετηροῦντο σπανιότερον.

Διασθήτης, χρόνιοι ρευματισμοί, ἀρθρίτις, χρόνιοι δηλητηριάσεις, νόσοι τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν φλεβῶν, καρδιακαὶ παθήσεις, καρκίνος, ἀσθμα, νόσοι τοῦ αἵματος, ἀλλοιώσεις τῶν νεφρῶν καὶ τόσα ἄλλα βασανίζουν τὸν σύγχρονον ἀνθρώπον. Ἄς μὴ λησμονήσωμεν καὶ τοὺς ψυχοπαθεῖς καὶ τοὺς νευρολογικοὺς ἀρρώστους ποὺ εἶναι ἀπείρως περισσότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους πάσχοντας ἐκ διαφόρων νοσημάτων. Ἄλλὰ ἀκόμη περισσότερο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καταπλήσσει τὸν σύγχρονον ἐπιστήμονα εἶναι ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουσι μίαν ἐνδιά-

μεσον κατάστασιν μεταξύ νόσου καὶ ὑγείας. Οὔτε πραγματικὰ ἀρρωστοὶ οὔτε πραγματικὰ ὑγιεῖς, ζοῦν εἰς μίαν ἀσταθῆ ἰσορροπίαν. Ἐάν ὁ ἀνθρώπος ζῆ περισσότερα ἔτη, ἔάν αἱ θανατηφόροι νόσοι εἶναι ὀλιγώτεροι παρ' ὅτι ἄλλοτε, αἱ χρόνιοι αὐταὶ καταστάσεις συναντῶνται συχνάκις καὶ δὲν ἐξελλίσσονται οὔτε πρὸς τὴν νόσον οὔτε πρὸς τὴν ὑγείαν.

Καὶ ὅμως, αἱ ἀνακαλύψεις διαδέχονται ἢ μία τὴν ἄλλην, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ κάθε ἐπιστημονικὸν γεγονός, τὸ πλέον ἀπλοῦν, ἀποδεικνύει τὴν ἀγνοίαν.

Ἡ Ιατρικὴ ἀγωνίζεται, παλαίει, ζητεῖ, ἀλλὰ εὐρίσκει πάντοτε ἐμπρὸς τῆς ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα δὲν τῆς ἐπιτρέπουσι νὰ χαρῆ τοὺς θριάμβους τῶν τόσων ἐρευνῶν, τῶν τόσων ἀνακαλύψεων, τῶν τόσων ἐπιτυχιῶν τῆς.

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι παραλείπει κάτι τὸ βασικόν εἰς τὰς ἐρεῦνας τῆς, κάτι τὸ ἀπαραίτητον, καὶ διά τὸν λόγον αὐτὸν τὴν ὥραν τοῦ ἐκάστοτε θριάμβου τῆς βλέπει νὰ καταρρέουσι αἱ ἐλπίδες τῆς.

Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ λείπει ἀπὸ τὴν σύγχρονον Ιατρικὴν, ὥστε παρ' ἔλην τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν πρόοδον ποὺ ἔχει ἐπιτύχει νὰ παρουσιάσῃ ἐλάχιστα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ προσδοκώμενα ὠφελήματα καὶ, ὅπως λέγει ὁ Βιοτ, νὰ ἀκούωνται πλέον ἀπὸ δλας τὰς πλευράς κραυγαὶ ἀπογνώσεως διά νὰ εὕρῃ τὸν ὀρθόν τῆς δρόμον; Τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τὰς στιγμὰς τοῦ θριάμβου προκαλεῖ ἄλλοτε μὲν τὴν εἰρωνείαν, ἄλλοτε δὲ τὸν σκεπτικισμόν; Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἀναγκάζει τοὺς Ιατροὺς, ὅταν εὐρίσκονται μεταξύ τῶν, νὰ ὁμολογοῦν τὴν ἀτέλειαν τῶν γνώσεών τῶν καὶ νὰ ἀφίνουσι νὰ φαίνεται ἡ ἀπογοήτευσίς τῶν διά τὴν Α ἢ Β ἢ Γ μέθοδον, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐπίστευον ὅτι θὰ ἐβλεπον θετικὰ ἐπὶ τῶν ἀρρώστων τῶν ἀποτελέσματα;

Τί εἶναι ἄρα γε τέλος (διότι εἶναι ἀπειρα τὰ ἐρωτήματα) ἐκεῖνο ποὺ προκαλεῖ τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν σχολῶν, τὴν ποικιλίαν τῶν τάσεων, χωρὶς νὰ καταστή δυνατὸν μέχρι σήμερον νὰ ἀποδειχθῆ ποία ἐξ ὄλων εὐρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν;

Τὰ ἐρωτήματα αὐτά, καὶ τόσα ἄλλα, προβάλλονται ἀμείλικτα πρὸ τοῦ εἰλικρινοῦς ἐπιστήμονος καὶ ὡς συνέπειαν ἔχουν νὰ προκαλοῦν εἰς αὐτὸν αἰσθήματα ἀνησυχίας, ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν Ιατρικὴν, συγχύσεως ἄνευ διεξόδου.

Εἰς τὰ ἐρωτήματα ὅμως αὐτά πρέπει νὰ βοηθῆ ἐπὶ τέλους μία ἀπάντησις, ἡ ὁποία τότε μόνον θὰ εὔρεθῆ, ὅταν μετὰ εἰλικρινείας καὶ κατόπιν ἀπροκαταλήπτου ἐρεύνης, ὁ ἐπιστήμων θελήσῃ νὰ ζητήσῃ τὰς αἰτίας τῶν ἀποτυχιῶν ποῦ παρουσιάζονται καθημερινῶς ἐμπρὸς του.

*

Ἐάν παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ιατρικῆς κατὰ τὸν 19ον καὶ 20ὸν αἰῶνα, θὰ ἴδωμεν ὅτι κατόπιν τῶν θριάμβων τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας καὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μικροβίων, ἠκολούθησε τὸν δρόμον τῆς συνεχοῦς ἐρεύνης τοῦ ἀνθρώπινου σώματος καὶ ἐπίστευσε ἀπολύτως ὅτι μόνον τὰ μικρόβια εἶναι ἡ αἰτία τῆς πλειονότητος τῶν νόσων.

Ἡ περιέργεια, ὁ πόθος νὰ ἀνακαλυφθοῦν τὰ αἷτια τῶν νόσων ἐπολλαπλασιάσασε τὰς ἀναλύσεις, τὰς παρατηρήσεις καὶ τὰ πειράματα πρὸς ἐξήγησιν τῶν διαφόρων ἀλλοιώσεων. Αἱ ἀνακαλύψεις τῆς πειραματικῆς Ιατρικῆς μετεφέρθησαν αὐτοῦσαι ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὡς αἰτία ἐκάστης νόσου ἐθεωρήθη πάντοτε ἡ ἀνεύρεσις ἐνὸς μικροβίου, ἐνὸς ὕγρου, ἡ ἀτροφία ἢ ἡ ὑπερτροφία ἐνὸς ὄργανου, μία κοιλότης, ἢ ἀπόφραξις ἐνὸς ἀγγείου κ.ἄ. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ εἰδίκευσις ἔφθασεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε ἕκαστον πλέον ὄργανον νὰ κατανέμεται εἰς τεμάχια, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἐμελετᾶτο καλύτερον καὶ θὰ ἐθεραπεύετο ἀποτελεσματικώτερον.

Ἡ μελέτη αὐτῶν τῶν νόσων, ἐξεταζομένων χωριστὰ ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον, ὁ ὁποῖος ὑπέφερεν ἐξ αὐτῶν, κατέστησε διὰ τοῦ χρόνου τὸν Ιατρὸν μᾶλλον ἕνα πειραματιστὴν ἀπλοῦν, λησιμονοῦντα τὴν συγκεκριμένην πραγματικότητα, ἐφόσον ἡ νόσος παρέμενε δι' αὐτὸν ὡς μία ἔννοια ὑφισταμένη αὐτῇ καθ' ἑαυτήν, ὡς νὰ ἦτο ἀνεξάρτητος τοῦ ἄρρώστου καὶ ἐκτὸς αὐ-

τοῦ. Μικρόβια, ἀλλοιώσεις τῶν διαφόρων ὄργανων, πειράματα ἐπὶ τῶν ζῶων, θεραπεῖαι διάφοροι ἐκ τοῦ ζώου εἰς τὸν ἀνθρώπον. Καὶ ὅμως εἶναι γνωστὸν, ὅτι τὸ μικρόβιον καὶ ἡ ἀλλοίωσις δὲν εἶναι τὸ πᾶν εἰς τὴν νόσον. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι παράγοντες. Ὑπάρχει τὸ ἔδαφος, ὑπάρχει ὁ ἀνθρώπος, ὅπως ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ συμπτωματικὴ εἰσαγωγή μικροβίων εἰς τὸν ὄργανισμὸν δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν νόσον. Ὁ Ιατρὸς Allendy ἀναφέρει τὸ χαρακτηριστικὸν παράδειγμα στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι, θέλοντες νὰ ἀποφύγουν τὴν μετέβασιν εἰς τὸ μέτωπον, εἰσῆλθον κρυφίως εἰς θάλαμον πασχόντων ἐξ ὀστρακιάς καὶ ἐκοιμῶντο εἰς τὰς αὐτὰς κλῖνας τῶν ἀρρώστων, χωρὶς οὐδεὶς ἐκ τούτων νὰ πάθῃ τι. Διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ἀπολύτως ὅτι ἐν τῇ πραγματικότητι μᾶς διαφεύγουν οἱ βαθύτεροι νόμοι τῆς μόλυνσεως καὶ ἄρρωστοι καὶ ὑγιεῖς παρουσιάζουν ὅλας τὰς ποικιλίας τῶν ἀτομικῶν ἰδιοτήτων.

Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν, ὅτι συχνάκις εἶναι ἐπιστημονικῶς ἀδύνατον νὰ συναρτησωμεν τὰ παρατηρούμενα συμπτώματα πρὸς μίαν καθωρισμένην ὄργανικὴν ἀλλοίωσιν. Μία συγκοπὴ ἐπιφέρουσα τὸν θάνατον, πολλαὶ ψυχικαὶ παθήσεις, δὲν ἀφίνουν ἴχνος εἰς τὴν νεκροψίαν. Ἄφ' ἐτέρου εἰς ἄλλας περιπτώσεις ὑπάρχει τοιαύτη δυσαναλογία μεταξύ τῆς νόσου καὶ τῶν ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων, ὥστε ὁ καθηγητὴς Abramí νὰ σημειώσῃ τὰ ἑξῆς: «Αἱ λειτουργικαὶ διαταραχαὶ εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι δίδουν εἰς τὰς ὄργανικὰς παθήσεις τὰς διαφόρους μορφάς των. Δὲν ἐκπλήττεσθε-λέγει-ὅτι δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἐξηγήσετε τοῦτο δι' ἐκεῖνον; Μὲ ἕνα μικρὸν λίθον εἰς τὴν χοληδόχον κύστιν μία ἄρρωστη ὑποφέρει ἀπὸ κωλικούς ποῦ τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς σταματήσῃ· μία ἄλλη, τῆς ὁποίας ἡ χοληδόχος περιέχει δεκάδα λίθων, ὑποφέρει ἐνίστη καὶ μόνον ἀπὸ τὸν στόμαχον· ἄλλη πάλιν μὲ ἀφθονίαν λίθων δὲν ἐκδηλῶνει μέχρι τέλους τῆς ζωῆς της οὐδὲ τὴν παραμικρὰν ἀδιαθεσίαν».

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰ πειράματα ἐπὶ ζῶων, τὰ τόσον ἐπιθεβλημένα βεβαίως καὶ

πολύτιμα, παραγνωρίζεται τὸ οὐσιωδέστερον, ὅτι μεταξύ τῆς φυσιολογίας τῶν ζώων καὶ τῆς φυσιολογίας τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ταυτότης παρά μόνον ἀναλογία. Ἀναλογία, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς σκέπτεται νὰ τὴν ἀμφισβητήσῃ καὶ εἶναι πράγματι σπουδαῖον ὅτι μεταξύ τῶν ζώωντων ὀργανισμῶν ὑπάρχουν λειτουργικὰ καὶ καταστάσεις ὅμοιαι καὶ ὅτι τὰ βιολογικὰ φαινόμενα ἀνευρίσκονται εἰς ὄλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας τῆς φυσικῆς ἱστορίας.

Εἶναι ἀκόμη σπουδαῖον ὅτι αἱ ὁμοιότητες αὗται εἶναι τόσοσ μεγάλαί ὥστε π.χ. μὲ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Chauveau καὶ Marey ἐπὶ τοῦ ἵππου διελευκάνθη τὸ μηχανικὸν πρόβλημα τῆς συστολῆς τῆς καρδίας, τῶν κινήσεων τῶν βαλβίδων. Εἶναι ἀκόμη ἀξίον παρατηρήσεως ὅτι ὁ ἴδιος βάκιλλος ἀνευρίσκεται εἰς τὰς φυματικές ἀλλοιώσεις τοῦ βοῦς καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἄλλα ἄπειρα εἶναι σπουδαῖα καὶ θαυμαστά, ἀλλ' ἐὰν περιορισθῶμεν εἰς αὐτὰ τὰ δύο παραδείγματα θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ συστολή τῆς καρδίας δὲν εἶναι τὸ πᾶν εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος καὶ ὅτι ὁ βάκιλλος, ἡ τοξίνη, ἡ ἀνατομικὴ ἀλλοίωσις δὲν εἶναι τὸ πᾶν εἰς τὴν φυματίαν. Διότι τὸ βιοψυχολογικὸν σύνολον τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιτελοῦνται αἱ ἐπεξεργασίαι, εἶναι τόσοσ διάφορον, ὥστε ἐκάστη παρατήρησις δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ ὅπως διεπιστώθη, ἀλλὰ πρέπει νὰ μεταμορφωθῇ ριζικῶς.

Ἐκεῖ ὁμῶς ὅπου ἡ σύγκλητος ἱατρικὴ ἐπιστήμη ἐν τῇ ραγδαίᾳ τῆς ἐξελιζομένης παρουσιάζει τὰ μεγαλύτερα κενά, εἶναι ἡ κατάτμησις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἰς τὰ διάφορα συστήματα καὶ ὄργανα, διὰ τὴν καλυτέραν μελέτην καὶ θεραπείαν τῶν νόσων ἐξ ὧν εἶναι προσβεβλημένα. Λησμονεῖται ἀπολύτως εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅτι μὲ τὴν ἀνατομικὴν ἀντίληψιν, τὴν στατικὴν ἀντίληψιν τῆς νόσου, πρέπει νὰ συνδυασθῇ ἡ βιολογικὴ ἀντίληψις, ἡ δυναμικὴ, ἡ βασιζομένη ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς σπουδῆς τῆς ὀργανικῆς συστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ὀλικῆς μελέτης τῶν ζωτικῶν λειτουργιῶν. Ἐξ ἄλλου, ὅσον περισσότεροσ

μελετῶνται αἱ λειτουργίαι αὗται, τόσοσ περισσότεροσ ἀποκτᾶται ἡ πεποίθησις, ὅτι ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ἓνα σύνολον, ὄχι ἓνα σύστημα διαμερισμάτων τὰ ὁποῖα χωρίζονται ἀπὸ στεγανά χωρίσματα, καὶ ὅτι τὸ ἀνθρώπινον δν δὲν ἀποτελεῖ μωσαϊκὸν διαφόρων λίθων.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν ἀπολύτως ἀλλὰ καὶ λησμονοῦμεν καθημερινῶς εἶναι ὅτι εἰς κάθε ὀργανισμὸν ὑπάρχει μία ἐνότης, μία ἀτομικότης, μία πρωτοτυπία τῶν διαφόρων ἰσθῶν πού τὸν ἀποτελοῦν καὶ τοῦ διδουμένου ἴδιον χαρακτήρα. Διότι ἡ ζωὴ δὲν ἀφίνεται νὰ τεμαχισθῇ τεχνητῶς εἰς διαμερίσματα, ἀλλ' ἐδρεῖται εἰς ἓν σύνολον ἀλληλοεξαρτωμένων ἰσορροπιῶν. Ἐξ ὄλων τῶν ἀνωτέρω κατανοεῖται πλέον εὐκόλως διὰ τὴν παρατηρεῖται συχνάκις ἀποτυχία εἰς τὰς προσπάθειας τῆς ἐφαρμοζομένης θεραπευτικῆς. Ἐνῶ καθημερινῶς τονίζεται ὅτι δὲν ὑπάρχουν νόσοι ἀλλὰ νοσοῦντες, δίδεται ἀμέσως ἡ ἀπάντησις ποῖα εἶναι ἡ θεραπεία τοῦ τύπου, τῆς πνευμονίας, τῆς φυματίάσεως καὶ ἄλλων ἀσθενειῶν. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεραπείας λησμονεῖται ἡ ἰδιοσυγκρασία, ἡ κληρονομικότης, οἱ ὄροι τῆς διαβιώσεως, τὸ παθολογικὸν παρελθόν, αἱ προηγούμεναι ἀσθένειαι, τὰ ἴχνη πού ἐγκαταλείπουν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ψυχικὴ του κατάστασις.

Ἐὰν ὑπάρχουν νόσοι, τότε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ παραλληλισμὸς τῶν θεραπευτικῶν μεθόδων, συγκεκριμένως ὁμῶς παραγνωρίζεται ὅτι πρόκειται νὰ θεραπευθῇ ὄχι ἡ νόσος ἀλλ' αὐτὸς ὁ νοσῶν ἄνθρωπος μὲ τὰς βιολογικὰς καὶ ψυχολογικὰς ἰδιότητάς του.

Καὶ αἱ θεραπευτικὰ ἐφαρμογαί, ὅταν ἀπορρέουν ἐκ τῆς μελέτης τοῦ συνόλου τῶν γεγονότων, θὰ εἶναι ἀποτελεσματικὰ μόνον ὅταν ἀπευθύνωνται εἰς τὸν ἄνθρωπον ὀλόκληρον καὶ δὲν περιορίζονται εἰς τὴν κατάρρησιν αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ ἀπομονωμένου συμπτώματος, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ θεραπεύσουν ὑπάρξεις καὶ ὄχι ὄργανα, ἀρρώστους καὶ ὄχι νόσους. Διὰ νὰ ὑποβληθῇ ὁ ἀσθενὴς εἰς τὴν θεραπείαν, πρέπει νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ

φυσικόν του περιβάλλον και ή άπασχόλησις του Ιατρού νά είναι όχι μόνον νά θεραπεύη τό πάσχον σωμα αλλά νά γνωρίση και τάς ψυχικάς αντιδράσεις του άρρώστου, διότι μόνον δι' αύτου του τρόπου θά κατορθώση νά άποκαταστήση την άρμονίαν και την υγείαν.

*Ολα όμως αυτά συμβαίνουν, διότι ή φυσιολογία και ή παθολογία υπετίμησαν τόν ρόλον του νευρικού συστήματος εις την ζωήν του οργανισμού, παρ' όλον ότι είναι άναμφισβήτητον, ότι ή έξασθένησις των νευρικών και ψυχικών δυνάμεων είναι όχι μόνον συνέπεια αλλά επίσης και αίτία διαφόρων παθήσεων. Έλησμόνησαν επίσης, ότι οιαδήποτε και άν είναι ή φυσική αίτία, ή αντίστασις εις την νόσον συνδέεται άναντιρρήτως με την ψυχικήν κατάστασιν του άρρώστου.

*Η φυσιολογία και ή παθολογία, ή έρευνα και τό πείραμα παρέλειψαν νά παραχωρήσουν εις τάς ψυχικάς έκδηλώσεις του ανθρώπου την σημαντικήν θέσιν, ή όποία άνήκει εις αυτάς.

*Ιδού αι άπαντήσεις εις τά τεθέντα έρωτήματα, άπαντήσεις στηριζόμεναι επί επιστημονικών δεδομένων, άλλ' όμως δυστυχώς μη έφαρμοζόμεναι εισέτι εις ευρύτερον πεδίου. *Η σύγχρονος Ιατρική παρ' όλα ταύτα έξακολουθει έν πολλοίς νά τάς άγνοη, δέν θέλει νά υπερβη τά γεγονότα της παρατηρήσεως και του πειράματος, τά όποια όμως ουδόπως την έμποδίζουν νά αωγκατανεύση νά ίδη τόν άνθρωπον έν τω συνόλω του. Δέν πρέπει όμως και νά λησμονηθη ότι ή κρίσις αυτή είναι ή κρίσις του συγχρόνου ανθρώπου, και οι Ιατροί δέν ηδυνήθησαν νά άποφύγουν τάς ιδέας και τάς επιδράσεις της συγχρόνου κοινωνίας, την άταξίαν, την δουλείαν της εις τάς υλικάς αξίας. Γνώσις και Ιδιοφυία είναι μάταιαι και άνίκανοι εάν δέν συνοδεύονται από την κατανόησιν του άρρώστου, από την συμπάθειαν, από την καλωσύνην, από την μελέτην του ψυχικού κόσμου.

*Η σύγχρονος Ιατρική άποτυγχάνει επίσης, διότι δέν κατώρθωσε άκόμη νά συνεισφέρει την αγάπην, την αυταπάνησιν,

την θυσίαν. Αι έξαιρέσεις δέν λείπουν, αλλά είναι ελάχιστα. Τό σύνηθες όμως είναι ότι οι περισσότεροι έρευνηται είναι μάλλον προσκεκολλημένοι εις την μανίαν της άναζητήσεως, περισσότερον περίεργοι και ίκανοποιημένοι από τά εύρήματά των παρά διά την άνακούφισιν του ώφειλαν νά δώσουν εις τούς όμοίους των. Μόνον όταν ή Ιατρική έπιληφθη της μελέτης του ανθρώπου, υπό την πραγματικήν ιδιότητά του ως ένιαίου ψυχοσωματικού συνόλου, τότε μόνον θά άνεύρη τόν πραγματικόν της δρόμον και θά καταστή ή πραγματική άνθρωπινή Ιατρική, ή από ανθρώπου εις άνθρωπον. Θά προσφέρει δε θετικήν βοήθειαν έπιστρέφουσα προς τόν πλησίον.

*

Τό πρόβλημα ηδη τίθεται άφ' έαυτου. *Η Ιατρική επιστήμη όφείλει νά άλλάξη προσανατολισμόν, διά νά έξέλθη από τό άδιέξοδον εις τό όποιον ώδηγήθη από τούς φαινομενικούς θριάμβους της. Πρέπει νά επανεύρη τό πνεύμα που θά δυναμώση την πρόδοδον της επιστήμης και θά θέση τάς επιστημονικάς ανακαλύψεις εις την υπηρεσίαν της άνθρωπότητος. *Η Ιατρική μόρφωσις πρέπει νά παύση νά σύρεται όπισω από ένα άκατανόητον όλισμόν, χρεωκοπημένον πλέον εις την εποχήν μας. *Όπως τονίζει ο καθηγητής Jung, είναι αλήθεια καιρός ή επιστήμη νά ενδιαφερθη παραλλήλως προς τό έργαστήριον και διά την πραγματικήν ανθρωπινήν ψυχήν. Είναι άνάγκη πλέον νά γίνη κατανοητόν ότι ή φυσιολογική διαταραχή συνοδεύει την ψυχικήν τοιαύτην και ότι εκ της νευρικής Ισορροπίας και της ψυχικής άρμονίας έξαρτάται και ή φυσική Ισορροπία και ή οργανική άρμονία.

Ευτυχώς ο άνεμος της αληθείας επνευσε. Εις όλα τά μέρη του κόσμου ηρχισε νά παρατηρηται κινήσις ζωηρά προς αντιμετώπισιν του προβλήματος, με την πεποίθησιν ότι ή παρουσιαζόμενη έν τη Ιατρική κρίσις θά λυθη μόνον όταν με επιστημονικόν θάρρος και με πιστιν ζωντανήν, όχι χαώδη, θά αντιμετωπισθι πλέον ο άρρωστος ως ψυχοσωματικόν σύνολον

ἀναπόσπαστον καὶ ἀρρήκτως συνδεμένον.

Εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἱατρικοῦ σώματος ὅλου τοῦ κόσμου καὶ εἰς πολλοὺς τῶν πλέον ἐπιφανῶν διδασκάλων, νέαι τάσεις ἀνεφάνησαν ἀποσκοποῦσαι εἰς τὸν πνευματικὸν προσανατολισμὸν τῆς ἱατρικῆς σκέψεως. Διεπιστώθη πλέον, ὅτι διὰ τοῦ αὐθιγέτου περιορισμοῦ τῶν ἐρευνῶν τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνατομικῶν δεδομένων καὶ τῶν φυσιολογικῶν καὶ ψυχολογικῶν φαινομένων, θεωρουμένων κατ' ἴδιαν, παρ' ὅλας τὰς ἐπιτυγχανομένας προόδους, κινδυνεύει αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη, μὲ μίαν παρομοίαν ἐξέλιξιν, νὰ χάσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ζωντανῆς ὑπάρξεως, τὴν ἔννοιαν τοῦ συσχετισμοῦ πρὸς τὰς διαφόρους ἀπόψεις τῆς προσωπικότητός του. Κατενοήθη, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ μελετηθῇ ὁ ἄνθρωπος, εἴτε ὁ πάσχων εἴτε ὁ ὑγιής, μόνον διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀναλύσεως. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ ἡ πρόγνωσις τῆς νόσου χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἀκόμη καὶ εἰς μίαν ὀργανικὴν νόσον, ὁ ἀντίκτυπος τῶν ψυχολογικῶν, ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν παραγόντων, ὅπως ἐπίσης δὲν εἶναι δυνατόν ὡς ἱατροὶ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀρρώστων μας διὰ μόνης τῆς ἀναγραφῆς φαρμάκων καὶ διαιτητικῶν συμβουλῶν.

Πράγματι, εἰς τοὺς περισσοτέρους τῶν ἀρρώστων ψευδῆς στάσις ἔναντι τῆς νόσου, τῆς ζωῆς, τῶν ἀνθρώπων, ψυχικὰ πάθη καὶ ἀπωθήσεις, ἠθικαὶ παραβάσεις, πνευματικαὶ ἐπίσης, ψευδῆς στάσις ἔναντι τοῦ Θεοῦ, τύψεις συνειδήσεως, μίση, φόβοι, ἀγωνία ἐνώπιον τοῦ θανάτου κλπ. ἀσκοῦν σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ἐκδήλωσιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν νόσων. Καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἱατρικῆς καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ πλέον περιφανεῖς κλινικοὶ εἶχον καὶ ἔχουσι ἐπίγνωσιν τῶν γεγονότων αὐτῶν καὶ τὰ ἀντιμετωπίζουσι εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ λειτουργήματός των. Ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὰς ὀρθὰς ἀντιλήψεις περὶ ἀνθρώπου, προβλήματα τῆς νόσου, τοῦ θανάτου τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ὀρίων αὐτῆς, προβλήματα τὰ πρακτικὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς προσπα-

θείας τὰς ἀπαιτούμενας διὰ νὰ παρασχεθῇ εἰς τοὺς ἀρρώστους ἡ φυσικὴ, ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ βοήθεια τὴν ὁποῖαν ἀπαιτοῦν τὰ δεινὰ των, ἀποτελοῦν ἀπὸ ἐτῶν θέματα πολυαριθμῶν ἐργασιῶν διασήμων ἱατρῶν, παθολόγων, χειρουργῶν, νευρολόγων ψυχιάτρων, ὡς τῶν καθηγητῶν Γερουλάνου, Jung, Biot, Bickel, Rougemont, Rouyane, τῶν ἱατρῶν Maeder, Tournier, Winter καὶ πλείστον ἄλλων ἡμετέρων καὶ ξένων. Ὅλοι ἐφιστοῦν τὴν προσοχὴν τῶν συναδέλφων των εἰς τὴν μελέτην τῶν νέων ψυχοσωματικῶν κατευθύνσεων τῆς ψυχοσωματικῆς ἱατρικῆς, τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος. Ἡ ἱατρικὴ τῆς προσωπικότητος ἀπετέλεσε ἐπίσης τὸ κύριον θέμα τῶν δύο διεθνῶν ἱατρικῶν συνεδρίων τῆς Γενεύης.

Χωρὶς νὰ παραβλεφθοῦν οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὴν ἐξέλιξιν τῶν νόσων, εἶναι ἀνάγκη πλέον νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ νὰ μελετηθοῦν ἡ ἀπειρία τῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι παρεμβάλλονται καὶ μεταβάλλουσι αὐτοὺς τοὺς νόμους τῶν νόσων πρὸς εὐνοϊκωτέραν ἐξέλιξιν των διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀρρώστων. Οἱ παράγοντες αὗτοι, φυσικοὶ, φυσιολογικοὶ, ψυχολογικοὶ, ἠθικοὶ, οἰκογενειακοὶ, κοινωνικοὶ, ἀσκοῦν τεραστίαν ἐπίδρασιν καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἱατροὺς καὶ μόνον νὰ τοὺς θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν. Ἄλλως, ἐάν οἱ ἱατροὶ ἀκολουθῶσιν τὸν παλαιὸν δρόμον, τὸν ἀρνητικόν, θὰ ἀφίνουσι τὰς μάστιγας τῶν νόσων νὰ λυμαίνωνται τὴν ζωὴν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

*

Ὅταν ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη θελήσῃ νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἱατρικὰ προβλήματα ὄχι κατὰ τρόπον ξηρὸν καὶ ὕλιστικόν, τότε τὰ προβλήματα τοῦ παραμένουσι ἄλυτα θὰ θεθοῦν πρὸ αὐτῆς μὲ διαφορετικὴν μορφήν. Καὶ αὐτὸ θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον ὅταν οἱ ἱατροὶ ἀντιληφθοῦν, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον ὄν δὲν εἶναι ἄθροισμα ὀργάνων καὶ συστημάτων, ἀλλὰ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ψυχὴν, ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτὴ εἶναι κατὰ τὸ πνευματικόν καὶ ὅτι αὐτὴ ἐπηρεάζει καὶ ρυθμίζει καὶ τὴν βιολογικὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν αἱ προσπάθειαι τῶν

Ιατρῶν εἰς τὸν μεγαλειώδη ἀγῶνα τὸν ὁποῖον εἶναι πλέον ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναλάβουν διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν ὁμοίων τῶν, πρέπει νὰ ἀπευθυνθῶν πρὸς τὸ ἡνωμένον ψυχοσωματικὸν σύνολον. Οὐτε ὁ Ιατρός δύναται πλέον νὰ περιορίζεται εἰς μίαν ὑλιστικὴν ἐπιστήμην οὔτε ὁμοίως καὶ ὁ ψυχολόγος νὰ ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴν συγκεκριμένην ἐνσάρκωσιν ἀλλὰ καὶ οἱ δύο νὰ τείνουν πρὸς τὴν πλήρη, ἄρτιαν Ιατρικὴν.

Ἡ πλήρης αὕτη Ιατρικὴ, ἡ ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, διαφέρει τελείως ἀπὸ τὴν ὑλιστικὴν Ιατρικὴν ὡς καὶ ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην ἀπομακρυνομένην ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνώσεως τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος.

Ἡ ὀλοκληρωμένη Ιατρικὴ ἐπιστῆμη ἀνοίγει σήμερον τοὺς νέους Ιατρικοὺς ὀρίζοντας πρὸς τοὺς ὁποίους πᾶς ἐπιστήμων ἐπιθυμῶν νὰ εὐρίσκειται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ιατρικῆς ἀληθείας ὀφείλει νὰ κατευθύνῃ τὴν πορείαν του. Ἐξερχομένη ἡ Ιατρικὴ ἀπὸ τὸ μονομερῶς ὑλιστικὸν πεδῖον ὅπου εὐρίσκειται, θὰ ἀντικρῶσῃ μὲ διαφορετικὸν βλέμμα τὰ διάφορα προβλήματα, θὰ ἴδῃ τὸν ἄνθρωπον ὅπως πράγματι εἶναι καὶ τότε δὲν θὰ περιορίζεται πλέον εἰς τὸν ἀγῶνα μόνον κατὰ τοῦ θανάτου, εἰς τὴν παράτασιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀλλὰ θὰ ἐπεκταθῇ μέχρι τῆς προσφορᾶς τῆς εὐτυχίας, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ψυχοσωματικῆς ἰσορροπίας, θὰ συνεισφέρῃ πραγματικὰ εἰς τὸν ἄρρωστον (Winter-Biot κ. ἄ.). Ἀποβλέπουσα καὶ εἰς τὸν ψυχικὸν κόσμον, θὰ βοηθήσῃ τὸν ἄρρωστον νὰ μάθῃ νὰ κάμνῃ ἀγαθὴν χρῆσιν τῆς ζωῆς αὐτῆς, τὴν ὁποίαν δυστυχῶς ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ νὰ διατηρήσῃ διὰ νὰ τὴν κάταστρέφῃ καθημερινῶς, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὸς δὲν ἀπευθύνεται παρὰ μόνον εἰς τὴν ὀλικὴν διατήρησιν τοῦ σώματος, ἀγνοῶν τὴν ψυχὴν, ἡ ὁποία κυβερνεῖ τὸ σῶμα.

Διὰ νὰ λυθῇ ὁμοίως τὸ πρόβλημα δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀλλάξῃ πορείαν ἡ Ιατρικὴ ἐπιστῆμη. Πρέπει ἐκ παραλλήλου καὶ οἱ ἄρρωστοι νὰ μάθουν τὴν ἀλήθειαν, καθοδηγούμενοι ἀπὸ τοὺς Ιατροὺς τῶν. Τότε θὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἀπόλυτος ἐμπιστοσύνη μεταξὺ Ιατροῦ καὶ ἀρρώστου ἐκ τῆς ὁποίας τόσα ἀγαθὰ διὰ τὴν ὑγίαν τοῦ πάσχον-

τος ἐξαρτῶνται. Θὰ ὑποστοῦν καὶ αὐτοὶ ἀληθῆ μεταμόρφωσιν, ὅταν ἀντιληφθῶν ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ θεραπευόντος αὐτοὺς Ιατροῦ δὲν εἶναι μόνον ἡ προσωρινὴ ἀνακούφισις καὶ ἐνίοτε ἡ θεραπεία τῶν. Θὰ μάθουν νὰ προφυλάσσωνται καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς ψυχικοὺς ἀντικτύπους, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ ἡ κυριώτερα ἀφορμὴ τῆς σωματικῆς δυστυχίας τῶν. Θὰ μάθῃ ὁ Ιατρός, ἀλλὰ καὶ ὀφείλει νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς ἀρρώστους του, ὅτι ὁ ἄνθρωπος μόνον ὅταν ἐπανεύρῃ τὴν πίστιν θὰ ἀποκτήσῃ προσωπικότητα καὶ διὰ τῆς ἀκτινοβολίας αὐτῆς, διὰ τῆς ἐσωτερικῆς γαλήνης, διὰ τῆς ἀληθοῦς κατανόησεως τῶν νόμων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως θὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ εὐτυχισμένα καὶ ἁρμονικὰ, θὰ εἶναι πραγματικὰ ὑγιής.

Τὸ ἔργον αὐτὸ βεβαίως εἶναι δυσχερές, ἴσως δὲ ἐν πολλοῖς νὰ θεωρηθῇ καὶ ἀδύνατον. Καὶ ὁμοίως δὲν ἀπαιτεῖ τίποτε ἄλλο εἰ μὴ τὴν συνεργασίαν ὄλων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀναγνωρίζουν τὴν ὑπεροχὴν, τὰ πρωτεῖα, τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, τὴν ἱεραρχίαν ψυχῆς καὶ σώματος καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀποφασίσει ὅχι μόνον θεωρητικῶς ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς νὰ θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν τὰς πεποιθήσεις τῶν (Winter). Καὶ εἶναι ἀληθές ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ ἰδανικὸν ὀλοκλήρου τοῦ Ιατρικοῦ κόσμου, προϋποθέτει ὁμοῦς ἀτομικὸν βίωμα, ἀγάπην καὶ νέον τρόπον ἐργασίας πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐνὸς κοινοῦ σκοποῦ. Δὲν ἔμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀγαπήσῃ τὴν Ιατρικὴν ἔαν δὲν ἀγαπήσῃ τοὺς ἀρρώστους.

Ὅταν ὁμοίως αὐτὸ ἀρχίσῃ νὰ πραγματοποιηθῇ, τότε πλέον θὰ σημάνη τὸ τέλος τοῦ συγχρόνου ἀρριθισμοῦ, τῆς δεισιδαιμονίας τῶν ἀτόμων, τῆς ἀναζητήσεως προσωπικῶν ἐπιτυχιῶν, τῶν ἐγωϊστικῶν ἐπιδιώξεων. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ κατορθωθῇ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς Ιατροὺς, ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ἐπιστήμονας, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν δύναμιν τῆς πίστεως, παραμερίζοντες τὰς ἀτομικὰς φιλοδοξίας, μὲ ἐπίγνωσιν ἀπόλυτον τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς τῶν, συσσωματωμένοι, θὰ δημιουργήσουν ὅσα πολλὰ κίς ὄλοι οἱ Ιατροὶ ὀνειρεύονται καὶ θέλουν νὰ πραγματοποιήσουν καὶ

τά όποια μόνον διά τής πίστεως δύνανται νά γίνουν πραγματικότητας.

Α. Ε. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α) 'Ελληνική:

Α. Α.: 'Η άρρώστια και ή ψυχή, <'Ακτίνας> 'Απρίλιος 1948.

Λ. 'Αγαπητοδ: 'Ο άγώνας για τό φυματικό άνθρωπο, <'Ακτίνας> 'Ιούλιος, Αύγουστος 1945.

Λ. 'Αγαπητοδ: 'Τό διεθνές Ιατρικόν συνέδριον τοδ ΒΟΣSEY, <'Ακτίνας> Δεκέμβριος 1947.

Λ. 'Αγαπητοδ: ΑΙ νεώτεροι αντίληψεις διά τήν θεραπείαν τοδ φυματικού άρρώστου, <'Ακτίνας> Σεπτέμβριος 1948.

Γ. 'Αποστόλου: 'Η άρρώστια και τά προβλήματα τής ζωής, <'Ακτίνας> Νοέμβριος 1947.

Γ. 'Αποστόλου: 'Η επίδρασις τοδ ψυχικού παράγοντος σιόν οργανισμό, <'Ακτίνας> Νοέμβριος, Δεκέμβριος 1946.

Μ. Γερουλάνου: 'Η νόσος ός γενική τοδ οργανισμού λειτουργική παρεκτροπή, <'Ακτίνας> Αύγουστος 1947.

Μ. Γερουλάνου: Ψυχικά επιδράσεις ός νοσογόνος παράγων, 'Αθήναι 1947.

Μ. Γερουλάνου: 'Από τής ολιστικής εις τήν ψυχοσωματικήν αντίληψιν τοδ ανθρώπου, <'Ακτίνας> 'Απρίλιος 1948.

Διακήρυξις τής <Χριστιανικής 'Ενώσεως 'Επιστημόνων>: 'Η ψυχική κατασκευή τοδ ανθρώπου. 'Αμοιβαία επίδρασις σώματος και ψυχής. 'Αθήναι 1946 σ. 60 έξ.

Α. Καραντώνη: Γιατροί και κοινό στή σύγχρονη Ιατρική, <'Ακτίνας> Νοέμβριος 1945.

Α. Καραντώνη: 'Η υπερνίκησις τοδ ολισμοδ εις τήν Ιατρικήν, <'Ακτίνας> Μάϊος 1947.

Β. Πλουμίδη: 'Ο Jung για τήν ύπόστασι τοδ ψυχικού παράγοντος, <'Ακτίνας> Μάϊος 1946

β) Ξένη:

Abrami: Les troubles fonctionnels en pathologie—Presse Medicale 23 Decembre 1936.

R. Alendy: La médecine et les agents imponderables (Médecine offici-

elle et médecines herétiques) Paris 1945.
R. Biot: Vers l' unité de la médecine (Médecine officielle et médecines herétiques), Paris 1945.

R. Biot: Au service de la personne humaine, Paris 1945.

R. Biot: Le corps et l' âme, Presences, Paris 1938.

A. Carrel: L' homme cet inconnu, Paris 1935.

A. Carrel: Le rôle futur de la médecine (Médecine officielle et médecines herétiques) Paris 1945.

V. Clovis: Leçon inaugurale (Presse medicael, Mai 20, 1939).

N. Fiessinger: Le raisonnement en médecine, Paris 1946.

C. Jung: L' homme à la decouverte de son âme, Genève 1945.

E. Jottras: Analyse scientifique et médecine humaine (Médecine officielle et médecines herétiques, Paris 1945).

T. Keller: La médecine à un tournant (Revue medicale de la Suisse Romande, 25 Mars 1941).

C. Kennedy: The art of medicine in relation to the progress of thought (Aktines May 1946).

J. Loebel: Ayons confiance dans la médecine, Paris 1935.

G. Liengme: Pour apprendre a mieux vivre, 1936.

J. Menkes: Médecine sans frontières, Genève 1946.

F. Pastorelli: Servitude et grandeur de la maladie, Paris 1933.

Jean Rougemont: Vie du corps et vie de l' esprit, Lyon 1945.

P. Tournier: Médecine de la personne, Neuchâtel 1945.

P. Tournier: Technique et foi, Neuchâtel 1946.

P. Tournier: La désharmonie de la vie moderne, Neuchâtel 1948.

P. Tournier: Les forts et les faibles, Neuchâtel 1948.

P. Vallery-Radot: Quelques grandes problèmes de la médecine contemporaine, Paris 1936.

P. Winter: Que devrait être une médecine traditionnelle (Médecine officielle et médecines herétiques, Paris 1945).

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟΣ (*)

ΤΑ ΕΝΣΤΙΚΤΑ ΚΑΙ Η ΖΩΗ

Τὰ πτηνά ἔχουν τὸ ἔνστικτον τοῦ «σπιτικοῦ». Ἡ χελιδών, ἡ ὁποία ἔκαμε τὴν φωλεάν της εἰς τὸ σπίτι σας, τὸ φθινόπωρον φεύγει πρὸς νότον, ἀλλὰ τὴν ἐπομένην ἀνοιξιν ἐπανερχεται εἰς τὴν παλαιάν της φωλεάν. Σμήνη πτηνῶν πετοῦν τὸν Σεπτέμβριον πρὸς νότον, πολλάκις ἐπάνω ἀπὸ χιλιάδας μιλίων ἀνοικτοῦ ὠκεανοῦ, χωρὶς νὰ χάνουν τὸν δρόμον των. Ἡ κατοικίδιος περιστερὰ κατὰ τὸ μακρονὸν ταξιδιὸν της ποὺ κάμνει κλεισμένη εἰς ἓνα κιβώτιον, ζαλίζεται πρὸς στιγμὴν ἀπὸ τοὺς ἤχους ποὺ ἀκούει διὰ πρῶτην φοράν καὶ διαγράφει μερικoὺς κύκλους, κατόπιν ὁμως κατευθύνεται ἀλανθᾶστως σχεδὸν ἐκεῖ, ὅπου εἶναι ἡ κατοικία της. Ἡ μέλισσα εὐρίσκει τὴν κυψέλην της ἐνῶ ὁ ἄνεμος ποὺ ριπίζει τὴν γλόην καὶ τὰ δένδρα ἐξαφανίζει κάθε ὄρατὸν ὁδηγὸν πρὸς τὴν γνωστήν της περιοχὴν. Αὐτὸ τὸ ἔνστικτον, τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ τὸ πτηνὸν ἢ τὸ ἔντομον διὰ νὰ κατευθύνεται πρὸς τὴν φωλεάν του (homing instinct), εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος συμπληρῶνει τὸν ἀσθενῆ ἐξοπλισμὸν του μὲ τὰ ὄργανα ποὺ τὸν ὁδηγοῦν εἰς τὴν πορείαν του, ἰδίως μὲ τὰ ὄργανα ναυσιπλοΐας. Ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται αὐτὸ τὸ ἔνστικτον καὶ διὰ τὴν ἀναπλήρωσίν του ἐνεργεῖ ἡ διάνοιά του. Τὰ λεπτὰ ἔντομα θὰ ἔχουν μάτια σὰν μικροσκόπια, πόσον τέλεια δὲν γνωρίζομεν, καὶ ὁ ἱέραξ, ὁ ἀετὸς, ὁ κόνδωρ θὰ πρέπη νὰ ἔχουγ τηλεσκοπικὴν ὄρασιν. Ἐδῶ πάλιν ὑπερτε-

ρεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ μηχανικά του μέσα. Μὲ τὸ τηλεσκόπιόν του ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ ἓνα νεφελοειδῆ τόσο ἀμυδρὸν ὥστε ν' ἀπαιτῆ ὄρασιν κατὰ δύο ἑκατομμύρια φορές μεγαλύτεραν τῆς ἰδικῆς του, καὶ μὲ τὸ ἠλεκτρονικὸν μικροσκόπιον, νὰ διακρίνῃ ἀόρατα μέχρι σήμερον βακτήρια, καὶ ἀκόμη καὶ τὰ μικρὰ ἔντομα τὰ ὁποῖα διαγκάνουν τὰ βακτήρια αὐτά.

Ἐὰν ἀφήσετε τὸ ἄλογον τοῦ γεωργοῦ μόνον του, θὰ προχωρήσῃ μὲ ἀσφάλειαν εἰς τὸν δρόμον του, ἔστω καὶ κατὰ τὴν σκοτεινότεραν νύκτα. Ἡ γλαῦξ διακρίνει τὸν ὠραῖον ζωηρὸν ποντικὸν καθὼς τρέχει εἰς τὴν ψυχρὰν γλόην καὶ κατὰ τὴν σκοτεινότεραν νύκτα. Ἡμεῖς μεταβάλλομεν τὴν νύκτα εἰς ἡμέραν δημιουργοῦντες ἀκτινοβολίας εἰς τὴν σύντομον αὐτὴν ὀκτάβα τῶν ἀπλῶν χρωμάτων, τὴν ὁποῖαν καλοῦμεν φῶς.

Ὁ φακὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ σας προβάλλει μίαν εἰκόνα ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ τὸ σύστημα τῶν μυῶν αὐτομάτως προσαρμόζει τὸν φακὸν εἰς μίαν τελείαν ἐστίναν. Ὁ ἀμφιβληστροειδῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐννέα διαχωρισμένα στρώματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ σύνολόν των, δὲν εἶναι παχύτερα ἀπὸ ἓνα φύλλον λεπτοῦ χάρτου. Τὸ ἐσωτερικὸν στρώμα ἀποτελεῖται ἀπὸ ράβδους καὶ κώνους, οἱ ὁποῖοι λέγεται ὅτι ἀνέρχονται εἰς τριάντα ἑκατομμύρια ράβδους καὶ τρία ἑκατομμύρια κώνους. Ὅλα αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς τελείαν σχέσιν μεταξύ των καὶ πρὸς τὸν φακὸν, πολὺ παραδόξως ὁμως στρέφουν τὰ νῶτα των πρὸς τὸν φακὸν καὶ βλέπουν πρὸς τὰ μέσα ὄχι πρὸς τὰ ἔξω. Ἐὰν ἐκύτταζαν ἔξω, μέσῳ τοῦ φακοῦ θὰ ἐβλέπατε τὸν ἐχθρὸν σας, μὲ τὸ

(*) Συνέχεια, ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ A. Cressy Morrison «Man Does Not Stand Alone» (Fleming H. Revell Co New York).

ἐπάνω κάτω καὶ τὴν ἀριστεράν του πλευράν ὡς δεξιάν. Καὶ πράγματι θὰ τὰ ἐγάνατε ἐάν ἐπιχειρούσατε νὰ ἀμυνηθῆτε. Ὡστε κατὰ κάποιον τρόπον ἡ φύσις ἤξευρε τί θὰ συνέβαινε καὶ προτοῦ ὁ ὀφθαλμὸς ἠδύνατο πράγματι νὰ ἴδῃ, ἔκαμε τὴν διόρθωσιν ἀναπτύσσουσα διὰ τῶν ἑκατομμυρίων τῶν νευρικών νημάτων τὰ ὁποῖα ὀδηγοῦν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον μίαν πλήρη ἀναπροσαρμογὴν· τότε ἀνέπτυξε τὴν δικτάδα τῆς αἰσθησέως μας ἀπὸ τῆς θερμότητος μέχρι τοῦ φωτός καὶ κατέστησε τὸν ὀφθαλμὸν εὐαίσθητον εἰς τὸ χρῶμα. Τοιουτοτρόπως ἔχαμεν μίαν ἔγχρωμον καὶ ὄρθην εἰκόνα τοῦ κόσμου, μίαν καλὴν ὀπτικήν ἀντίληψιν αὐτοῦ. Ὁ φακὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ μας ποικίλλει εἰς πυκνότητα, εἰς τρόπον ὥστε ὅλαι αἱ ἀκτίνες νὰ φθάνουν εἰς τὴν ἐστίαν. Ὁ ἄνθρωπος διαπιστώνει ὅτι τὸ προσὸν τοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ δὲν ἐπιτυγχάνεται μὲ καμμίαν ὁμογενὴ οὐσίαν, ὅπως ἡ ὕαλος. Ὅλαι αἱ θιψιμᾶσιαι προσαρμογὰς φακοῦ, ράβδων, κώνων, νεύρων καὶ ὀλων τῶν ἄλλων πρέπει νὰ συνέβησαν συγχρόνως διότι προτοῦ ἕκαστον ἀπὸ τὰ ὄργανα αὐτὰ συμπληρωθῆ, ἡ ὄρασις ἦτο ἀδύνατος. Πῶς δμως ἠμποροῦσε κάθε ἕνας ἐξ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων παραγόντων νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ προσαρμώζῃ ἑαυτὸν πρὸς πᾶσαν ἀπαίτησιν τῶν ἄλλων;

Ἡ μέλισσα δὲν ἐλκύεται ἀπὸ τὰ ἐπιδεικτικὰ ἄνθη ὅπως τὰ βλέπομεν ἡμεῖς, ἀλλὰ τὰ βλέπει μέσω τοῦ ὑπεριώδους φωτός, τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται νὰ τὰ καθιστᾷ ἀκόμη ὠραιότερα εἰς τὰς μέλισσας. Ἀπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ μικροτέρου ἀριθμοῦ κυμάνσεων μέχρι καὶ πέραν τῆς φωτογραφικῆς πλακὸς ὑπάρχουν βασιλεῖα ὠραιότητος, χαρᾶς καὶ ἐμπνεύσεως τὰ ὁποῖα μόλις ἀρχίζομεν νὰ ἐκτιμῶμεν καὶ νὰ ἐλέγχωμεν. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ δυνηθῶμεν, κάποιαν ἡμέραν, νὰ ἀπολαύσωμεν αὐτὸ τὸ εὐρύτερον βασιλεῖον τοῦ φωτός διὰ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ ἐφευρέτου. Δυνάμεθα ἤδη ν' ἀνακαλύψωμεν τὴν θεσμικὴν κίμανσιν ἐνὸς ἀπομακρυσμένου ἀστέρος καὶ νὰ μετρήσωμεν τὴν ἐνέργειάν του.

Αἱ μέλισσαι-ἐργάτιδες κατασκευάζουν κελλία διαφόρων μεγεθῶν εἰς τὴν κηρή-

θραν, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν μικρῶν. Μικρὰ κελλία κατασκευάζονται διὰ τὰς ἐργάτιδας, μεγαλύτερα διὰ τοὺς κηρήσας, καὶ εἰδικὰ κελλία διὰ τὰς ἐπιδόξους βασιλίσσας. Ἡ μέλισσα-βασίλισσα, θέτει ἀγονιμοποίητα ὠὰ εἰς τὰ κελλία τὰ προοριζόμενα διὰ τοὺς ἄρρενας, ἀλλὰ θέτει γονιμοποιημένα ὠὰ εἰς τὰ δωμάτια τὰ κατάλληλα διὰ τὰς θηλείας-ἐργάτιδας καὶ τὰς ἐνδεχομένης βασιλίσσας. Αἱ ἐργάτιδες, ἐξευλιγμέναι θήλειαι, ἔχουν πρὸ πολλοῦ προβλέπει τὴν ἔλευσιν τῆς νέας γενεᾶς καὶ εἶναι προπαρασκευασμένα νὰ ἐτοιμάσουν φαγητὸν διὰ τὰς νεογενεῖς μέλισσας ἀπὸ γῦριν καὶ μέλι τῶν ὁποίων μασσοῦν καὶ χωνεύουν προηγουμένως. Τὴν λειτουργίαν αὐτὴν τοῦ μασσήματος καὶ τῆς ταχείας πέψεως τὴν διακόπτουν εἰς κάποιον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἄρρένων καὶ θηλέων καὶ τοὺς τρέφουν μόνον μὲ μέλι καὶ γῦριν. Αἱ θήλειαι μὲ αὐτὴν τὴν περιποίησιν γίνονται αἱ ἐργάτιδες.

Διὰ τὰς θηλείας εἰς τὰ κελλία τῆς βασιλίσσης, ἐξακολουθεῖ ἡ διαίτα τῆς μασσημένης καὶ προπαρασκευασμένης τροφῆς. Αὐταὶ αἱ θήλειαι μὲ τὴν εἰδικὴν μεταχείρισιν ἀναπτύσσονται εἰς βασιλίσσας αἱ ὁποῖαι μόναι παράγουν γόνιμα ὠὰ. Ἡ λειτουργία τῆς ἀναπαραγωγῆς προβλέπει εἰδικὰ δωμάτια, εἰδικὰ ὠὰ καὶ τὸ θαναμαστὸν ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀλλαγῆς τῆς διαίτης. Αὐτὸ σημαίνει πρόδλεψιν, διάρκεισιν, ἀνακάλυψιν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ ἀποτελέσματος τῆς διαίτης. Αἱ ἀλλαγαὶ αὐταὶ ἐφαρμολύονται ἰδίως εἰς μίαν κοινὴν συμβίωσιν διὰ τὴν ὑπαρξιν τῆς ὁποίας φαίνονται ἀναγκαῖαι. Ἡ γνῶσις καὶ αἱ ἐπιδεξιότητες αἱ ὁποῖαι χρειάζονται θὰ ἔχουν ἀναπτυχθῆ μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κοινῆς αὐτῆς ζωῆς, καὶ δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην κληρονομικαὶ κατὰ τὴν κατασκευὴν ἢ τὴν ἐπιβίωσιν τῆς μέλισσης ὡς τοιαύτης. Ἡ μέλισσα φαίνεται νὰ ὑπερέβῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διαίτης ὑπὸ ὠρισμένης συνθήκας.

Ὁ κών μὲ τὴν ἐρευνητικὴν μύτην του ἀντιλαμβάνεται τὸ ζῶον τὸ ὁποῖον ἐπέρασε. Κανὲν ὄργανον ἀνθρωπίνης ἐρεῦνης δὲν προσέθεσε εἰς τὸν ὑποτακτικὸν μας αὐ-

τὸν τὴν ὄσφρησιν τῆς ὁποίας τὴν ἔκτασιν μὲν γινώσκουσαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀρχίσωμεν νὰ ἔρουνῶμεν. Ἐν τούτοις ἡ ἰδική μας ὄσφρησις εἶναι τόσον πολὺ ἀνεπτυγμένη ὥστε δύναται ν' ἀνακαλύπτῃ ὑπερμικροσκοπικὰ μόρια. Πόθεν γινώσκουσαν ὅτι ὄλοι ἀντιδρῶμεν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς τὴν ἰδίαν ὁσμὴν; Τὸ ζήτημα εἶναι ὅτι δὲν ξέρουσαν. Ἐπίσης ἡ γεύσις δίδει πολὺ διάφορον αἰσθησὶν εἰς καθένα ἀπὸ ἡμᾶς. Πόσον παραδόξον εἶναι τὸ ὅτι αἱ διαφοραὶ αὗται εἶναι κληρονομικαί.

Ὅλα τὰ ζῶα ἀκούουσιν ἤχους, καὶ ἔξω τῆς ἰδικῆς μας παλμικῆς κλίμακος, καὶ μάλιστα μὲ δξύτητα ὑπερβαίνουσαν κατὰ πολὺ τὴν ἰδικὴν μας περιορισμένην ἀκοήν. Ὁ ἄνθρωπος ὁμοίως μὲ τὰ μέσα τοῦ διαθέτει ἠμπορεῖ νὰ ἀκούῃ ἀπὸ ἀπόστασιν μιλίων τὸ βῆδισμα μιᾶς μυίγας ὡσάν νὰ ἦτο ἐπάνω εἰς τὸ τίμπανον τοῦ αὐτιοῦ του, καὶ μὲ ἀνάλογα ὄργανα ἀναγράφει τὴν δόνησιν τοῦ προκαλεῖ μία κοσμικὴ ἀκτίς.

Ἐνα μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου αὐτιοῦ εἶναι μία σειρά περίπου τεσσάρων χιλιάδων μικροσκοπικῶν ἀλλὰ συνθέτων τόξων διαβαθμισμένων μὲ ἐξαιρετικὸν κανονικότητα κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα. ἠμπορεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ὁμοιάζουσιν πρὸς μουσικὸν ὄργανον καὶ φαίνονται προσηρμοσμένα ὥστε νὰ συλλαμβάνουσιν καὶ διαβιβάζουσιν κατὰ κάποιον τρόπον εἰς τὸν ἐγκέφαλον, κάθε ρυθμὸν ἤχου ἢ θορύβου, ἀπὸ τὴν βροντὴν ἕως τὸν ψίθυρον τῶν πεύκων καὶ τὸ λεπτὸν κοῤῥαμα τῶν τόνων καὶ ἀρμονιῶν κάθε ὄργανου τῆς ὀρχήστρας. Ἐὰν τὰ κύτταρα κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ αὐτιοῦ ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ ἀναπτύξουν δραστηριότητα περιορισμένην μόνον εἰς τὸ νὰ ἐπιζῆσιν ὁ ἄνθρωπος, διατί δὲν ἐξέτειναν τὴν διάταξιν αὐτὴν (τῶν χιλιάδων τῶν τόξων) ὥστε νὰ ἀναπτύξουν μεγαλύτεραν δξύτητα; Ἴσως, ἡ ὄπισθεν τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν τῶν κυττάρων κειμένη δύναμις, προέβλεψε τὴν μελλοντικὴν ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου διὰ διανοητικὴν ἀπόλαυσιν, ἢ μήπως κατὰ σύμπτωσιν κατεσκευάσθησαν καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι ἤξευραν;

Τὸ νεογνὸν τοῦ σολωμοῦ ζῆ ἐπὶ ἔτη εἰς τὴν θάλασσαν, κατόπιν ἐπιστρέφει εἰς τὸν

ποταμιὸν του, καί, ὡσεὶ σπουδαιότερον, ἀνέρχεται τὸν ποταμὸν ἀπὸ τὴν πλευρὰν ὅπου ῥεεῖ ὁ παραπόταμος εἰς τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη. Οἱ νόμοι τοῦ ἰσχύουσιν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ διηρημένου ρεύματος ἐνδέχεται νὰ εἶναι αὐστηροὶ καὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ὄχι, ἀλλὰ οἱ νόμοι αὐτοί, ἀφοροῦν μόνον τὰ ψάρια διὰ τὰ ὁποῖα ἠμπορεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν πλευρὰν τῶν. Τί τὰ καθοδηγεῖ εἰς μίαν τόσον καθωρισμένην πορείαν; Ἐὰν ἕνας σολωμὸς, ὅταν ἀνέρχεται τὸν ποταμὸν, μεταφερθῇ εἰς ἄλλον παραπόταμον, θὰ ἀντιληφθῇ ἀμέσως ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὸν ἰδικὸν του παραπόταμον, θὰ ἀγωνισθῇ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ κύριον ρεῖμα καὶ τότε θὰ στραφῇ ἀντιθέτως πρὸς τὸ ρεῖμα διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν του. Ἐπάρχει, ἐν τούτοις, ἕνα ἀκόμη δυσκολότερον πρόβλημα εἰς τὴν λύσιν τῆς ἀκριβῶς ἀντιθέτου περιπτώσεως, διὰ τὸ χέλι. Αὐτὰ τὰ θαυμαστά δημιουργήματα μεταναστεύουσιν ὅταν φθάσουσιν εἰς πλήρη ἀνάπτυξιν ἀπὸ ὅλα τὰ τέλματα καὶ τοὺς ποταμοὺς παντοῦ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην μέσῳ χιλιάδων μιλίων ὠκεανοῦ καὶ πηγαίνουσιν εἰς τὰ ἀβυσσαλεὰ βῆθη πρὸς νότον τῶν Βερμούδων νήσων. Ἐκεῖ τεκνοποιοῦν καὶ ἀποθνήσκουσιν. Τὰ νεογνά τῶν, χωρὶς κανένα ἐμφανῆ δηγρὸν διὰ νὰ γινώσκουσιν τίποτε ἄλλο ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι εἰς μίαν ἀπέραντον ἔκτασιν ὑδάτων, ἐπιστρέφουσιν καὶ εὐρίσκουσιν τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἀκτὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεκίνησαν οἱ γονεῖς τῶν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ πρὸς κάθε ποταμὸν, λίμνην καὶ μικρὸν τέλμα, καὶ τοιουτοτρόπως κάθε ὑδατίνη περιοχή εἶναι κατοικημένη ἀπὸ χέλια. Ἀφοῦ ἀνήψησαν ἰσχυρὰ ρεύματα, θυέλλας καὶ παλιρροίας, καὶ ἐνίκησαν τὰ κύματα τὰ ὁποῖα τὰ εἰδειραν εἰς κάθε ἀκτὴν, τώρα ἠμποροῦν νὰ ἀυξηθοῦν καὶ ὅταν φθάσουσιν εἰς πλήρη ἀνάπτυξιν, κατὰ τινὰ μυστηριώδη νόμον, θὰ ἐπιστρέψουσιν διὰ μέσου ὄλων αὐτῶν πάλιν καὶ θὰ συμπληρώσουσιν τὸν κύκλον. Πόθεν ἔχει τὴν προέλευσιν τῆς ἢ κατευθύνουσα ὁρμή; Ποτὲ δὲν ἠλιεύθη χέλι τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ ὕδατα καὶ ποτὲ χέλι τῆς Εὐρώπης δὲν ἠλιεύθη εἰς ὕδατα Ἀμερικανικά. Προσέτι, τὰ χέλια τῆς Εὐρώ-

πης τὰ ὁποῖα ἔχουν νὰ κάμουν πολὺ μακρύτερον ταξείδιον, φθάνουν εἰς τὸν χρόνον τῆς ὠριμότητός των πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα γέλια, διὰ νὰ ἐτοιμασθῶν διὰ τὸ ταξείδιόν των. Μήπως τὰ ἄτομα καὶ τὰ μόρια ποὺ ἀποτελοῦν τὸ γέλι, ὅταν ἐνώνωνται, ἔχουν τὴν ἔννοιαν τῆς κατευθύνσεως καὶ τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως ὥστε νὰ τὴν ἐπιτύχουν;

Τὰ ζῶα φαίνονται νὰ ἔχουν τηλεπάθειαν. Ποῖος δὲν παρηκολούθησε μὲ θαυμασμὸν τοὺς νεροκοτσύφους νὰ πετοῦν καὶ νὰ συστρέφονται ἕως ὅτου ὄλα τὰ λευκὰ στήθη των φανοῦν συγχρόνως εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου;

Ἐνας θῆλυς σκόρος ὅταν ἔρχεται εἰς τὴν σοφίτα σας ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸν παράθυρον θὰ ἐξαποστείλῃ ἔξω κάποιον λεπτότατον σῆμα. Ἐπερὰνω μιᾶς ἀπιστεύτου ἐκτάσεως οἱ ἄρσενες σκόροι τοῦ αὐτοῦ εἴδους, θὰ συλλάβουν τὸ ἀγγελμα καὶ θὰ ἀπαντήσουν, παρὰ τὰς προσηπαθείας σας νὰ τοὺς παραπλανήσετε διὰ τεχνητῶν ὁσμῶν. Ἄρα γε τὸ μικροσκοπικὸν αὐτὸ δημιούργημα διαθέτει ραδιοφωνικὸν σταθμὸν, καὶ ὁ ἄρσην σκόρος μίαν νοεράν ραδιοφωνικὴν συσκευὴν παρὰ τὰς κεφαίας του; Μήπως ἐκείνη δονεῖ τὸν αἰθέρα καὶ ἐκεῖνος συλλαμβάνει τοὺς παλμούς; Ἡ ἀκρις τρίζει μὰζι τοὺς πόδας τῆς ἢ τὰς πτέρυγας τῆς καὶ κατὰ τὰς ἡσύχους νύκτας ἀκούεται εἰς ἀπόστασιν ἡμίσεος μιλίου. Δονεῖ ἔξακοσίους τόνους ἀέρος καὶ καλεῖ τὸν σύντροφόν της. Τὸ θῆλυ τοῦ σκόρου ἐργάζεται εἰς διάφορον πεδίου τῆς Φυσικῆς καὶ μὲ φαινομενικὴν σιωπὴν, καλεῖ ἔξ ἴσου ἀποτελεσματικῶς. Προτοῦ ἀνακαλυφθῆ τὸ ραδιόφωνον, οἱ ἐπιστήμονες εἶχον ἀποφανθῆ ὅτι ὁ σκόρος προσεῖλκνέτο ἀπὸ τὴν ὁσμὴν. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις πρόκειται περὶ θαυμαστοῦ γεγονότος διότι καὶ ἡ ὁσμὴ θὰ ἔχρειάζετο νὰ ταξιδεύσῃ πρὸς ὄλας τὰς διευθύνσεις μὲ τὸν ἄνεμον ἢ χωρὶς αὐτόν. Ὁ ἄρσην σκόρος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀνακαλύψῃ ἓνα μόριον καὶ νὰ αἰσθανθῆ τὴν διεύθυνσιν ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθε. Καὶ ἡμεῖς ἀναπτύσσομεν τὴν ἰκανότητα ἐπικοινωνίας, μὲσω ἐνὸς τεραστίου μηχανισμοῦ, καὶ θὰ ἔλθῃ ἡμέρα κατὰ τὴν

ὁποῖαν θὰ ἐπικοινωνῶμεν ἔξ ἀποστάσεως χωρὶς μηχανικὸν μέσον. Τὸ τηλέφωνον καὶ τὸ ραδιόφωνον εἶναι θαύματα ὀργάνων καὶ μιᾶς δίδουν τὰ μέσα νὰ ἐπικοινωνῶμεν αὐτοστιγμει σχεδόν, δεσμευμένοι ὅμως ἀκόμη ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸν τόπον. Ὁ σκόρος ἔξακολουθεῖ νὰ ὑπερέχῃ ἡμῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον νὰ τὸν ζηλεύωμεν ἕως ὅτου ὁ νοῦς μας ἐφεύρῃ ἓνα ἀτομικὸν ραδιόφωνον. Ὅταν δηλαδὴ θὰ ἀποκτήσωμεν τὴν τηλεπάθειαν.

Ἡ βλάστησις κάμνει ἔξυπνον χοῆσιν ἀκουσίῳ πρακτόρων διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ὑποστάσεώς της-τὰ ἔντομα διὰ νὰ μεταφέρουν τὴν γῆριν ἀπὸ ἄνθους εἰς ἄνθος, τοὺς ἀνέμους καὶ β.τιδήποτε περὶ ἢ περιπατεῖ διὰ νὰ διασκορπίξῃ τοὺς σπόρους. Εἰς τὸ τέλος, ἡ βλάστησις δεσμεύει τὸν κυρίαρχον ἄνθρωπον. Αὐτὸς προήγαγε τὴν φύσιν καὶ ἐκείνη γενναιοδώρως τοῦ ἀνταποδίδει. Ἄλλὰ τὴν ἐπλήθυνε τόσον καταληκτικῶς, ὥστε εἶναι τώρα ἀλυσσοδεμένος εἰς τὸ ἄροτρον. Εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σπείρῃ, νὰ συνάγῃ καὶ νὰ ἀποθηκεύῃ νὰ ἀνατρέφῃ κτήνη καὶ διὰ ἐκλεκτῶν διασταυρώσεων νὰ βελτιώῃ τὸ εἶδος των. Κλαδεύει καὶ ἐμβολιάζει. Ἐν τούτοις ἐὰν παρημέλει αὐτὰς τὰς ἀσχολίας, ὁ ἐκ πείνης θάνατος θὰ ἦτο ὁ κλήρος του, ὁ πολιτισμὸς θὰ κατέρρεε καὶ ἡ γῆ θὰ ἐπέστρεφε εἰς τὴν πρωτόγονον κατάστασιν της.

Νεοσσοί, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὰς φωλεὰς των ὅταν ἀναπτυχθοῦν πλήρως κτίζουν τὰς φωλεὰς των κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ εἴδους των. Κληρονομικαὶ συνηθεῖαι ἔχουν τὴν ἀρχὴν των εἰς τὰ βάθη τῆς σχετικῶς ἀγνώστου ἀρχαιότητος. Αὐτὰ αἱ χαρακτηριστικὰ πράξεις εἶναι ἀπέτελεσμα τύχης ἢ μιᾶς σκεπτομένης Προνοίας; Αὐτὸ ἀρκεῖ διὰ νὰ δεῖξωμεν τὴν δύναμιν τῆς κληρονομικῆς συνηθείας, τὴν ὁποῖαν καλοῦμεν ἔνστικτον. Μεταξὺ ὄλων τῶν ζῶων των δημιουργημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν γῆν, κανένα δὲν ἄφησεν ἀναγραφὰς συλλογιστικῆς ἰκανότητος νὰ συγκριθοῦν πρὸς τὴν λογικὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπάσχει ἐπιβίωσις λόγῳ τῆς προσαρμογῆς, καὶ ἔξαφάνισις ἔξ αἰτίας ὑπερ-

βολικῆς προσαρμογῆς, ἀλλὰ μόνον ὁ ἄνθρωπος ἀνέπτυξε μίαν γνώσιν ἀριθμῶν. Ἐὰν ἓνα ἔντομον ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ πόσους πόδας ἔχει καὶ πάλιν δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶπῃ τὸν ὀλικὸν ἀριθμὸν τῶν ποδῶν δύο ἑντόμων τοῦ εἶδους του. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται συλλογιστικὴ ἱκανότης.

Πολλὰ ζῶα ὁμοιάζουν πρὸς ἓνα ἀσπυρῶν, ὁ ὁποῖος ὅταν χάσῃ μίαν δαγκάνα, διὰ μιᾶς ἀνεδιεγέρσεως τῶν κυττάρων καὶ ἐπαναφορᾶς εἰς δρᾶσιν τῶν γεννητῶν, ἀνακαλύπτει ὅτι ἀπώλεσε ἓνα μέρος τοῦ σώματος καὶ τὸ ἀποκαθιστᾷ. Ὅταν ἡ ἐργασία αὐτὴ ἐπιτελεσθῇ, τὰ κύτταρα σταματοῦν διότι μὲ κάποιον τρόπον γνωρίζουν ὅτι εἶναι ὦρα νὰ ἀναπνεύθω. Ἐὰν ἓνας πολύπους πού ζῇ εἰς τὸ γλυκὸ νερὸ διαιρεθῇ εἰς δύο θὰ ἐπανακτῆσῃ τὸ σχῆμα του ἀπὸ τὸ ἓνα τῶν ἡμίσεων αὐτῶν. Ἀποκόψατε τὴν κεφαλὴν ἑνὸς σκόληκος πού βάζουν ὡς δόλωμα καὶ συντόμως θὰ δημιουργήσῃ ἄλλην. Ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ κάμωμεν τὴν θεραπείαν, ἀλλὰ πότε οἱ χειρουργοὶ μας θὰ γνωρίζουν, ἔαν ποτὲ θὰ τὸ γνωρίζουν, πῶς νὰ διεγείρουν τὰ κύτταρα διὰ νὰ κάμουν ἓνα νέον βραχίονα, σᾶρκα, ὀστά, ὄνυχας καὶ ἔν ἐνεργεῖα νεῦρα; Ἐνα ἐξαιρετικὸν γεγονός ρίπτει κάποιον φῶς εἰς τὸ μυστήριον αὐτὸ τῆς ἀναδημιουργίας. Ἐὰν τὰ κύτταρα διαιροῦν κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀναπτύξεώς των, κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ δημιουργήσῃ ἓνα τέλειον ζῶον. Ὅθεν, ἔαν τὸ ἀρχικὸν κύτταρον διαιρεθῇ εἰς δύο καὶ αὐτὰ ἀποχωρισθῶν θὰ ἀναπτύχθωσιν δύο ἄτομα. Αὐτὸ ἐφαρμόζεται δι' ὁμοίους διδύμους ἀλλὰ ἔχει μεγαλύντερον ἀκρίβειαν καὶ κάθε κύτταρον κατ' ἀρχὴν εἶναι εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ «δυνάμει» ἓνα πλήρες ἄτομον. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν καμμία ἀμφιβολία ὅτι σεῖς εἰσθε σεῖς εἰς κάθε κύτταρον καὶ ἴστων τοῦ σώματός σας. Ὁ θαυμαστός τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἓνα καὶ μόνον κύτταρον ἀναπτύσσεται εἰς χωριστὸν ὄν ἐκτίθεται μὲ ἀπλοῦν καὶ ἀληθῆ τρό-

πον εἰς τὸν 138ον ψαλμὸν, ἐδάφ. 14-16.

«Ἐξομολογήσομαι σοι, ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθης» θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει σφόδρα.

οὐκ ἐκρύβη τὸ ὄστον μου ἀπὸ σοῦ, ὁ ἐποίησας ἐν κρυφῇ, καὶ ἡ ὑπόστασις μου ἐν τοῖς κατοπιάτοις τῆς γῆς.

Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται ἡμέρα πλασθήσονται καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς.

Βεβαίως θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἀφιερωθῶν σελίδες ὀλόκληροι εἰς τὰ θαύματα μιᾶς αἰσθήσεως ἢ ὁποῖα ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὴν παρούσαν γνώσιν μας, ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα ἀρκοῦν διὰ νὰ μᾶς δείξουν, ὅτι μᾶς μένουσιν ἀκόμη πολλὰ νὰ μάθωμεν. Μέχρις οὗτο ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύξῃ νέας αἰσθήσεις, ἢ δυναθῇ, διὰ μηχανικῶν μέσων, νὰ φθάσῃ κάθε εἰδικὴν ἱκανότητα τῶν ζῶων, θὰ ὑπολείπεται εὐρὸν στάδιον ἐξελιξέως ἐνώπιόν του. Κάθε ἱκανότης τὴν ὁποίαν ἡμεῖς δὲν κατέχομεν εἶναι μία πρόκλησις διὰ τὴν διανοητικὴν μας ἱκανότητα καὶ μέχρις οὗτο παράσχομεν ἱκανοποίησιν εἰς τὴν πρόκλησιν αὐτήν, αἱ γνώσεις μας θὰ εἶναι πλημμελεῖς. Ἀδυνατοῦμεν ἐπίσης νὰ ἐννοήσωμεν τὸ ἑνστικτὸν ἢ νὰ τὸ γενικεύσωμεν μὲ βεβαιότητα, ἐφ' ὅσον στηρίζομεθα εἰς τὰς ἑλλείψεις ἀκόμη γνώσεις μας. Μέχρις οὗτο ἀποκτῆσωμεν κάθε αἰσθησὴν τὴν ὁποῖαν ἔχουν ἄλλα ζῶοντα ὄντα, δὲν θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ κατανοήσωμεν τὴν πραγματικὴν συσχέτισιν τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ νὰ συζητήσωμεν διὰ τὸ ἄπειρον παρὰ μόνον μὲ μονομερῆ γνώσιν. Τὸ γεγονός ὅτι κάμωμεν καὶ κακὴν χρῆσιν τῶν νέων μας δυνάμεων, εἶναι συνέπεια τοῦ ὅτι δὲν ἔχομεν τὴν προσήκουσαν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς. Ὁ θεὸς Σπινῶζ πού εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀποκτᾷ σιγὰ-σιγὰ ἔλεγχον ἐπὶ τοῦ ὀλικοῦ ἐγκεφάλου του.

A. C. MORRISON

(Μετάφρ. Δεσπ. Ἀκύλα)

Η ΕΠΙΒΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ(*)

Πρὸς οἰονδήποτε σημεῖον καὶ ἂν προσβλέψωμεν σήμερον, ἐνδιαφερόμενοι εἴτε διὰ τὴν πολιτικὴν, κοινωνικὴν, οικονομικὴν καὶ βιομηχανικὴν, εἴτε διὰ τὴν ἠθικὴν σφαῖραν τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως, εὐρισκόμεθα ἀντιμέτωποι δυσχερειῶν καὶ ἐμποδίων, τὰ ὅποια μᾶς φαίνονται, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἀνυπέρβλητα. Ὡς ἄτομα αἰσθανόμεθα κατ' ἀνάγκην τὴν ἀνεπάρκειάν μας ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ θέματα τόσον περίπλοκα καὶ τόσον εὐρέα, καὶ δι' αὐτὸ μόλις τὰ ἀντικρούσωμεν καταλαμβάνομεθα ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς ματαιότητος τῶν προσπαθειῶν μας καὶ τῆς ἀποθαρρύνσεως. Τί ἐπιζητοῦμεν; Ἔχομεν γνῶσιν-ἔχει ὁ νοῦς μας διαυγῆ ἀντίληψιν-τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς;

Εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ ἔντυπα τὰ ἐκδοθέντα ἀπὸ τὴν Παγκόσμιον Εὐαγγελικὴν Ἐνωσιν σχετικῶς πρὸς τὴν ἑβδομάδα αὐτὴν, τὴν καθιερωθεῖσαν διὰ προσευχῆν, διατυπώνεται ἡ ἑξῆς ἐρώτησις: «Ἐνδιαφέρεσθε πραγματι διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ;» Ἄς στρέψωμεν πρὸς στιγμὴν τὴν σκέψιν μας πρὸς τὴν πρόσκλησιν αὐτὴν, διὰ νὰ δώσωμεν μίαν ἀπάντησιν. Οἱ πλείστοι ἐξ ἡμῶν ἀνετράφησαν ἐν μέσῳ τῶν παραδόσεων τῶν χριστιανικῶν μας οἰκογενειῶν. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὑπῆρξεν ἢ βράσις τῆς ζωῆς μας. Τοῦτο εἶναι κατάλληλος καὶ εὐάρεστος διάκοσμος τῆς κοινωνικῆς σκηρῆς, πρὸ τοῦ ὁποῦ παίζομεν τὸ μέρος μας. Στρέφομεν, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, τὰ βλέμματά μας πρὸς τὸν διάκοσμον αὐτὸν καὶ ἔχομεν τὸ συναίσθημα, ὅτι εἶναι κατὰ τὸ σηματικὸν δι' ἡμᾶς.

Μέσα εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἐνθαρρύνομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὑπάρχει μέλλουσα ζωὴ ὠραιότερα καὶ εὐτυχεστέρα, τὴν ὁποίαν ἀγωνιζόμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν, καὶ ὅτι σωφρονούμεν ὅταν δίδωμεν προσοχὴν εἰς τὰ πνευματικὰ πράγματα, διότι ἄλλως κινδυνεύομεν νὰ χάσωμεν τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ἀπὸ τὴν προσωπικὴν αὐτὴν ἄποψιν φρονῶ ὅτι οἱ πλείστοι ἐξ ἡμῶν θὰ ἔπρατε νὰ θεωρῶμεν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ὡς κατὰ τὸ ὅποιον θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐπιζήσῃ. Χωρὶς αὐτὴν θὰ ἠδοκίμομεθα τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀκόμη περισσότερον πλανωμένους εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς δράσεώς μας.

Προσθέτομεν ὁμως, ὅτι δὲν εἶμεθα μόνον ἄτομα. Εἶμεθα ἐπίσης δρώντες πολῖται τῆς Χώρας μας καὶ τῆς Οἰκουμένης ὅλης. Εἴτε μᾶς ἀρέσει, εἴτε ὄχι, αἱ καθημεριναὶ σκέψεις καὶ πράξεις μας ἐπηρεάζουν τοὺς ὁμοίους μας καὶ ἐπηρεάζονται καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὰς σκέψεις τῶν ἄλλων μελῶν ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ζῶμεν μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν μας. Εἶμεθα κατὰ τὸν τρόπον ἀνεξίτητοι περιπλεγμένοι εἰς τὰ πλέγματα τῶν ὑποθέσεων τοῦ κόσμου ὅλου καὶ μᾶς βαρύνουν εὐθῆναι, ἀπέναντι τῶν ἄλλων, αἱ ὁποῖαι ἀναποφεύκτως ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς εὐτυχίας μας καὶ ἐπὶ τοῦ μέλλοντός μας. Ἐκόντες ἄκοντες συναντιζόμεθα μετὰ τῶν ἄλλων καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ παραμένωμεν ἀφωσιωμένοι μόνον εἰς τὴν προσωπικὴν μας σωτηρίαν, διότι ἡ σωτηρία αὐτὴ ἐπέροχεται ὄχι ἀπλῶς διὰ τοῦ μέσου τῆς προσωπικῆς μας ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπίσης διὰ τῶν ἀπειραριθμῶν ἐπαφῶν ἡμῶν μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων ὄντων. Ὁφείλομεν ν' ἀγαπῶμεν ὄχι μόνον τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλους.

Ἐνδιαφερόμεθα τότε νὰ ἐπιζήσῃ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἰς τὸ εὐρύτερον αὐτὸ

(*) Ὁμιλία τοῦ Ἁγγλοῦ Ἐπουργῶ τοῦ Οἰκονομικῶν Sir Stafford Cripps, γνησμένη κατὰ τὴν «Ἑβδομάδα Προσευχῆς» ἐν Ἀγγλίᾳ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1948.

πεδίον τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεών μας. Θεωροῦμεν τὸν Χριστιανισμόν ὡς ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν δύναμιν ζωτικῆς σημασίας δι' ἄπλην τὴν ζωὴν μας. Ἄν εἴμεθα Χριστιανοί, οὐδὲν ἐπιχείρημα δύναται ν' ἀντιταχθῆ ὅσον ἀφορᾷ τὴν δυνατότητα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν καθημερινὴν μας ζωὴν. Οὐδὲν σαφέστερον εἰς τὰ κείμενα τὰ ὁποῖα ἐφθασαν μέχρις ἡμῶν σχετικῶς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐσκόπει νὰ μᾶς ἐφοδιάσῃ μὲ μίαν μέθοδον ζωῆς εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, μέθοδον ἢ ὁποῖα νὰ κανονίξῃ τὰς σχέσεις μας μὲ τοὺς ὁμοίους μας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Χριστὸς οὐδέποτε εἶχεν τὴν πρόθεσιν νὰ μᾶς ἴδῃ ν' ἀκολουθῶμεν δύο διαφορετικὰ πρότυπα διαγωγῆς, κατώτερον πρότυπον, κατάλληλον διὰ τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ δὲ ἄλλο ἀνώτερον, πρὸς διακανονισμόν τῆς προσεγγίσεως μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ κατάλληλον διὰ τὴν μετέπειτα οὐράνιον ζωὴν. Ἐνα μόνον πρότυπον διαγωγῆς ὑπάρχει, πρότερον ἀγάπης, ἐφαρμοζόμενον εἰς οἰανδήποτε ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, διὰ τὰς σχέσεις μας τὸσον πρὸς τὸν Θεόν, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς ὁμοίους μας. Εἴτε εὐρισκόμεθα εἰς τὸ σπίτι μας, εἴτε εἰς τὰ καταστήματα ἢ τὰ λεωφορεῖα, εἴτε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὰ πρότυπα, οἱ κανόνες τοὺς ὁποῖους πρέπει ν' ἀκολουθῶμεν, πρέπει νὰ εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἴδιοι. Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ μόνον πρότυπον, ὁ μόνος κανὼν. Καὶ νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς ὄχι ἀπλῶς εἰς κώδιξ ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἠθικῆς ἀλλ' ἢ ἀνωτέρα ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐνδιαφερθῶμεν, καὶ νὰ ἐνδιαφερθῶμεν πάρα πολὺ, νὰ ἐπιζήσῃ ὁ Χριστιανισμὸς, ὡς πρότυπον καὶ κανὼν ζωῆς δι' ἄπλην τὰς πολυπλεύρους ἀνάγκας τοῦ βίου. Καὶ πρέπει τοσοῦτον μᾶλλον νὰ ἐπιδείξωμεν ἐνδιαφέρον ἐπίμονον, ὅσον κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς καιροὺς παρατηρεῖται μείωσις εἰς τὴν ἀποφασιστικότητά μας νὰ ζήσωμεν κατὰ Χριστόν.

Οἱ μεγάλοι πόλεμοι, ὄχι μόνον εἶναι μέγα κακὸν καθ' ἑαυτοῦς, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον ἔ-

χουν ὡς συνέπειαν καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν καταστροφὴν εἰς εὐρύτατον κύκλον. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα αὐτῶν εἶναι ἀκόμη χειρότερον διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, λόγῳ τῆς ἀποκτηνωτικῆς τῶν ἐπιδράσεως. Ὑπονομεῖουν τὴν ἄπλην ἠθικὴν ὑφῆν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐνθαρρύνουν διὰ ἐκεῖνα τὰ πάθη καὶ τὰ μίση, τὰ ὁποῖα πράγματι ἀποτελοῦν τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀγάπην, πρὸς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν μακροθυμίαν ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζέται ἡ χριστιανικὴ μας Πίστις. Ἄν συνδυάσωμεν τὰς συνέπειας τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων πρὸς τὸν αὔξοντα ὑλισμὸν ὁ ὁποῖος ἀναθρόσκει ἀπὸ τὴν ἓκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου κατάκτησιν τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ ἀπὸ τὴν ἱκανότητά του νὰ δημιουργῆ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσότερα ὑλικά ἀντικείμενα, ἓκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου φθάνομεν εἰς κατάστασιν τῆς ὁποίας πείραν λαμβάνομεν σήμερον, ὅτε οἱ ἄνθρωποι δίδουν διαρκῶς μικροτέραν προσοχὴν εἰς τὴν πνευματικὴν πλευρὰν τῆς ἐπιγείου ζωῆς μας.

Ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς συγκεντρώσεως τῆς προσοχῆς εἰς τὰς ὀλιγώτερον σπουδαίας πλευρὰς τῆς ζωῆς-τῆς ὑλικῆς ζωῆς-ἀμελοῦμεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν τὴν χριστιανικὴν ζωὴν. Ἡ ὑπερηφάνεια διὰ τὰ κατορθώματά μας ξεχειλίζει, ἀποδώκουσα τὴν ταπεινοφροσύνην τὴν ὁποῖαν ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ παραδείγματός Του μᾶς ἐδίδαξεν ὡς τὸ οὐσιώδες χαρακτηριστικὸν τῆς κατὰ Χριστόν ζωῆς. Ἡ συνολικὴ ἀποψις παραβλέπεται. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἄνθρωπος «οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ» ζῆ, καὶ εἶναι ἐξ Ἰσοῦ ἀληθὲς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην τοῦ ἄρτου διὰ νὰ ζήσῃ. Εἰς τὴν προσεσχὴν τὴν ὁποῖαν μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, ζητοῦμεν νὰ μᾶς δίδῃ τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, ἀλλ' ἐπίσης ζητοῦμεν νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία Του. Ἐχει λοιπὸν διττὴν μορφήν ἡ ζωὴ μας. Ἀμφότεραι αἱ μορφαὶ ἔχουν σημασίαν καὶ πρέπει νὰ διατηρῆται μεταξὺ τῶν ἢ ἰσορροπία.

Θὰ ἐπιτύχωμεν νὰ ζῶμεν ζωὴν χριστιανικὴν, ὄχι παραμελοῦντες τὰ ὑλικά πράγματα, ἀλλὰ διὰ τῆς ρυθμίσεως τῶν σχέσεών μας, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὑλικά πράγματα.

κατὰ τὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας ἔχει καθορίσει δι' ἡμᾶς ὁ Χριστός. Πόσον δὲ καταφανὲς εἶναι σήμερον ὅτι οὐδόλως ἐφαρμοζόμεν τὰ διδάγματα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν μας!

Ὁ Χριστιανισμὸς ἐξασθενεῖ καὶ εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτύχη καὶ νὰ μὴ ἐπιζήση διὰ τὴν γενεάν ἢ ὁποία θὰ ἔλθῃ ὕστερα ἀπὸ ἡμᾶς, διότι ἡμεῖς ὡς Χριστιανοὶ οὐδόλως ἐφαρμοζόμεν τὴν χριστιανικὴν πίστιν εἰς τὰς σχέσεις μας μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Εἴτε πρόκειται διὰ μίαν ἀσήμαντον λωποδυσίαν ἐντὸς ἀμαρτωλοῦς, εἴτε πρόκειται περὶ τῆς ἐγωϊστικῆς περιφρονήσεως τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύουν οἱ μαυραγορῆται καὶ οἱ πελάται των, εἴτε περὶ τῆς εὐρυτάτης προσηλώσεως εἰς τὰ ἀτομικά μας συμφέροντα καὶ τῆς παραμελήσεως τῶν συμφερόντων τῶν ἄλλων. Ὅλα αὐτὰ εἶναι συμπτώματα τῆς μὴ ἐφαρμογῆς τῶν χριστιανικῶν μας πεποιθήσεων. Παρατηρεῖται αὐξάνουσα τάσις νὰ συγκεντρώνωμεν τὸ ἐνδιαφέρον μας εἰς τὴν ὕλην μας πρόοδον ἢ εἰς τὴν πρόοδον τῆς χώρας μας, χωρὶς νὰ συλλογίζομεθα τὰς συνεπείας τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἔγῃ ἡ τάσις μας αὐτὴ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ χωρῶν.

Ὁ Ἀντιναύαρχος Μπέρνι ὁμιλῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὸν παρελθόντα Νοέμβριον, μετεχειρίσθη τὰ ἑξῆς σημαντικὰ λόγια:

«Ὅσον περισσότερα δημιουργεῖ μὲ ὑλιστικὴν ἀντίληψιν ἢ καταστρεπτικὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου, τόσον περισσότερον συνεργάζεται μὲ τὴν τυρανίαν ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ».

Ἔχομεν ἀναμφιβόλως σήμερον-οἱ πλείστοι ἔξ ἡμῶν τοῦλάχιστον-ἐσφαλμένην ἀντίληψιν περὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιών. Ἐλησημονήσαμεν τὴν πραγματικὴν συνεισφορὰν τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπετρέψαμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ περιπλακῶμεν εἰς τὸν παγκόσμιον σχεδὸν ὑλιστικὸν συναγωνισμὸν τόσον, ὥστε νὰ ριπτώμεν εἰς τὴν θάλασσαν τὰ χριστιανικὰ πρότυπα τὰ ὁποία εἶναι αἱ βάσεις τῆς θρησκείας μας.

Ἄν θέλωμεν νὰ σταματήσωμεν τὴν κατὰστασιν αὐτήν, πρέπει ν' ἀφιερῶσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐκ νέου εἰς τὸν Κύριον

καὶ Διδάσκαλόν μας, τόσον μὲ προσευχὰς ὅσον καὶ μὲ ἔργα.

Αἱ δημοκρατικαὶ ἀρχαί, ὅπως τὰς ἐννοοῦμεν ἡμεῖς, εἶναι ἡ χριστιανικότερα μέθοδος διακυβερνήσεως, διότι αὐτὴ, καὶ μόνον αὐτὴ, δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ νὰ συμπεριφερόμεθα πρὸς ἕκαστον ἄτομον ὡς πρὸς τέκνον Θεοῦ, ὡς πρὸς ὃν ἀνώτερον, κατὰ πολὺ ἀνώτερον μᾶς ἀπλῆς μηχανῆς ἢ ἐνὸς τῶν ὀδόντων τῶν τροχῶν τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Καὶ ἐν τοῦτοις σήμερον διατρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ ἴδωμεν τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς νὰ ἀποθνήσκουν εἰς τὸν κόσμον, διότι παραμελοῦμεν νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὰς τὴν ψυχὴν ἐκείνην, χωρὶς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιζήσουν. Ἡ ψυχὴ τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν εἶναι ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία. Κρινόμενα μὲ ἀπλῶς ὑλικὸν μέτρον αἱ δημοκρατικαὶ ἀρχαὶ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ὀλιγώτερον ἀποτελεσματικαὶ ἀπὸ τὰ ὀλοκληρωτικὰ συστήματα. Κρινόμενα ὅμως μὲ μέτρον ἀνώτερον, εἶναι ἀνυπολόγιστος ὑπέροτρα, διότι αὐταὶ μόνον ἀποδίδουν σημασίαν εἰς τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου.

Ἄν βασιδῶμεν μόνον εἰς ὑλιστικὰ κριτήρια, τότε θὰ εὐρωμεν ὅτι αἱ δημοκρατικαὶ ἀρχαὶ παραγνωρίζονται ἀπὸ τὰς ὀλοκληρωτικὰς μεθόδους. Ἡ Δημοκρατία μόνον ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς αὐτοπειθαρχίας τῶν πολιτῶν δύναται νὰ λειτουργήσῃ. Πρέπει νὰ βασιζέται ἐπὶ τῶν πολιτῶν τῆς, ὅτι ἐκουσίως θὰ τηροῦν τὸς πρὸς τοὺς ἄλλους ὑποχρεώσεις των, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς των ἀντιλήψεως. Αὐτὸς εἶναι εἰς ἕκ τῶν σημαντικωτέρων λόγων διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐπιβίωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι σήμερον τόσον ζωτικῆς σημασίας δι' ὅλους.

Πῶς λοιπὸν θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἐπιβίωσιν αὐτήν; Διὰ προσευχῆς καὶ δι' ἔργων. Ἀδύνατον νὰ ἔχωμεν μόνον τὴν δύναμιν ἢ τὸ θάρρος νὰ ζῶμεν χριστιανικῶς. Δυσχερὲς εἶναι ν' ἀκολουθῶμεν τὸν Χριστόν. Οὐδέποτε Ἐκεῖνος ἰσχυρίσθη ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο εὐχερὲς. Διαρκῶς ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν Του εἰς τὸ ὅτι ἡ ὁδὸς ἡ ἰδικὴ Του περιετοιχίετο ἀπὸ πόνους καὶ

δυσχερείας παντὸς εἶδους, ἀλλὰ συγχρόνως ἐτόνιζε τὴν εὐτυχίαν ἢ ὅποια θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως καὶ τοῦ συναισθήματος ὅτι ἐξυπηρετοῦμεν τοὺς ἄλλους.

Ὁφείλομεν λοιπόν, ἂν θέλωμεν αἱ προσπαθεῖν μᾶς νὰ στηρίζονται καὶ νὰ ἐπιτυγχάνουν, ν' ἀναλωσθῶμεν τὸν ἑαυτὸν μᾶς δι' ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ πηγὴ ὅλης τῆς δυνάμεώς μας. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς προσευχῆς, τὸ ν' ἀντλήσωμεν ἀπὸ Ἐκεῖνον τὸ θάρρος καὶ τὴν ἔμπνευσιν νὰ ζῶμεν κατὰ Χριστόν. Μὲ τὴν προσευχὴν φθάνομεν εἰς τὴν οὐράνιον ζωὴν καὶ τοιοῦτοτρόπως προσθέτομεν εἰς τὴν ζωὴν μᾶς μέρος τῆς θείας ἀγάπης ἢ ὅποια ἐπικρατεῖ ἐκεῖ. Ὡς ἱπτάμεναι φωτεινὰ νεφέλαι δόξης, ἐρχόμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ κατοικία μᾶς. Εἰς τὴν γαλήνην καὶ τὴν εἰρήνην τῆς προσευχῆς, ὅταν αἱ κραυγαὶ τῶν καθημερινῶν ὑλικῶν προβλημάτων παύουν, δημιουργοῦμεν μέσα μᾶς τὸ πνευματικὸν σθένος χωρὶς τὸ ὁποῖον ὁ Χριστιανισμὸς μᾶς παρακμάζει καὶ ἀπομαραίνεται. Εἶναι ἡ αἰωνία πηγὴ δρόσου διὰ τὴν ψυχὴν μᾶς.

Ἄλλ' ἡ προσευχὴ εἶναι μόνον τὸ προοίμιον τῆς χριστιανικῆς δράσεως. Δροσιζόμενοι καὶ τονοῦμενοι μὲ τὴν προσευχὴν, ὀφείλομεν νὰ πράττωμεν ἔργα τὰ ὁποῖα γνωρίζομεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς. Ὅχι μόνον ὅσα εἶναι εὐκόλα ἀλλὰ καὶ τὰ βαρῆα καὶ δύσκολα, καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προκαλοῦν εἰς τοὺς ἄλλους τὴν τάσιν νὰ μᾶς παρεξηγοῦν, νὰ μᾶς περιφρονοῦν καὶ ἐπὶ πλέον νὰ μᾶς καταδιώκουν.

Εἰδοποιήθημεν ἀπὸ τὸν Χριστόν νὰ προσέχωμεν ὅταν ὅλοι μᾶς ἐπιδοκιμάζουν. Εἶναι δυσχερὴς ἢ δημοτικότης, ὅταν μόνον τοῦ χριστιανικοῦ καθήκοντος τὴν ὁδὸν ἀκολουθοῦμεν. Πιστεύω ὅτι ἓνα μόνον πραγματικὸν κριτήριον ὑπάρχει περὶ τὸ πῶς πρέπει νὰ δρώμεν: Ὁφείλομεν νὰ πράττωμεν ὅσα ἡ συνειδήσις μᾶς, ἀναλωσθονομένη διὰ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνίας μᾶς, ὑποδεικνύει ὡς ὀρθά. Ἄν ἡ συνειδήσις μᾶς ἰκανοποιητῆται, οὐδεμίαν πρέπει νὰ δίδωμεν σημασίαν εἰς τὰς ἐπικρίσεις τῶν ἄλλων.

Προσευχὴ καὶ ἔργα πρέπει νὰ εἶναι ἀδιαλύτως συνυφασμένα εἰς τὴν ζωὴν μᾶς. Ἄδύνατον νὰ εἶναι εἰλικρινὴς ἡ προσευχὴ μᾶς, ἂν δὲν ἔχωμεν τὴν πρόθεσιν νὰ συνοδεύωμεν τὴν προσευχὴν μὲ ἔργα. Καὶ ἀντιθέτως, ἀδύνατον νὰ πράττωμεν τὰ ἀγαθὰ, ἂν δὲν ἔχωμεν ἤδη ζωογονηθῆ καὶ ἐνισχυθῆ μὲ τὴν προσευχὴν.

Ἔχομεν συχνὰ τὴν τάσιν νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν προσευχὰς χωρὶς σοβαρὰν πρόθεσιν νὰ πράττωμεν ὅ,τι ἀπαιτεῖται διὰ νὰ γίνον πραγματικότης αἱ προσευχαὶ αὐταί. Ἡ ἐπανάληψις τῶν προσευχῶν εἶναι τότε ὡσὰν περιστροφὴ ἐνὸς τροχοῦ προσευχῶν. Ὅταν, ἐπὶ παραδείγματι, λέγωμεν «Γενηθῆτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς», ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι ζητοῦμε ἐνίσχυσιν διὰ νὰ πράττωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ θέλημά Του. Δὲν περιόμεναι νὰ ἐκτελῆ διαρκῶς θαύματα, ἐλάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μᾶς ὁ Θεός, ἀλλὰ ζητοῦμεν ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ εἴμεθα ἡμεῖς τὸ διάμεσον διὰ τοῦ ὁποῖου τὸ θέλημά Του θὰ γίνεταί ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ ἴσχηται καὶ διὰ μυρία ἄλλα αἰτήματα, τὰ ὁποῖα συνεχῶς ὑποβάλλομεν μὲ τὰς προσευχὰς μᾶς, ἄλλως αἱ προσευχαὶ μᾶς εἶναι πλέον ἢ ἀνωφελεῖς. Ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ κατὰ τρόπον μυστηριώδη πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν θαυμασιῶν Του, ἀλλ' ἐνεργεῖ διὰ φυσικῶν καὶ ἀνθρωπίνων παραγόντων. Οὐδόλως ἐπιμβαίνει ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἐλευθέραν μᾶς θέλησιν, διότι μᾶς θεωρεῖ ἀδελφοὺς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπομένως τέκνα Του. Μᾶς βοηθεῖ καὶ μᾶς ἐνθαρρύνει ἀκριβῶς ὅπως θὰ ἐβοηθοῦμεν καὶ θὰ ἐνθαρρύνωμεν τὰ παιδιὰ μᾶς. Ἐνεργεῖ δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ εἴμεθα πλήρως μέτοχοι Αὐτοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ σχέδιόν Του, διὰ νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰς καθένα ἀπὸ ἡμᾶς. Πρέπει λοιπόν νὰ προσευχόμεθα πρὸς Αὐτὸν ὡς συνεργοί Του καὶ ὄχι ὡς ἰκέται ζητούντες ἢ ἀναμένοντες νὰ ἐνεργῇ ἀνεξαρτήτως ἡμῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ συμπληρώνεταί δι' ἔργων καὶ τῶν ἔργων πρέπει νὰ προηγῆται ἡ προσευχὴ.

Ἐπιτρέψατέ μου νὰ παρουσιάσω τὴν σκέψιν αὐτὴν μὲ λόγια τοῦ Τζὼν Ράσιν:

«Ὅλοι οἱ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἐδιδάχθησαν νὰ προσεύχωνται μὲ τὴν φράσιν «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου». Ἡμεῖς δὲ ὅταν ἀκούωμεν εἰς τὸν δρόμον ἕνα ἄνθρωπον νὰ βλασφημῇ, τὸ θεωροῦμεν αὐτὸ πολὺ ἄτοπον καὶ λέγομεν «λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ». Ἐπάγει ἐν τούτοις πολὺ χειρότερος τρόπος ἀπὸ αὐτόν, διὰ νὰ προσφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ: Αὐτὸ συμβαίνει διὰν ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν πράγματα ἢ ἀπαραιτήτα. Ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς προσευχῆς. Μὴ ζητῆτε τὰ μὴ ἀπαραίτητα. Ἄν δὲν ἐπιθυμῆτε τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλείας Του, μὴ προσεύχεσθε δι' αὐτήν. Ἄν ὅμως τὴν ἐπιθυμῆτε, ὀφείλετε νὰ πράττετε κάτι ἀκόμη ἐκτὸς τῆς προσευχῆς: Ὄφείλετε νὰ ἐργάζεσθε διὰ τὴν ἔλευσιν τῆς».

Ἡ ζωὴ θὰ ἦτο πράγματι μελαγχολικὴ καὶ ἄσκοπος, ἂν ἐνομιζάμεν ὅτι τὸ πᾶν καὶ ὁ μόνος σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς μας εἶναι νὰ συσσωρεύσωμεν πλοῦτη καὶ μετὰ τοῦτο νὰ ἀποθηνήσκωμεν ἀφίροντες αὐτὰ νὰ τὰ ἀπολαμβάνουν ἄλλοι. Μόνον αἱ χριστιανικαὶ πεποιθήσεις καθιστοῦν τὴν ζωὴν μας ἀξιαν νὰ τὴν ζῶμεν, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἔχωμεν ἀπόλυτον πίστιν εἰς αὐτάς. Εἶναι ἢ τὸ πᾶν ἢ μηδέν. Ἄν προσκολλώμεθα εἰς αὐτάς ὡς εἰς μίαν θείαν ἀλήθειαν, πρέπει αὐταὶ νὰ κανονίζωμεν καὶ νὰ δεσπόζωμεν ὅλην τὴν ζωὴν μας. Ἄν δὲν πιστεύωμεν εἰς αὐτάς, εἶναι μόνον παγίς καὶ αὐταπάτη.

Πίστις ἄνευ ἔργων καταντᾷ ἄρνησις τῆς πίστεως. Προσευχὴ ἄνευ δράσεως εἶναι ἔθρις πρὸς τὸν Θεόν.

Ἄς προσευχώμεθα λοιπὸν μὲ πλήρη συναίσθησιν τῶν καθηκόντων καὶ τῶν ἐϋθυγῶν μας, τὰς ὁποίας ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνία μᾶς ἀναθέτει. Τότε πράγματι θὰ ἔχωμεν τὴν δύναμιν καὶ τὸ θάρρος νὰ δρώμεν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ὁ Χριστιανισμὸς ὄχι μόνον νὰ ἐπιζῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀκμάζῃ. Τότε ὁ πτωχὸς καὶ ὑποφέρων κόσμος θ' ἀνεύρη νέαν ἐλπίδα, εἰς τὴν ἀγάπην ὧν πρὸς τὸν Θεόν, ἢ ὅποια εἶναι ἀνωτέρα πάσης ἄλλης ἐννοίας καὶ ἢ ὅποια μὲ τὸ λαμπρὸν φῶς τῆς θὰ μᾶς δεῖξῃ διέξο-

δον ἀπὸ ὅλας τὰς δυσχερείας, ὅσον καὶ ἂν φαίνωνται τώρα ἀδιέξοδοι. Ἡ μοναδικὴ ἐλπίς διὰ τὸν κόσμον εἶναι ἡμεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν Χριστὸν νὰ κανονίζωμεν τὰς καθημερινὰς πράξεις μας συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐχομεν περιπλακεῖ εἰς βαθὺν ἰδεολογικὸν ἀγῶνα μεταξὺ δύο διαφόρων τάσεων. Ἄφ' ἑνὸς τῆς χριστιανικῆς μας πίστεως, τῆς πίστεως ὧν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀνετράφησαν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς κατὰ τὰ τελευταῖα 2000 ἔτη διὰ παιδεύσεως καὶ κοινωνικῆς ἐξελίξεως, τῆς πίστεως διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη, ἵνα ἡμεῖς «ζῶν ἔχωμεν καὶ περισσὸν ἔχωμεν».

Ἄφ' ἑτέρου, τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, ἣτις ἀρνεῖται εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ὑπαρξίν ψυχῆς, πνεύματος, καὶ θεωρεῖ αὐτὸν ὡς ἕνα μηχανῆμα καὶ οὐδὲν πλεόν, μηχανῆμα κανονιζόμενον καὶ καταδυναστευόμενον συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ αὐθαιρέτου οικονομικοῦ συμφέροντος τοῦ κράτους.

Ἄν δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ καλλιεργήσωμεν καὶ ἐνισχύσωμεν τὴν πίστιν μας διὰ προσευχῆς καὶ ἔργων καὶ ἂν δὲν ἔχωμεν τὴν πίστιν ὡς ζῶντα κανόνα τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς μας ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς, θὰ χρεωκοπήσωμεν ἠθικῶς καὶ θὰ παρουσιάσωμεν ὡς ψευδῆ τὰ πάθη καὶ τὴν σταυρωσίν τοῦ Χριστοῦ. Μόνον διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διδασκαλίας του εἶναι δυνατόν νὰ διασώσωμεν τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ πρόσκλησις νὰ ὑπηρετῶμεν Ἐκεῖνον καὶ τοὺς ὁμοίους μας εἶναι τόσον ἐπίμονος τώρα, ὅσον ἦτο διὰν ἔστειλε τοὺς μαθητὰς του ἀπὸ τὸν κόσμον πρὸ τῶσων καὶ τῶσων αἰῶνων. Ὄφείλομεν νὰ ὑπακούσωμεν εἰς τὴν κλήσιν αὐτήν, ἄλλως ἐγκαταλείπομεν τὴν πίστιν μας. Εὐχομαι νὰ δίδῃ ὁ Θεὸς εἰς ὅλους μας τὴν δύναμιν καὶ τὸ θάρρος, τὰ ὁποῖα μόνον αὐτὸς δύναται νὰ δώσῃ, διὰ νὰ ἐργαζώμεθα ἔχοντες τὴν χαρὰν τῆς ἀγάτης του εἰς τὰς καρδίας μας, διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὁμοίων μας καὶ διὰ τὴν ἔλευσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Sir STAFFORD CRIPPS

(Μετ' Ἀγαμέμν Ζάχου)

Η ΠΟΙΗΣΗ ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΜΕΛΩΔΟΥ

ΣΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ

Ὁ μεγάλος ποιητής τῆς Ὁρθοδοξίας Ρωμανὸς ὁ Μελῳδὸς διαμόρφωσε κατὰ τὴ σύνθεση καὶ ὡς πρὸς τὴ μουσικὴ τὴν ποίησιν τῶν Κοντακίων, πού 85 εἶναι γνωστά, ἐνῶ ἔγραψε περισσότερα ἀπὸ 1000. Τοὺς ὕμνους τοῦ ὁ ἴδιος τοὺς ἐμελοποίησε. Στις ἀρχὲς τοῦ 9' αἰῶνα παρήγαγε τὸ ἔργο του, ὁ διάκονος αὐτὸς τῆς Βηρυτοῦ καὶ πρεσβύτερος τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῶν Κύρου στὴν Κωνσταντινούπολη.

Μ' ἓνα θαῦμα ὑποδέχεται ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ τὴν ποιητικὴν του παρουσίαν. Ἐπειδὴ συνδέεται μὲ τὴ μελέτη μας αὐτὴ, θὰ τὸ θυμηθοῦμε: κατὰ τὴν ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων ἀποκοιμήθηκε μέσα στὸ ναό, κι' ὅταν ἐξύπνησε—σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση αὐτὴ—ἀνέβηκε στὸν ἄμβωνα κι' ἔψαλλε τὸ ἐξάισιο προοίμιον: «Ἡ Παρθένος σήμερον», πού ἐκείνη τὴ στιγμὴ τὸ συνέθεσε. Τὸ θαῦμα αὐτὸ τοῦ Ρωμανοῦ πιθανολογεῖται πὼς εἰσιήθη καὶ στὴν εἰκονογραφία σὲ τρεῖς περιπτώσεις: ἡ πρώτη, σὲ τοιχογραφία τοῦ ἔτους 1606 στὸ Καθολικὸ τῆς Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Καταρράκτη στὸν Ὁξύλιθο τῆς Εὐβοίας' ἡ δευτέρη, σὲ τοιχογραφία τοῦ ἔτους 1680 στὴν Ἁγία Κυριακὴ τῆς Παλαιοχώρας τῆς Αἰγίνης' καὶ ἡ τρίτη, σὲ ξυλόγλυπτο ἀναλόγιον στὸ παρεκκλήσιον τῆς Ἁγίας Ζώνης στὴν Ἁγιορείτικὴ Μονὴ τοῦ Βατοπεδίου.

Τὸ Κοντάκιον τοῦ Ρωμανοῦ «Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν» ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα Προοίμιον καὶ 24 στροφές. Ὅλες οἱ στροφές, α'-κδ', ἔχουν τὸ ἴδιον ἐφύμνιον. Εἶχαν τότε γοητεία οἱ ἀκροτελεύτιοι συντομῶτατοι στίχοι τοῦ ἐφύμνιου, καθὼς μάλιστα τοὺς ἔψαλλε ὁ λαός, κι' ἀποτελοῦν τὸ πρῶ-

τον σπέρμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἄσματος. Οἱ στροφές λοιπὸν, πού λέγονται οἴκοι, συναπαρτίζουσι τὸ Κοντάκιον, μὲ τὸν ἴδιον τρόπο πού τὰ τροπάρια ἀποτελοῦν τὸν Κανόναν, πού εἶναι ἄλλος τύπος τῆς ρυθμικῆς ποιήσεως. Στὸν Ὁρθρον, τὸ προοίμιον καὶ ὁ οἶκος διαβάζονται μόνον. Θὰ τὰ θεωρήσουμε ἓνα εἶδος μεσῳδίου, ὅπως τὰ ξέρομε ἀπὸ τ' ἀρχαῖα τυπικά, πού ἦσαν ἀναγνώσματα ἀνάμεσα σὲ δύο διαδοχικὰ ὕμνους. Ὅμως τὸ προοίμιον ψάλλεται καὶ στὴ λειτουργίαν τῶν Χριστουγέννων, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς περικοπῆς τοῦ Ἀποστόλου τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Τὸ Μηναῖον τοῦ Δεκεμβρίου, στὸν Ὁρθρον τῶν Χριστουγέννων, ἀνάμεσα στὴν στίχον τοῦ ἱαμβικοῦ κανόνος τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ συναξαρίου πού προηγεῖται ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ ζ' ὥδῃ τοῦ κανόνος τοῦ Κοσμά, ἀναγράφει μόνον τὸ προοίμιον «Ἡ Παρθένος σήμερον» καὶ τὸν α' οἶκον «Τὴν Ἐδέμ Βηθλεὲμ ἤνοιξε» τοῦ Ρωμανοῦ. Ὅλο τὸ κείμενον, τὸ προοίμιον καὶ τοὺς 24 οἴκους, τοῦ Κοντακίου τοῦ Ρωμανοῦ «Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν» τὸ βρίσκουμε στὰ «Analecta Sacra» τόμ. Α', σελ. 1-11, πού εἶν' ἔκδοσις τοῦ Pitra, Ἐκτὸς τοῦ προοιμίου, οἱ οἴκοι ἀποτελοῦν Ἀκροστιχίδα: «Τὸ ταπεινὸν Ρωμανὸν ὁ ὕμνος». Τὸ ἴδιον κείμενον τοῦ Κοντακίου τὸ βρίσκουμε σὲ ὑποδειγματικὴ μορφή, μὲ σοφὴ διορθώσεις καὶ ἐπεξηγήσεις, στὸ περιοδ. Byzantinische Zeitschrift, τόμ. 24, σελ. 3-10, δημοσιευμένον ἀπὸ τὸν Maas. Αὐτὴ τὴν ἔκδοσιν ἐλάβαμε ὑπ' ὄψιν μας σὲ ὅσα σημεῖα τοῦ Κοντακίου αὐτοῦ παραθέτομε.

Ὁλόκληρον τὸ Κοντάκιον τοῦ Ρωμανοῦ

«Εἰς τὴν Γέννησιν» ἐψαλλόταν ἕως τὸν ιβ' αἰῶνα ἀπὸ τοῦ χοροῦς τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰ Χριστούγεννα σὲ αὐτοκρατορικό γεῦμα. Φαντάζεται κανένας τὰ δραματικά στοιχεῖα τοῦ ὕμνου αὐτοῦ μέσα στὴν κανονικὴ ρυθμικότητα, ἀκόμα καὶ στὴν ἠθοποιία τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τὸ Κοντάκιο τοῦ Ρωμανοῦ, ἔτσι ὅπως περιληπτικά περιέχει τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑορτῆς, ἔχει πολλὴ ἐκφραστικὴ ἐνημέρωση σὲ παράστατικό περιεχόμενό του.

Τὸ Προοίμιον τοῦ Κοντακίου τοῦ Ρωμανοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς περιόδους. Ἡ μετρικὴ του σύνθεσιν εἶν' ἔτσι στὴν πρώτη περίοδον:

Ἡ Παρθένος σήμερον—
τὸν ὑπερούσιον τίκει—
καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον—
τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει—

Δηλαδή, ὁ πρῶτος καὶ ὁ τρίτος στίχος εἶναι τονικός τροχαϊκὸς δίμετρος καταληκτικός, καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τέταρτος στίχος εἶναι τρίμετρος δακτυλικὸς καταληκτικός.

Στὴ δευτέρῃ περίοδον:

Ἄγγελοι—μετὰ ποιμένων—
δοξολογοῦσι,—
Μάγοι δὲ—μετὰ ἀστέρος—
δοδοιπαροῦσι.—

Δηλαδή, ἕνας δάκτυλος τονικός ἀκολουθεῖται ἀπὸ λαμβικὸ μόνομετρο ὑπερκατάληκτο τονικό.

Στὴν τρίτῃ περίοδον:

Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη—
παιδίον νέον—
ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.—

Δηλαδή, στὸν πρῶτον στίχον ὁ τρίτος καὶ

ὡν ἐπαναλαμβάνεται δύο φορές, ὁ δεύτερος στίχος εἶναι λαμβικὸ δίμετρο ὑπερκατάληκτο καὶ ὁ τρίτος στίχος εἶναι δακτυλικὸ δίμετρο ὑπερκατάληκτο.

Τὸ καταληκτικὸ φαινόμενο τῆς ὁμοτονίας καὶ τοῦ ὁμοιοτέλετου τοῦ Προοιμίου, πού περικλείει ὅλη τὴ Γέννησιν σὲ τόσο ἐλάχιστους στίχους, εἶναι ἀνάλογο πρὸς τὸν ἐνθουσιαστικὸ τόνο του, πού ἐποπτεύει τις ὑψηλότερες ἔννοιες.

Στὸ Κοντάκιο «Εἰς Χριστοῦ Γέννησιν» τοῦ Ρωμανοῦ περιέχονται ὀκτώ τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος τῆς Γεννήσεως: τὸ βρέφος, ἡ Παναγία, οἱ Ἄγγελοι, οἱ Ποιμένες, οἱ Μάγοι. Καὶ ταχμένα στὸν τόπον, ὅπου ἐτυλίγεται τὸ θεῖο γεγονός: στὸ Σπῆλαιον τῆς Βηθλεέμ. Πλήθος ἀπὸ παραβολὰς τὰ περικοσμοῦν: ἀπὸ τῆ φύσιν, ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Καὶ σὲ ὀκτὼ αὐτὰ ἕνα βίωμα ἐπικρατεῖ: τὸ θρησκευτικό. Ἐπίσης πρέπει νὰ παρατηρήσουμε τὴν προσωποποιία τῶν ἐμφύχων, πού παρουσιάζονται ὄντως, καὶ τῶν ἀψύχων πού δειχνονται αἰσθανόμενα.

Μία βιαστικὴ ματιὰ στοὺς οἴκους τοῦ Κοντακίου θὰ μᾶς ἐξιστοροῦσε στὸν α' τῆ Βηθλεέμ, στοὺς β' καὶ γ' τὸν διάλογον τῆς Παναγίας καὶ τοῦ βρέφους-Λόγου, στὸν δ' τοὺς Μάγους, στὸν ε' τὸν Ἀστέρα, στοὺς στ' καὶ ζ' τὴν Παναγία πάλι πρὸς τὸ βρέφος, στὸν η' τὴν δμῖλια τοῦ Χριστοῦ, στοὺς θ' καὶ ι' τὴν ἑκπληξὴ τῶν Μάγων, στοὺς ια' καὶ ιβ' ἀπάντησιν τῆς Παναγίας στοὺς Μάγους, στοὺς ιγ', ιδ' καὶ ιε' ἀπαντοῦν οἱ Μάγοι ἀπὸ πού προέρχονται, στὸν ιστ' ὑπάρχει ἐρώτησιν τῆς Παναγίας καὶ ἀπάντησιν τῶν Μάγων, στὸν ιζ' πάλι τὸ ἴδιον, στοὺς ιη' καὶ ιθ' συνεχίζεται ἡ ἀπόκρισιν αὐτῆ τῶν Μάγων, ὁ κ' εἶναι διήγησιν τοῦ ὕμνογράφου σχετικὴ μὲ τὴ συνομιλίαν αὐτῆ, ὁ κα' εἶναι ἡ προσφορὰ τῶν δῶρων ἀπὸ τοὺς Μάγους στὸν Χριστό, στοὺς κβ', κγ' καὶ κδ' ἡ Παναγία παρακαλεῖ τὸν υἱὸ τῆς-Λόγου γιὰ τὴ σωτηρίαν τοῦ κόσμου.

Ἐπὶ τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τὸ προανάκρουσμα τοῦ ὕμνου, πού εἶναι τὸ προοίμιον «Ἡ Παρθένος σήμερον», ὁ ποιητὴς μπαίνει στὸν πρῶτον οἶκον πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 21 στί-

χους, ὅπως καὶ οἱ ἐπόμενοι 23 οἴκοι ἔχουν τὸν ἴδιο ἀριθμὸ στίχων. Ὁ α' οἶκος:

Τὴν Ἑδέμ Βηθλεέμ
ἤνοιξε, δεῦτε ἴδωμεν
τὴν τρυφὴν ἐν κρυφῇ
ἠύραμεν, δεῦτε λάθωμεν
τὰ τοῦ Παραδείσου
ἐντὸς τοῦ σπηλαίου
ἐκεῖ ἐφάνη
ρίζα ἀπότιστος
βλαστάνουσα ἀφ᾽ ἑσιν,
ἐκεῖ εὐρέθη
φρέαρ ἀνόρυκτον,
οὐ πιεῖν Δαβὶδ
πρὶν ἐπεθύμησεν
ἐκεῖ παρθένος,
τεκοῦσα βρέφος,
τὴν δίψαν ἔπαυσεν εὐθὺς
τὴν τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ Δαβὶδ·
διὰ τοῦτο πρὸς τοῦτο
ἐπειχθῶμεν, ποῦ ἐτέχθη
παιδίον νέον,
ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

Ἡ πολυθρόλητη Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας, ποῦ ὁ Λουκᾶς (β', 4) μᾶς τὴν παρουσιάζει ἔτσι: «Εἰς πόλιν Δαβὶδ, ἣτις καλεῖται Βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ». Ὁμοῖα τὴ θυμᾶται καὶ ὁ Ρωμανός, ὅπως καὶ τὸ Σπήλαιον, στὸ ἀνατολικὸ ἄκρον τῆς πόλεως, ποῦ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ εἶχε καλλωπίσει τὸν ναὸ τῆς Βηθλεέμ ἢ Ἁγία Ἑλένη. Ἡ στροφή α' ἔχει μίαν ἡρεμὴ ἐνότητα, ποῦ στὸ αἰσθητικὸ πεδίο κάνει δυναμικὴ τὴ συγκίνησιν. Οἱ ἰδέες, ποῦ ἐκφράζονται σ' αὐτὴν, εἶναι ἐμπυχωμέναι, κι' ὅταν τις ἐρμηνεύσουμε ξεπερνοῦμε κάθε τυπολογία. Τὸ ποιητικὸ ὄλικό γίνεται ἀντικείμενον, ποῦ πρέπει νὰ συνεξετασθῆ μετ' τὴ θεματολογία καὶ τὴν ὕφολογίαν. Ὁ ὁμολογῶν μᾶς παραπέμπει στὸ πρότυπό του, ποῦ εἶναι τὸ δογματικὸν τοῦ τέρμα.

Οἱ στίχοι τοῦ β' οἴκου τοῦ Κοντακίου τοῦ Ρωμανοῦ:

πῶς ἐνεσπάρης μοι;
ἢ πῶς ἐνεφύης μοι;

ὀρῶ σε, σπλάγχχνον,
καὶ καταπλήττομαι,
ὅτι γαλουχῶ
καὶ οὐ νενόμφευμαι

εἶναι τὸ ἐρώτημα τῆς Παναγίας πρὸς τὸν Γαβριὴλ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μετὰ τὴν ἐκπληρῆ τῆς γιὰ τὴν κυοφορίαν τῆς, ὅπως εἶναι διατυπωμένο στὸν Λουκᾶ (α', 34) καὶ στὸν οἶκο β' τοῦ Ἐ' Ακαθίστου Ὑμνου». Τὸ ἴδιο ἐρώτημα συνεχίζεται καὶ στὸν γ' οἶκο τοῦ Ρωμανοῦ, μαζί με ἄλλαι ἀνάλογαι ἀπορίες:

ποιητὰ οὐρανοῦ,
τί πρὸς γηγίνους ἤλυθας;
σπηλαίου ἠράσθης
ἢ φάτιν ἑτέρφθης;

Οἱ ἐρωτήσεις αὐτῆς καὶ στὴ συνέχεια οἱ εὐθεῖαι προτάσεις παίρνουν τὴν ὀψη συνθέτων συλλογισμῶν, ὅπου προκειμένες προτάσεις καὶ συμπεράσματα στροβιλίζονται, καὶ ὅπου τὸ ποῖον τῆς μείζονος προτάσεως καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἐλάσσονος συμφωνοῦν. Μιὰ ἀρχὴ τὰ ὀρίζει ὅλα αὐτὰ: τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ εἶναι ἀρχὴ εἰδολογικὴ καὶ συνάπτεται πρὸς τὸ ἐνεργητικὸ στοιχεῖο του. Οἱ στίχοι τοῦ ε' οἴκου:

Ἀκριβῶς γὰρ ἡμῖν
ὁ Βαλαάμ παρέθετο
πῶν ρημάτων τὸν νοῦν
ὄνπερ προεμαντεύσατο,
εἰπὼν ὅτι μέλλει
ἀστὴρ ἀνατέλλειν,
ἀστὴρ σθενύων
πάντα μαντεύματα
καὶ τὰ οἰωνίσματα
ἀστὴρ ἐκλύων
παραβολὰς σοφῶν,
ρήσεις τε αὐτῶν
καὶ τὰ αἰνίγματα
ἀστὴρ ἀστέρος
τοῦ φαινομένου
ὑπερφαιδρότερος πολὺ

ὡς πάντων ἄστρον ποιητής,
περὶ οὗ προεγράφη
ἔξ Ἰακῶβ ἀνατέλλει
παιδίον νέον,
ὁ πρό αἰώνων Θεός

ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ κδ', 17 τῶν «Ἀριθμῶν»,
ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ μάντις Βαλαάμ στὴ
χώρα τῶν Περσῶν εἶπε: «Ἀνατελεῖ ἄστρον
ἔξ Ἰακῶβ καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἔξ
Ἰσραὴλ καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγούς Μω-
άβ». Αὐτὰ ἐδίδασκαν καὶ οἱ ἐπόμενοι μάν-
τεις διαδοχικὰ στοὺς βασιλεῖς τῶν Περ-
σῶν, ἕως ὅτου οἱ τρεῖς Μάγοι εἶδαν τὸν
Ἄστέρα καὶ πῆγαν στὴ Βηθλεέμ.

Ἄστέρα καὶ πῆγαν στὴ Βηθλεέμ.

Ἄστηρ ἀνατέλλειν

θυμίζει τὸν προσδιορισμὸ Ἀνατολή, ποὺ
ἀναφέρεται ὄχι στὸ ἄστρο, ὅπως ἐδῶ, ἀλ-
λὰ στοὺς ἀνθρώπους.

Ὁλος ὁ ε' οἶκος ζωντανεῖ τὸ ὑπερφυ-
σικὸ φαινόμενο, ποὺ συνοδεύει τὴ Γέννη-
ση τοῦ Χριστοῦ. Καταυγάζεται ὁλος ὁ οἶ-
κος αὐτὸς ἀπὸ τὴ λέξη Ἄστηρ. Τὸν ὅ-
στιχο:

Ἄστηρ ἀνατέλλειν

τὸν ἀκολουθοῦν:

Ἄστηρ σθενῶν (7ος),
Ἄστηρ ἐκλύων (10ος),
Ἄστηρ ἀστέρος (14ος).

Ὅμως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀνάμεσα στί-
χοι γιὰ τὸν Ἄστέρα τῆς Γεννήσεως μιλοῦν.

Στοὺς οἶκους ε' ἕως θ' βρῖσκουμε στὴν
ἐκδήλωσὴ τῆς ἠθικῆς διαθέσεως τῆ διψᾶ
τῆς ἀρετῆς. Ἔτσι ὅπως οἱ Μάγοι τὴν αἰ-
σθάνονται καὶ ὅπως στὴν Παναγία ζῆ αὐ-
τῆ. Οἱ τρεῖς θεολογικὲς λεγόμενες ἀρε-
τὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ-ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα
καὶ ἡ ἀγάπη-θαρρεῖς πῶς κυκλοφοροῦν

στοὺς στίχους αὐτοὺς μετουσιωμένες. Δὲν
εἶναι ἡ ἀρετὴ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ σημα-
σία τῆς ὡς ἠθικῆς δεξιότητος, ὅπως τὴν
ξέρουμε στὰ τέσσερα εἶδη ποὺ προσδιώρι-
σε ὁ Πλάτων καὶ στὰ δύο εἶδη ποὺ διέκρι-
νε ὁ Ἀριστοτέλης.

Μάλιστα στὸν θ' οἶκο καταφαίνεται τὸ
βάθος τοῦ αἰσθήματος, ποὺ τόσο τὸ ἔχει
ἡ ποίηση τοῦ Ρωμανοῦ, μιὰ ἐνθουσιαστι-
κὴ φωτιά, ποὺ κάνει νὰ ὑπερτερεῖ σὲ κά-
ποια σημεῖα τοὺς ἄλλους ὕμνογράφους.
Ὁ ἀναγνώστης τῶν στίχων τοῦ θ' οἴκου,
ποὺ περιγράφουν τὴν ὑποδοχὴ τῶν Μάγων
ἀπὸ τὴν Παναγία:

Ἡ δὲ ἀνοίγει
θύραν, καὶ δέχεται
τῶν Μάγων τὸ σύστημα
ἀνοίγει θύραν
ἡ ἀνοιχθεῖσα
καὶ μὴ κλαπέισα μηδαμῶς
τὸν τῆς ἀγνείας θησαυρόν
αὐτὴ ἦνοιξε θύραν,
ἀφ' ἧς ἐγεννήθη θύρα,
παιδίον νέον

ἔχει μπροστά του, στὴν ἐπιμονὴ αὐτῆ τοῦ
ὕμνογράφου στὴν εἰκόνα τοῦ ἀνοίγματος
τῆς θύρας, τὴ διεξοδικὴ ἐκείνη γονιμότη-
τα τῆς ψυχῆς, ἕναν ἀνεξάντλητο πλοῦτο,
ποὺ ἐνῶ δεσμεύεται ἀπὸ τὴν ἀκαμψία τοῦ
θέματος, ξεπερνᾷ τὴ μακρολογία καὶ τὸν
ρητορισμὸ, ἔτσι καθὼς ἀτενίζει πρὸς τίς
πράξεις τῶν προσώπων τῶν ποιημάτων του.
Ἡ εἰκόνα αὐτὴ δὲν ἔχει τίποτα τὸ πομπῶ-
δες, καὶ ἀκριβῶς ἡ ἐπανάληψη τοῦ ἴδιου
ρήματος γιὰ τὴν ἔξαρση τῆς ἴδιας δράσε-
ως τοῦ ποιήματος τὴν ὀπλιζει μὲ τὴν ἴδι-
ότητα ἐκείνη ποὺ κάνει τὸν λειτουργικὸ
ὕμνο ἐπιθλητικώτερο.

Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς βλέπουμε καὶ στὴν ἀ-
πόκριση τῶν Μάγων πρὸς τὴν Παναγία
στὸν ιγ' οἶκο. Ὁ ἐσωτερισμὸς τῆς Ἀνατο-
λῆς εἶναι μεταφερμένος στὸν οἶκο αὐτό.
Τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ τῶν Μά-
γων εἶναι ἀρμονικὰ συνταγμένα ὡς ψυχι-
κὰ εἶδη:

Ἐκ Βαθυλῶνος,
 δπου οὐκ οἶδασι
 τίς ὁ ποιητής
 τούτων ὧν σέβουσιν
 ἐκείθεν ἦλθε
 καὶ ἤρεν ἡμᾶς
 ὁ τοῦ παιδίου σου σπινθήρ
 ἐκ τοῦ πυρός τοῦ Περσικοῦ
 πῦρ παμφάγον λιπόντες,
 πῦρ δροσίζον θεωροῦμεν.

Εἶναι οἱ «Μάγοι ἐξ Ἀνατολῶν» τοῦ Λουκά (β', 1), ὅπως τοὺς ἀποδέχεται ἀνέπαφους ἢ ἑλληνικὴ ψυχὴ στοὺς αἰῶνες, ποὺ πέρασαν ἀπὸ τότε.

Δίνει χρησμούς στοὺς στίχους τοῦ Ὁ Ρωμανός, γιατί πηγαίνει κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν κυριαρχοῦσα ἐντύπωση. Τὸ ὕφος τοῦ εἶναι γοργό, ὅπως ἀκριβεῖς εἶναι καὶ οἱ εἰκόνας του. Ἡ λέξη του εἶναι διεισδυτικὴ, καθὼς τὸ δείχνουν οἱ στίχοι του αὐτοὶ στὸν κ' οἶκο, ποὺ παρουσιάζουν τὴν ἐπίδραση τοῦ βρέφους στὴ Θεοτόκο:

μετὰ τὴν κύησιν
 τὴν μήτραν ἀμίαντον,

καὶ στοὺς Μάγους:

μετὰ τὴν Ἐλευσιν
 ἄμοχθον τὸν νοῦν
 ὡσπερ τὰ βήματα.

Ἡ ἀναλυτικὴ αὐτὴ τάση, ποὺ τὴν ἔχει σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ποιήσεώς του ὁ Ρωμανός, μᾶς κάνει κοινωνοὺς ὅλης τῆς ἀληθείας ποὺ κυκλοφορεῖ στὴν ψυχὴ του πρὶν ἐκδηλωθεῖ αὐτὴ στὸ ξέσπασμα τοῦ στίχου. Ἀναλυτικώτεροι εἶναι βέβαια οἱ ὕμνογράφοι οἱ μεταγενέστεροι.

Στὸν κβ' οἶκο οἱ στίχοι τοῦ Ρωμανοῦ:

τριάδα δῶρων,
 τέκνον, δεξάμενος

τρεις αἰτήσεις δὸς
 τῇ γεννησάσῃ σε,

ποὺ εὐθὺς ἀμέσως καὶ κατονομάζονται οἱ αἰτήσεις αὐτές:

ὑπὲρ ἀέρων,
 παρακαλῶ σε,
 καὶ ὑπὲρ τῶν καρπῶν τῆς γῆς
 καὶ τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ,

εἶναι ἐπίδραση ἀπὸ τὴν προεισαγωγικὴς εὐχῆς διακόνου στὴ λειτουργία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Τὸν ἴδιο ἱκετευτικὸ τόνο συνεχίζει ἡ Παναγία πρὸς τὸν Χριστό, ποὺ στὸ τέλος τοῦ κδ' οἴκου, ποὺ εἶναι ὁ τελευταῖος τοῦ Κοντακίου, τὸν προσαγορεύει:

ὀδηγέ μου, υἱέ μου.

Ἀπὸ τὸν ἀδρὸ λόγῳ, μὲ τὸν ὁποῖο διακηρύσσει νόμους αἰωνίους, μεταπίπτει κάποτε στὴν πολὺ ἀνθρώπινη ἔκφραση. Δὲν λείπουν τ' ἀποφθέγματα καὶ οἱ παραβολές, γιατί ὁ Ρωμανός δὲν ξεχνᾷ ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ μὲ αὐτὰ γινόταν. Οἱ στίχοι του εἶναι ἀνακαινιστικοὶ ἀπὸ τὴν ἔποψη ὅτι ὑπηρετοῦν στὸ νόημα τῆς παλιγγενεσίας. Ἄλλοτε πάλι μεταπηδοῦν στὴ μελαγχολία, ἐκείνη ποὺ τὴ φέρνει ἡ συναίσθηση τῆς ἀμαρτίας. Κρηπίδα τῆς ἀληθείας γιὰ τὸν Ρωμανὸ εἶναι καὶ ἡ γνώση. Δὲν ἀρνεῖται τὴ γνώση, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ διαλεκτικὴ καὶ τὴ φιλοσοφία. Ὁ Ρωμανός ἐπίσης δὲν μένει σὲ ἀρνητικούς προσδιορισμούς, ἀλλὰ προτιμᾷ τοὺς θετικούς, ἐκείνους ποὺ φτάνουν καὶ ἔως τοὺς ὀρισμούς ἀκόμα. Οἱ στίχοι του, δταν πρόκειται π.χ. γιὰ τὸν ὑψηλονόητο ὄρισμὸ τοῦ θείου, ἔχουν ποιητικὴ πληρότητα, σὰν ἐκείνη ποὺ ὡς σκέψη τὴ βρίσκει κανένας στὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, σὲ ἀνάλογο θέμα, στοὺς «Στρωματεῖς».

(Συνεχίζεται).

Η ΧΙΛΙΟΧΡΟΝΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ(*)

«Μεγάλα φωτεινά παλάτια της όμόνοιας, με τὸ ἔσωτερικὸ σὰν τοῦ χρυσοῦ φασιανοῦ τὸ φτέρωμα», ὀνομάζει ὁ Κινέζος χρονογράφος τὶς ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς, πὸν οἰκοδόμησαν ὡς τὴν πῶ βαθειὰ Ἀσία, με αἰσθημα νοσταλγικὸ, κατὰ τὸ ρυθμὸ τῆς πατρίδος τους, ἐξόριστοι Νεστοριανοὶ μοναχοί.

Κάπου ἑξακόσιοι τέτοιοι ναοί, ὠραῖοι σὰν ὄνειρο, ὅμοιοι με λαμπυρίζοντα ἡμισφαίρια πεσμένα ἀπὸ ἄλλες διαστάσεις, κατέβηκαν στὸ Βυζάντιο καὶ ἔμειναν ἐκεῖ στημένοι στοὺς κήπους γεμάτους μύρια λουλούδια, ἀνάμεσα στὴν εὐθυμῆ θορυβώδη κίνησι τῆς ἀγορᾶς. Κατέβηκαν παντοῦ στὴ «θεοφύλακτη» πόλι σὰν χρυσομένες καμπάνες, πὸν θὰ ἔρχονταν ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, καὶ ἀπορροφοῦν ἀπαλὰ στὸ ἀχτινοβόλημά τους ὅλη τὴ γύρω σύγχυσι, φέρνουν τὴν καθαροσί, τὴ φῶτισι, τὴν τελειωσι. Ἐδῶ θὰ μεταβληθῆ τὸ χάος σὲ κοσμογονία.

Αὐτὴ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι δημιουργία «τῆς θείας χάριτος». Ὑψώνεται ἀβίαστα. Γαλήνια, ἀνάλαφρα, σὰν νὰ αἰωροῦνται, ἐφαρμύζουν τὰ ἄηγοα τόξα τῆς στὸ ἀγκάλιασμα τοῦ βάρους. Αὐτὸ πάλι, ὅλο μαρμάρينو καὶ πορφυρένιο καθρέφτισμα, φαίνεται σὰν νὰ τὰ πρόομενε. Πηγῆς ἔπηδοῦν στὶς δεξαμενὲς ἀπὸ ὄνυχια στὰ προαύλια, καὶ στὰ ψηφιδωτὰ πάνω ἀπὸ ἀσημένιες πόρτες, παγῶνια, σύμβολα τῆς ἀθανασίας, πίνουν στὰ δισκοπότηρα τοῦ θεικοῦ αὐτοῦ ποτοῦ, τὸ ἕνα γεμμένο πρὸς τὸ ἄλλο.

«Ὅσους περνοῦν αὐτὲς τὶς πύλες ἡ γοητεία τοῦ θόλου, ὁ θεῖος χώρος τοὺς αἰ-

χμαλωτίζει, βρίσκονται δέσμοι ἀπὸ μαγικούς δεσμούς, τοὺς διαπερνοῦν ἐπιρροὲς ὑπερκόσμιες. Τὴ θέσι τοῦ ἔξω κόσμου ἕνας ἄλλος τὴν παίρνει τότε ἀνεπαίσθητα σὲ χρυσομένους τοίχους ἀνεβαίνουν παραμυθένια ζῶα καὶ ἄγγελοι, αὐλα ὄντα, πὸν ποτὲ δὲν τὰ ἔχει ἀντικρῦσει ἀνθρώπινο μάτι, μόλις ὑποπίπτουν στὶς αἰσθήσεις, ὅπως χάνονται μπροστὰ στὸ καθαρὸ φῶς οἱ πρόσαιοι χρωματισμοὶ τῶν ἡμιθέων τῆς Περσίας. Ἀπ' τὶς ἀψίδες, σὲ μουσικὲς κλίμακες τῆς Ἀνατολῆς, ὑψώνονται πρὸς τὸ ἀμετάβλητο, τὸ ἀδημιούργητο, πὸν οὔτε ἀρχή, οὔτε τέλος ἔχει, οἱ χοροὶ τῶν χερουβείμ.

Οἱ καθάριοι ἥλιοι πλημμυρίζουν τὴν πλάσι. Κάθε ψυχὴ δονεῖται στὸ ἄκουσμα τῆς λειτουργίας τῶν σεραφεῖμ, τοῦ μεγάλου χοροῦ, τοῦ Τρισαγίου, πὸν ψάλλεται τρεῖς φορὲς, συγχρόνως λόγος, ἄσμα καὶ ἔμνος. Στὶς θεῖες ψαλμοδίες, ὁ χορὸς αὐτὸς σβύνει τὸ κάθε γήϊνο, πάει ἀπὸ θόλο σὲ θόλο καὶ τὸν «χαιρετίζουν, τὸν ἐνισχύουν, τὸν ἐπικροτοῦν», στὴν κάθε καμπὴ τοῦ δρόμου, οἱ ἐπευφημίες τοῦ πλήθους, ρυθμισμένες με ἕνα βαθμιαῖο ξετύλιγμα.

«Ὅταν οἱ χριστιανικὲς λεγεῶνες τοῦ πιστοῦ βασιλέως πολεμοῦσαν στὰ σύνορα τοῦ Κράτους, στὸν Καύκασο, στὴ Μεσοποταμία, στὶς ὄχθες τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Δουνάβειος, ἀναβαν, τὴν παραμονὴ τῆς μάχης, κροιά μπηγμένα στὶς αἰχμὲς τῶν λογχῶν. Καὶ γονατιστοὶ σ' αὐτὸ τὸ δάσος ἀπὸ φῶτα, οἱ στρατιῶτες ἔψαλλαν, τὴ θεία ὠρα τοῦ ἔσπερινοῦ, τοὺς οὐράνιους ἔμνους τῶν μελωδῶν. Ἡ εὐλαβικὴ καὶ φλεγομένη καρδιά τοῦ Βυζαντίου ἔστελνε ἔτσι, ἀπὸ τὸ Βόσπορο ὅπου δυὸ ἡπειροὶ διαχωρίζονταν σὰν δυὸ πνεύμονες, στὴ μισὴ οἰκουμένη ἄπειρους αἶνους, σὲ ποικίλους ρυθμούς, ἀναλό-

(*) Μεταφρασμένο ἀπὸ «Τὸ Βυζάντιο» τοῦ Sir Galahad, ἀπὸ τὴν κ. Μαρία Π. Ἀργυροπούλου.

γως μὲ τις ὥρες, τις μέρες, τοὺς χρόνους καὶ τοὺς αἰῶνες. Γιατί μόνο τὸ Βυζάντιο παίρνει τὰ θεϊκὰ κύματα, σὰν ὁμοίωμα τῆς ὁυράνιας ἁρμονίας. Ἔτσι ἐνόησε τὸν προορισμό του τὸ Βυζάντιο. Ἀντίκρουσε ἔτσι τὸν ἑαυτό του καὶ ἔτσι ἤθελε γὰ τὸ ἀντικρούσων καὶ οἱ ἄλλοι. Καὶ ἐπέδρασε χίλια ἔκατό χρόνια, μὲ ἀκάθεκτη ὁρμή, αὐτὴ ἢ ἔμπνευσις του, πὺθ τὴν βοηθοῦσε, ἢ εὐνοϊκὴ θέσις τῆς πρωτενούσης τοῦ κράτους, πὺθ γι' αὐτὴν ὁ Ναπολέων εἶπε: «Ὅποιος κατέχει τὴν Κωνσταντινούπολι εἶναι κύριος τῆς οἰκουμένης».

Μ' αὐτὴ τὴν ὁρητικὴ ἔμπνευσι, τὸ Βυζάντιο ἀπέκρουσε ἀμέτρητες εἰσβολὰς βαρβάρων ἀκόμη σημαντικώτερο, νίκησε ἰσχυρὰ βασίλεια, σὰν τὴν Περσία ὑπὸ τοὺς Σασσανίδες καὶ ἀπέκρουσε τὰ πύρινα κύματα τοῦ φανατικοῦ Ἰσλάμ. Ἡ ἱερὴ πεποιθήσις πὺθ ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοί, Οὐνοὶ, Σκῦθαι, Ἀγαρῆνοὶ, Σέρβοι, Ρῶσσοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοί, Τοῦρκοι «δὲν εἶναι παρὰ μόνον ἐπαναστατημένοι φθονεροὶ δοῦλοι χωρὶς ἀκρόασι μπροστὰ στὸ Θεό», μετέδιδε μυστηριακὴ δύναμι στὸ χρησιμὲν ἡγεμόνα τοῦ Βυζαντίου. Γιατί ἔξω ἀπὸ τὸ θεῖο βασίλειο, πὺθ τὴν ἱεραρχικὴ του τάξι ἐπιτηρεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου, δὲν ὑπάρχει εὐδαιμονία, οὔτε εὐπρέπεια καὶ ἐλευθερία. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, κ' αὐτὲς ἀκόμη οἱ κατακτήσεις τοῦ Βυζαντίου δὲν γίνονται παρὰ γιὰ ὄφελος τῶν νικημένων, ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος τὸ θυμίζει στοὺς στρατηγούς του, ὅταν τοὺς διατάσσει νὰ φέρωνται ἡλια πρὸς τοὺς νικημένους, νὰ μὴν τοὺς πιέζων μὲ βαρεῖες φορολογίες, γιατί: «Μὲ τὰ ἐδαφικὰ ἀποκτήματα ἢ Μεγαλειότης μας δὲν κυνηγᾷ τὸ κέρδος, ἀλλὰ μόνον τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα, τὴν εὐημερία καὶ τὴν ἀπελευθέρωσι ὅσων τῆς ὑποτάσσονται».

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία προβάλλει μὰ τέτοια ὑπερφυσικὴ ἀξίωσι, γιατί ἦταν τὸ πρῶτο χριστιανικὸ βασίλειο. Μήπως δὲν ἀξιώθηκε ἀπὸ τὴ θεῖα Πρόνοια, νὰ δεχθῆ, πὺθ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τὴ σωτήρια πίστι, ὅπως καὶ τὶς ὁδηγίες γιὰ τὸ πὺθ καλύτερα νὰ κανονίζονται ὅλα τὰ γῆινα, θεω-

ρούμενα ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ Αἰωνίου; Στὴν ἀξιοθαύμαστη Ρωμαϊκὴ κρατικὴ μηχανὴ οἱ Βυζαντινοὶ σφήνωσαν σὰν κινητήρια δύναμι τὸν ὑπερκόσμο καὶ δραστικὸ παλμὸ τῆς νέας χριστιανικῆς πίστεως. Καὶ δὲν ἦταν ἀνάριστος ὁ συνδυασμὸς γιὰ τὴν ἀμυνα μπροστὰ στὸν κόσμον τῶν βαρβάρων, πὺθ σὰν πυρκαϊὰ ἀκράτητη πλησίαζε καὶ ἀπειλοῦσε τὸ Βυζάντιο. Δυναίωσε ἔτσι, μαζὴ μὲ τὸ ὑπερεθνικὸ θρησκειμα, τὸ ὑπερεθνικὸ κράτος. Μὲ πολιτικὸ σύνθημα: ὁ κόσμος ἴσον τὸ Βυζάντιο, χάος-ἢ λοιπὴ οἰκουμένη.

Οἱ Βυζαντινοὶ εἶχαν τὴν ἀξίωσι νὰ θεωροῦνται ὁ περιούσιος λαὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅπως ἦταν οἱ Ἑβραῖοὶ τῆς Παλαιᾶς. Βέβαια, συνήθως δὲν παρουσιάζει δυσκολίες ν' ἀντικρούσῃμε τὸν ἑαυτό μας μὲ τέτοιο τρόπο. Τὸ Βυζάντιο ὅμως εἶχε πολλὰ μέσα γιὰ νὰ παρακινήσει καὶ ἄλλους νὰ δεχθοῦν αὐτὴ του τὴν ἀπομν: τοὺς στόλους, τὸ ὑγρὸ πῦρ, τὸ χοῦμα, τοὺς ἱεραποστόλους, τὴ διπλωματία. Τὸ δυνατώτερο ἦταν ἡ διπλωματία. Ἡ Ἑνετικὴ Δημοκρατία, ἢ τὸσο φημισμένη γιὰ τὴν πολιτικὴ, ἔμαθε τὶς λεπτότητες τῆς πολιτικῆς στὴν Κωνσταντινούπολι. Ἀπὸ τὴν ἴδια αὐτὴ πηγὴ ἀντλήσαν ἐπίσης ἀργότερα οἱ Ρῶσσοι καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Ὅχι πὺθ ἀπέφευγε ὁ βασιλεὺς νὰ θυσιάσει στρατιῶτες. Καὶ μήπως τοῦ ἄφησε ποτὲ καιρὸ γιὰ τέτοιο πρᾶγμα ἢ ἀτέλειωτη Ἀσία μὲ τὸν καταθλιπτικὸ ἀνθρώπινο πλοῦτο της; Ἀδύνατον νὰ προέβλεπε κανεὶς τοὺς ἀναθρασμὸς ποῖος ξέρει ποῶν Μογγόλων, πὺθ ἔφεραν ξαφνικὰ στὰ σύνορα τοῦ βασιλείου ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐπιδρομεῖς. Μόλις ὅμως στρατεύματα, στόλοι καὶ ὑγρὸ πῦρ εἶχαν ἐκπληρώσει τὸ χρέος τους, ἱεραπόστολοι καὶ διπλωμάτες εἶχαν τὸ λόγο. Ποτὲ ἕνα πολιτισμένον κράτος δὲν ἀντιμετώπισε ἐπιθετικὸς ἐχθρὸς τόσους ὀσους τὸ Βυζάντιο, ποτὲ ἐπίσης ἕνα κράτος δὲν μετέτρεψε τόσα πρωτόγονα σίφη, εἰς ἔθνη.

Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες, εἶχε ἰδιαίτερα σπουδαστήρια, ὅπου ἢ ὑπαλληλία παρακολουθοῦσε μαθήματα γιὰ τὶς ὑποθέσεις καὶ τὴν ψυχολογία τῶν βαρ-

δάρων λαῶν. Τὰ σπουδαστήρια αὐτὰ ἦσαν, κοντὰ στὰ ἄλλα, ἓνα εἶδος πρακτορείου εἰδήσεων. Οἱ διπλωμάτες ἔπρεπε νὰ δίνουν ὄχι μόνον ἐπιστημονικὲς ἐξετάσεις, ἀλλὰ καὶ ἐξετάσεις διαγωγῆς, καὶ νὰ μαθαίνουν πῶς νὰ φέρωνται σὲ κρίσιμες καὶ λεπτὲς περιστάσεις. Βασικὸ ἀξίωμα ἦταν ὁ, τι ἀνήκει σὲ ἄλλους νὰ μὴν ὑποτιμᾶται, ἀπεναντίας πάντοτε νὰ ἐπαινῆται, δίχως ὅμως καὶ νὰ μειώνεται κάθε Βυζαντινὸ. Συνιστοῦσαν ἐπίσης στοὺς ὑπαλλήλους νὰ δείχνουν ἀμειψιὰ εὐγένεια, ἀκόμη καὶ στοὺς πρὸς καθυστερημένους λαούς. Νὰ μὴν ἐπιδεικνύουν ποτὲ γυναῖκες, οὔτε χρήματα, ἀλλὰ μόνον στρατιωτικὲς δυνάμεις. Τὸ κέντρο παρακολουθοῦσε προσεκτικὰ καὶ τίς πρὸς ἀπομακρυσμένες πρεσβεῖες. Ὅποιος ἐπρόδιδε στρατιωτικὰ ἢ τεχνικὰ μυστικὰ τὸν τιμωροῦσαν μὲ τὴν ποιὴν τοῦ θανάτου.

Τίποτε δὲν ἐθόλωσε ποτὲ τὴν ἀντίληψιν τῆς ἀξίας στὸ Βυζάντιο, οὔτε κἂν τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα. Στὴ μακροχρόνια ἱστορία του, αὐτὸ τὸ χριστιανικώτατο κράτος, παραμερίζοντας ἀκόμη καὶ ἡμιόθησκους λαούς, δὲν ἀνεγνώρισε γιὰ ἰσότητους σὲ πολιτισμὸν παρὰ μόνον δυὸ πατροπαράδοτους ἐχθρούς του: τὴν Περσία καί, ἀργότερα, τὸ Μωαμεθανικὸ χαλιφάτο. Καὶ ὅσο γιὰ τὸ Μέγα Βασιλεῖα τῆς Περσίας-ἓνα ἀφάνταστα ἐπηρμένο πρόσωπο-ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸ του, μὲ ὑπερηφάνεια, «ἀδελφὸ τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης καὶ τοῦ Βασιλέως τοῦ Βυζαντίου». Ὅταν καταλύθηκαν οἱ Σασσανίδες, οἱ χαλίφες θεωρήθηκαν στὸ Βυζάντιο οἱ μόνον πολιτισμένοι.

Οἱ αὐθέντες τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Βαγδάτης ἀνταλλάσσουν βιβλία καὶ ἐπιστήμονες. Στὶς ἀνάπαυλες μεταξὺ ἀμειλίκτων πολέμων, ὁ ἓνας ἔστειλε στὸν ἄλλον μηνύματα σχετικὰ μὲ μαθηματικὰ προβλήματα ἢ ἔκαναν κοινὲς ἐπιστημονικὲς ἔρευνες. Τοῦτο ἔγινε μόνον ἀπὸ τὸ 10ο αἰῶνα. Πρὶν, ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος εἶχεν ἀρνηθῆ νὰ στείλῃ τὸν μαθηματικὸν Λέοντα γιὰ ἀντάλλαγμα στὸ χαλιφῆ Ἀλαμούν, θεωρῶντας τὸν Ἀλαμούν ἀνεπαρκῆ σὲ πνευματικὴ ἀνάπτυξι.

Ἐνῶ τὸ Βυζαντινὸ Κράτος δὲν εἶδε μεγαλύτερη ἀπειλή ἀπὸ τὴν ἀπειλή τοῦ Ἰσ-

λάμ, ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε δυὸ τζαμιὰ γιὰ τοὺς μωαμεθανοὺς αἰχμαλώτους. Μετὰ τὴν ὀριστικὴ ἀνάκτησι τῆς Κρήτης τὸ 961, ὅταν ὁ νικητὴς Νικηφόρος Φωκᾶς ἔφερε θριαμβευτικὰ στὸ Βυζάντιο τὸ γενναῖο ὑπερασπιστὴ τοῦ νησιοῦ, τὸν Ἀδδ-Ἐλ-Ἄζιζ-Ἐλ-Κουτρομπῆ, αὐτὸς βρέθηκε μιὰ στιγμὴ, εἶναι ἀλήθεια, μὲ ξυρισμένο τὸ κεφάλι, κάτω ἀπὸ τὸ πορφυρὸ πέδιλο τοῦ βασιλέως, ὕστερα ὅμως ἀπὸ λίγον καιρὸ, δωρήθηκαν πολυτίμα κτήματα καὶ παλάτια στὸν ἡρωϊκὸ ἐχθρὸ. Καὶ οἱ βυζαντινοὶ λυπήθηκαν μόνον ποὺ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ τὸν τιμήσουν μὲ τὸν τίτλο τοῦ πατρικίου, γιὰ τὴν ὁ Κουτρομπῆς διατήρησε τὴν πίστι του, χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίσῃ κανεὶς. Ὁ νικημένος ἐχθρὸς, ἱσλαμικὰ τιμημένος, ἔζησε μὲ τοὺς δικούς του στὴν πρὸς ἡμᾶς αἰχμαλωσία. Οἱ χριστιανοὶ ἀπόγονοὶ του πῆραν ὑψηλὰ ἀξιώματα στὸ Βυζάντιο.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἀπέφραξαν νὰ κάνουν χριστιανούς μὲ τὴ βία τὸ ἀπαράμιλλο γόητρο τοῦ ὑπέροχου πολιτισμοῦ των κατακοῦσε μόνον του, ὅπως κατακοῦσε πρωτίτερα ἡ Pax Romana. Γιὰ τὸ πράγματι, μ' ὄλο ποὺ τὸ Βυζάντιο ἔδωσε πρωτότυπο ρυθμὸ ζωῆς, ἀπὸ πολιτικὴ ἄποψιν ἔμεινε πάντοτε τὸ ἀδιαιρέτο Ρωμαϊκὸ Κράτος. Ἄν σήμερον στὰ σχολεῖα διδάσκουν ἄλλα πράγματα, γι' αὐτὸ φταίει μόνον ὁ τώρα ἐντελὴς πιά ἀπρηχαιωμένος Gibbon, ποὺ μίλησε, πολὺ ὑποτιμητικὰ, γιὰ τὴν πτώσι τοῦ Δυτικοῦ Κράτους.

Ὁ Βασίλειφ, ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἰσως αὐθεντίες γιὰ τὴ Βυζαντινὴ Ἱστορία, λέει στὴν Ἱστορία του τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους: «τὸ 476 δὲν ἔπεσε ἓνα κράτος. Αὐτὴ ἡ χρονία σημείωσε μόνον ἓναν σταθμὸν καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους. Ἡ παραίτησις τοῦ Ρωμαίου Ἀγνοστόλου δὲν ἀνέτρεψε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, οὔτε κἂν τὸ ἐκλόνησε. Τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος διήρκεσε ἀπὸ τὸν α' ὡς τὸν ιε' αἰῶνα, ὡς τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Μωάμεθ τὸν Β', τὸ 1453».

Ὁ βαθὺς Ἀγγλὸς βυζαντινολόγος Bury εἶχεν ἦδη διαγνώσει αὐτὴ τὴ συνέχεια. Μάλιστα τοῦ φαινόταν πῶς εἶναι ἓνας ἐντελὴς ἀπαραίτητος κρίκος, ἂν θέλῃ ν' ἀντιληφθῆ κανεὶς τὴ μακροχρόνια ἱστορικὴ ἐξέ-

λιξι ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὴ σύγχρονη ἐποχὴ. «Ἡ σειρὰ τῶν αὐτοκρατόρων ἐξακολουθεῖ, χωρὶς διακοπὴν, ἀπὸ τὸν Ὀκτάβιο Αὔγουστο ὡς τὸν Κωνσταντῖνο τὸν Παλαιολόγο, τὸν τελευταῖο Βυζαντινὸ αὐτοκράτορα».

Πολλὲς φορές ὑπῆρξαν δυὸ τρεῖς αὐτοκράτορες, πάντοτε ὅμως μόνον μιὰ αὐτοκρατορία. Μετὰ τὸ Διοκλητιανό, εἶδαμε τέσσερες νόμιμους ηγεμόνες στὴ μιὰ ἀδιαίρετη αὐτοκρατορία. Ἔστω καὶ ἂν κάποτε οἱ αὐτοκράτορες φέρονται ὡς ἀνεξάρτητοι, νομικῶς ὅμως δὲ θίγεται ἡ ἐνότης τοῦ κράτους. Ὁ Βury γι' αὐτὸν τὸ λόγο ὀνομάζει «πατριζίους» τὸν Ὀδόακρο καὶ τὸ Θευδέριχο, Γερμανοὺς διοικητὰς μεγάλων τμημάτων τῆς Ἰταλίας. Ἐνῶ τὰ δικὰ τους Γερμανικὰ φύλα τοὺς θεωροῦσαν βασιλεῖς, δὲν νομιμοποιοῦνταν μπροστὰ στοὺς Ἰταλικοὺς πληθυσμούς, παρὰ μόνον μετὰ τὴν αὐτοκρατορικὴ ἐπικύρωσι ἀπ' τὸ Βυζάντιο. Τὸ παραδέχονταν ἄλλωστε οἱ ἴδιοι καὶ ζητοῦσαν τὸν τίτλο τοῦ πατριζίου, γιατί με αὐτὸν καταπαρῶνταν τὴν ἀντίστασι τῶν Ρωμαίων ἀπέναντι στὸν ἄριστο ξένο. Ὁ Θευδέριχος κατώρθωσε μολαταῦτα, μετὰ τὴ μεγάλη του σοφία, νὰ ἐκμηδενίσῃ σχεδόν, στὸ τέλος τῆς βασιλείας του, αὐτὴν τὴν ἀντίστασι.

Τὸ ἴδιο παρατηρεῖται στὸ πρῶτο Φραγκικὸ κράτος, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ Βασίλειφ λέει: «Στὴ Γαλλία, ὁ Ρωμαϊκὸς πληθυσμὸς θεωροῦσε ὡς τὴν ἀνώτατη ἐξουσία τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους, ὡς τὸν μόνον, πού εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀπονέμῃ ἀξιώματα. Ὁ τίτλος τοῦ Ἰλάτου, πού πήρε ὁ Χλωδόβικος ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, τὸν νομιμοποίησε μπροστὰ στοὺς Γαλλο-Ρωμαίους. Γινόταν, μετὰ αὐτό, ἓνα εἶδος ἀντιβασιλείας τῆς ἐπαρχίας, πού ἐπισήμως ἔμενε μέρος τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Οἱ σχέσεις αὐτὲς τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος μετὰ τοὺς πρῶτους Γερμανοὺς βασιλεῖς φανερόνουν πῶς ἡ ἰδέα τῆς ἀδιαίρετης αὐτοκρατορίας παρέμενε ἰσχυρὰ ἀκόμη καὶ στὸν 8^ο αἰῶνα. Ἄλλωστε, μέρη τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, ὅπως ἡ Ἀπουλία καὶ ἡ Καλαβρία, δὲν ἔπαυσαν, μ' ὅλες τὶς ἀνατροπὲς στὴν Εὐρώπη, νὰ εἶναι κτῆμα τοῦ

αὐτοκράτορος ὡς τὰ μέσα τοῦ 11^ο αἰῶνος. Καὶ ποτὲ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, γιὰ λόγους γοήτρου ἀκόμη, δὲν παραιτήθηκε ἀπὸ μιὰ σπιθαμὴ γῆς, πού εἶχε κάποτε ἀποτελέσει μέρος τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Αὕτῃ σχῆμα μόνον ἀλλάζει, ὑποχωρεῖ σὲ ἓνα σημεῖο, προχωρεῖ σὲ ἄλλο, ὅταν τὸ δυτικὸ μέρος τῆς ἀκρωτηριάζεται, πλατύνεται τὸ ἀνατολικό.

Κατὰ τοὺς σύγχρονους ἱστορικούς, μόνον ἀπὸ τὰ 800 μ. Χ. ἐπιτρέπεται νὰ διακριθῇ τὸ ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος ἀπὸ τὸ δυτικὸ, γιατί, μετὰ τὴ στέψι τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, κάτι ἄλλο, ἓνας συναγωγιστὴς, πού παίρνει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀναφαίνεται. Αὐτὸ εἶναι ἀναντίρρητη ἀλήθεια. Ἄν, ἀντιθέτως, μετὰ αὐτὴ τὴν ἀποψι, τὸ κεφάλαιό μας δὲν κἀνῃ λόγο γιὰ Ρωμαϊκὸ κράτος χιλίων πεντακοσίων ἐτῶν, οὔτε γιὰ ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος ἑξακοσίων πενήντα ἐτῶν, ἀλλὰ γιὰ τὸ χιλιόχρονο Βυζαντινὸ, αὐτὸ γίνεται γιὰ νὰ σημειωθῇ μετὰ ἓνα σαφέστερο περιγγραμμά ἡ ἰδιαίτερη πρωτότυπη μορφή τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, γιὰ νὰ δεῖξωμε καλύτερα αὐτὴ τὴ δημιουργία, πού βγήκε, μετὰ τὴ μεγάλη μυστηριακὴ πνοή τῆς, ἀπὸ καινούργια φωτοβόλο ἔστισι καὶ ἀνθίσει σ' αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα, στεφανωμένη μετὰ τὰ ἐξαισία χρώματά τῆς.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν σταυροφοριῶν, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες, ὅλη ἡ Εὐρώπη κάνει πῶς πιστεύει, ὅτι ἔχει ἐπιζήσει ἐκεῖ πέρα στὸ Βόσπορο, πιδὸ πολὺ ἀπ' ὅ, τι ἔπρεπε, ἓνα κομικὸ ἔρεπιο, κάτι τὸ σάπιο, πού τὸ ἄφησαν νὰ στέκεται κατὰ λάθος, ἀπὸ ἀμέλεια, ἓνα σκιαχτρο, κατασκευασμένο μετὰ πομπῶδη κουρέλια. Οἱ σφοδρὲς αὐτὲς προσπάθειες νὰ ὑποβιβάσθῃ τὸ Βυζάντιο δὲν εἶναι παρὰ ἐκδηλώσεις ἐλέγχου συνειδήσεως. Πραγματικὰ οἱ πολεμιστὲς τῆς τέταρτης σταυροφορίας, ἂντι νὰ πᾶν νὰ κατακτήσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους, τράθηξαν ξαφνικὰ πρὸς τὸ Βυζάντιο. Καταλαμβάνουν μετὰ αἰφνιδιασμοῦ τὴν Κωνσταντινούπολι, τὴν ληστεύουν, τὴν λεηλατοῦν, τὴν καίουν, καταστρέφουν τὶς βιβλιοθήκες τῆς, κομματιάζουν τ' ἀθάνατα Ἑλληνικὰ ἀγάλματα, χύνουν νομίσματα μετὰ τοὺς μπρούντζους

τοῦ Πολυκλείτου, κάνουν τόσα ἄτοπα πού οἱ καλύτεροί τους, ὅπως ὁ Βιλλαρδουίνος, τοὺς κατηγοροῦσαν μὲ ἀγανάκτησι. Ὅταν, ὕστερα, μετὰ πενήντα χρόνια, οἱ καρτεριοκοὶ Βυζαντινοί, συσπειρωμένοι στὴ Νίκαια, διώχνουν, χωρὶς κανενὸς τὴ βοήθεια, τὸν ξένο σφετεριστὴ τοῦ θρόνου καὶ ὁ ἐλευθερωτὴς Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ, οἱ δυὸ θαλασσινὲς δυνάμεις, ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένοβα, στραγγαλίζουν τὸ Βυζάντιο, ἐπὶ δυὸ αἰῶνες, μὲ ἀκατάπαυστες οικονομικὲς καταπιέσεις. Καὶ ἀφοῦ ἔτσι, τεχνητῶς, τὸ ἀφοπλίζουν, τὸ παραδίδουν στὴν Τουρκικὴ ἔφοδο. Ἡ Δύσις ἀρκεῖται νὰ σηκώσῃ τοὺς ὄμους, λίγο ἢ πολύ, τώρα πού τέλειωσε τὸ μισητό, τὸ φθονεμένο, τὸ «πονηρὸ» Βυζάντιο. Ὅχι ὅμως γιὰ πολύ. Μιὰ πού ἔπεσε τὸ Βυζαντινὸ ὄχυρό, ὕστερα ἀπὸ λίγο οἱ Τούρκοι προχώρησαν ὡς τὴ μέση τῆς Εὐρώπης. Μόλις στὴ Βιέννη, μὲ κόπο, τοὺς σταμάτησαν. Εὐρωπαῖοι καὶ ὄχι ἄπιστοι εἶχαν ῥίξει τὸ πολύτιμο προπύργιο.

Δὲν εἶχαν ἀκόμη, καλὰ-καλὰ, ἐξαλειφθῆ οἱ δυσάρεστες ἐντυπώσεις αὐτοῦ τοῦ ἐγκληματικοῦ σφάλματος καὶ ἀνέτειλε ὁ ἄθρησκος αἰὼν, ὁ αἰὼν τῆς «διαφωτίσεως», πού εἶχε καὶ αὐτὸς τοὺς λόγους του νὰ ἀποκρύψῃ τὴν ὑπέροχη λάμψι ἐνὸς κράτους χριστιανικοῦ. Ἐπακολουθοῦν ὕστερα ἀμέσως οἱ δημοκρατικὲς διεκδικήσεις. Πῶς νὰ σταθῇ μιὰ ἀπόλυτη μοναρχία μπρὸς σὲ ἐξημμένους φιλελευθέρους; Κοντόφθαλμος καὶ ἀσίγαστος φόβος κυριεύει αὐτοὺς τοὺς μανιασμένους ὀρθολογιστὰς καὶ παραλύνει μέσα τους, σὰ μὲ νάρκη, κάθε φιλικὴ διαί-

σθησι. Περιορίζει ἀκόμη καὶ τὴ διάνοια ἐνὸς Γρηγοροδίου, σὲ τέτοιο βαθμὸ, πού καὶ αὐτὸς ἐπαναλαμβάνει τοὺς ἀψυχους χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὸ βασιλικὸ «ἀνδρείελλο», πού κινεῖται ἰσοβίως, σὰν ἓνα μυχάνημα. Ὁ Γρηγορόβιος μεταχειρίζεται μάλιστα αὐτοὺς τοὺς χαρακτηρισμοὺς, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ ὀρισμένες συμβολικὲς κινήσεις, πού γοητεύουν ὅποιον εὐαίσθητο ἄνθρωπο τίς κυττάζει μὲ ἀνεληρέαστο βλέμμα, καθὼς εἶναι γιὰ πάντα ζωντανὲς εἰκόνας, βαλμένες γύρω ἀπὸ ἓνα μυθικὸ θέμα.

Τὶ νόημα θὰ εἶχε ὅμως τώρα, ὅποτε τὸ Βυζάντιο δὲν ἀπειλεῖ πιά κανέναν, νὰ ἐξακολοθῆσῃ καὶ νὰ παραβλέπουμε μιὰ ἐντελῶς ἐξαιρετικῆς ἀξίας δημιουργία; Καὶ γιὰτί νὰ μὴν ἐκτιμήσουμε ὅσο τοῦ πρέπει αὐτὸ τὸ γεφυρὶ, πού, σὰν οὐράνιο τόξο, ἐνώνει τὸν ἓναν κόσμο μὲ τὸν ἄλλον, πού ἐνῶ τὸ διαποτίζουν σπέρματα πολλαπλῶν πολιτισμῶν, διαγράφεται μολοταῦτα καθαρὰ, σὰν ἓνας μονόλιθος. Στὶς τελευταῖες δεκαετίες ἀρχίζουν καὶ ἀνασκευάζουν ὅ,τι παραμελήθηκε τοὺς τελευταίους αἰῶνες. Ἀποκαλύπτουν τὴν ἐξαιρετικὴ θέσι τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὀνομάζουν «ἓναν ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους κρίκους τῆς παγκόσμιας ἱστορίας». Φθάνουν στὸ συμπέρασμα πὼς ἡ ἰδρυσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔφερε διάσπασι καὶ ἐξασθένισι, ἀπεναντίας κατοχύρωσι καὶ συγκέντρωσι. Ἐπίσης ἐκτιμᾶται ἐκ νέου ἡ Βυζαντινὴ τέχνη, τὰ Βυζαντινὰ ποιήματα συλλέγονται, γιὰ πρώτη φορὰ μελετῶνται οἱ ἰδιάζοντες νόμοι τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς.

(Συνεχίζεται)

Μεταφρασις : ΜΑΡΙΑΣ Π. ΑΡΓΥΡΟΠΟΛΟΥ

ΒΡΟΝΤΟΥΝ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ ΟΙ ΚΟΡΦΕΣ

Στὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου.

Α'.

Βροντοῦν τῆς Πίνδου οἱ κορφές
κι' ἀντιλαλοῦν τὰ καταράγια
πλαγιές βογγοῦν σπηλιές καὶ βράχια
κι' ὡς τ' ἄστρα φτάνουν οἱ φωτιές.

Καὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ παιδιὰ
σὰν ἀετοὶ χυμοῦν στὴ μάχη.
Κάθε κορφὴ κι' ἀετοράχη
φωτίζει τώρα ἢ λευτεριά.

Μὰ μὲ χαλύβδινη καρδιά
καὶ τὸ χαμόγελο στὸ στόμα
κρατοῦνε τ' ἄγιο τοῦτο χῶμα
μιὰ φοῦχτ' ἀμούστακα παιδιὰ.

Στρατοὶ βαρβάρων δὲν πατοῦν
φουσατ' ἂν εἶν' κι' ἂν εἶναι πλήθη
τὰ γρανιτένια μας τὰ στήθη
στέκουν φραγμοὶ καὶ τοὺς κρατοῦν.

Ἄσοι καὶ χῶρες στὴ σκλαβιά
σκύθουν κι' ἀγκομαχοῦν οἱ τόποι—
στὴ ντροπιασμένη τὴν Εὐρώπη—
κάτ' ἀπὸ σύννεφα βαρειά.

Οὔνοι, Βουργάροι, Ἄλβανοὶ
τὰ σύνορά μας κι' ἂν μαυρίζουν
ἐδῶ πεθαίνουν, δὲν λυγίζουν,
καὶ δὲν τρομάζουν στὴ θανά.

Λυσσαῖν οἱ λύκοι τοῦ Βορρᾶ
μ' ἀδάμαστ' ἢ Ἑλλάδα στέκει
λόγχη, ντουφέκι, ἀστροπελέκι
καινούργιο φῶς κάθε φορὰ.

Τιμὴ σ' αὐτοὺς ποὺ βροντερὰ
εἶπανε τ' Ὅχι κάποια μέρα
τιμὴ σ' ἐκείνους ποὺ «Ἀέρας»
μὲ στήθη φώναξαν γερά.

Β'.

Βροντοῦν τῆς Πίνδου οἱ κορφές
κι' ἀντιλαλοῦν τὰ καταράγια
πλαγιές βογγοῦν σπηλιές καὶ βράχια
κι' ὡς τ' ἄστρα φτάνουν οἱ φωτιές

Κι' ἀστράφτ' ἢ λόγχη κι' ἀντηχεῖ
μιὰ τρομερὴ ἰαχὴ «Ἀέρας»....
Σὰν τούτη τὴ μεγάλη μέρα
ἄλλη δὲ γνώρισε ἢ ψυχὴ.

Οἱ Μακεδόνες πολεμᾶν
πλάι μὲ πλάι μὲ τοὺς Θρακιῶτες
καὶ μὲ τοὺς Βορειοηπειρώτες
σ' ἐξαισίαν ἔφοδο χυμᾶν.

Ἀρκαδία, Ζάλογγα, Φαρᾶ
κι' Ὀμηρικῶν μαχῶν εἰκόνες
Φεύγουν, σκορπᾶν, οἱ λεγεῶνες....
Δάκρυα μᾶς φέρνει ἢ χαρὰ.

Καὶ Θερμοπύλες ζοῦν Ἐκεῖ
καὶ δόξες τῶν Βουλγαροκτόνων
καὶ ξαναλάμπει φῶς αἰῶνων
ἀπὸ μιὰ σπιθα Ἑλληνικὴ.

Λευκῶν Ἀγγέλων στρατιές
κι' ἢ Παναγιὰ ἦταν κοντὰ μας
καὶ φύλαγε τὰ βήματά μας
ἀπ' ὄλες τὶς κακοτιπές...

—Κάτασπρο σάβανο. Σιγὴ....
Σάφνου σπαθιά σπιθᾶν, ντουφέκια,
δράματα κι' ἀστροπελέκια—
θρύλους λαμπροὺς γεμίτ' ἢ Γῆ.

Μηνύματα ποὺ ζωντανὰ
θὰ μείνουν μέσα μας γιὰ πάντα:
Ἐρσέκα, Ἄγιοι Σαράντα
κανεὶς ποτὲ δὲν τὰ ξεχνᾶ.

Γ'.

Βροντοῦν τῆς Πίνδου οἱ κορφές
κι' ἀντιλαλοῦν τὰ καταράχια
πλαγιές βογγοῦν σπηλιές καὶ βράχια
κι' ὡς τ' ἄστρα φτάνουν οἱ φωτιές.

Χαρὰ στοὺς ἥρωες, πατᾶν
τὸ Γράμιμο σπᾶν τὸ Τεπελένι
κάθε φαντάρος ποῦ πεθαίνει
μιά νίκη ὄλοι χαριετᾶν

Κι' ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη σειέτ' ἡ Γῆ
στῆς Κορυτσαῆς τὴ νίκη, τώρα
φωνές σαλπύγγων μύρια δῶρα
λάφυρ' ἀφήσαν στὴ φυγή.

Στιγμὴ ὠραία καὶ τρανὴ
ποῦ χίλια χρόνια μέσα ἔχει
Γεῖα καὶ χαρὰ σας Γάλλοι, Τσέχοι
Βέλγοι κι' ἀδελφία Βρεταννοί.

'Ο κόσμος ὅλος ζῆ ξανά
τ' ἀθάνατα καινούργια κλέη
μιά φλόγα τὴν Ἑλλάδα καιεῖ
φαράγγια, λόγγους καὶ βουνά.

Ἐκεῖ στὸ Γράμιμο περπατᾶ
ἡ Δόξα τῶν Ψαρῶν μονάχη
Σὲ κάθε μαυρισμένη ράχη
τὰ παληκάρια μελετᾶ

Μέσ' τοῦ πολέμου τὴ βοή,
μέσ' τοὺς καινοὺς, στὴν ἄγρια λαύρα
τῆς λευτεριάς χαϊδεύει ἡ αὔρα
τὴν κάθε πούσθυσε πνοή.

'Απ' τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ τ' ἅγια κόκκαλα βγαλμένη
σ' ὅλη τὴ Γῆ, στὴν Οἰκουμένη,
χαῖρε ὦ χαῖρε λευτεριά.

Βροντοῦν τῆς Πίνδου οἱ κορφές
κι' ἀντιλαλοῦν τὰ καταράχια
Πλαγιές βογγοῦν σπηλιές καὶ βράχια
κι' ὡς τ' ἄστρα φτάνουν λαχές.

Δ'.

Βροντοῦν τῆς Πίνδου οἱ κορφές.
κι' ἀντιλαλοῦν τὰ καταράχια.
Πλαγιές βογγοῦν σπηλιές καὶ βράχια
κι' ὡς τ' ἄστρα φτάνουν οἱ φωτιές.

Παιδιά Ἑλλήνων τὸ σπαθὶ
δρεπάνι κάποτε θὰ γίνῃ
Χρυσὸ καρπὸ ἡ Γῆ θὰ δίνῃ
Χριστοῦ Ἀγάπη θ' ἀπλωθῇ

Κι' οἱ Πολιτεῖες, τὰ χωριά
σημαῖες κι' ἄνθη θὰ ντυθοῦνε
ἄνθη ποῦ δὲ θὰ μαραθοῦνε
κι' αἰώνια θάχουν εὐωδιά.

Κι' ἂν τρέμουν τώρα οἱ καρδιές
καὶ γύρ' ἀπλώνεται φοβέρα
μιά νέα θ' ἀνατεῖλῃ Μέρα
κι' οἱ λύπες θὰ γενοῦν χαρές.

Παιδιά Ἑλλήνων ἡ ἔλῃ
πλάι στὴ δάφνη ἐδῶ φυτρώνει
ἥλιος λαμπρὸς λυώνει τὸ χιόνι
κι' ἡ μπόρα γίνετ' ἀντηλιά.

Παιδιά Ἑλλήνων στὸν πλατὸ
δρόμο π' ἀνοίγεται μπροστά μας
πρώτη στοὺς πρώτους ἡ γενιά μας
κι' ἡρωῖκοὶ νέοι στρατοί.

Στρατοὶ χαρᾶς, εἰρητικοὶ
μ' ἀξίνα, ἀλέτρι καὶ δρεπάνι
χτίστες, ἐργάτες καὶ τσομπάνοι
σὲ μιὰ ζωὴ Χριστιανική.

Κι' ὅπως στῆς Πίνδου τὴ βοή,
ὡς ἀκουστεῖ πέρα ὡς πέρα
Καιρὸς τοῦ θεορισμοῦ. ε'Ἄερω.
'Ἐμπρὸς στὴ νέα μας Ζωή.

ΔΑΜΑΣΚΟΣ

Παράλλαξη.

Κι' όταν, απ' τὸ πολύχρονο ταξεῖδι,
Στὴ Δαμασκὸ, σιμώνοντας
(Γιατί στὴ Δαμασκὸ θὰ πᾶς, μιὰ μέρα,
κι' οἱ δρόμοι ὄλοι ἐκεῖθε σ' ὀδηγοῦνε)
Ἄκουσεις,
Τὴ βροντερὴ φωνή, τὸ «Σαῦλε-Σαῦλε»,
Ποῦ θάντηχεῖ στὰ οὐράνια,
Καὶ νοιώσεις τ' ἀναστάσιμο προμάντεμα,
Μὴν πῆς πὼς ἔχεις φτάσει στὸ σκοπὸ σου,
Μὴν πῆς πὼς πειὰ μπορεῖς νὰ ξεποστᾶσεις!
Τώρα γιὰ Σὲ δὲν ἔχει ἀναπαυμὸ,
Δὲν ἔχει πειὰ ξανάσασμα γιὰ Σένα,
Ξεκίνα μὲ γεμάτη τὴν καρδιά,
Κι' ἔχεις νὰ πῆς τόσα πρωτοεπιπομένα!
Γύρνα τὸν κόσμον ὀλάκερο,

καὶ πλάσε,
Μὲ χῶμα καὶ μὲ ἰδρώτα,
Πλάσε τὸ ποῦ προστάζει Σε ἡ καρδιά Σου
Τοῦ νοῦ Σου τὸ πρωτόφαντο ξημέρωμα,
Κάμε το σπὸρο, Ἄγάπη,
Κάμε το χρυσοφῶς κι' ἀστραποβόλημα
Κι' ὄργωσε, σπεῖρε, φέξε!....
Σὰν κάποτες στὴ Δαμασκὸ σιμώνοντας
(Γιατί στὴ Δαμασκὸ θὰ πᾶς μιὰ μέρα,
κι' οἱ δρόμοι ὄλοι ἐκεῖθε σ' ὀδηγοῦνε)
Θάκούσης τ' ἀναστάσιμο τὸ κάλεσμα,
Τοῦτο, μόνο, θυμίσου:
—Γιὰ Σένα ἡ Δαμασκὸς δὲν εἶναι τέρμον
Τώρα μόλις ἀρχίζεις τὸ ταξεῖδι Σου
Κι' ἔχεις νὰ πῆς, τόσα πρωτοεπιπομένα!!

ΑΝΤ. ΣΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

...Κι' όταν γι' ἄλλου πηγαίνοντας
Στὴν Ἱερουσαλήμ σὲ φέρει ὁ δρόμος σου
Στὴν τύχη,
Γιὰ κείνην ἂν δὲν ἔχεις ξεκινήσει,
Στὸ νοῦ σου ἂν δὲν τὴν εἶχες,
Ἄπο τὴν πρώτη ἀρχὴ τοῦ ταξιδιοῦ σου,
Μὴ σταματᾶς καθόλου!
Ζερθόδεξα νὰ πᾶς, κι' απ' ἄλλους δρόμους!
Ἡ Ἱερουσαλήμ θᾶνε γιὰ σένα!
Κι' ὄσο καὶ νὰ γυρνᾶς,
Σὲ πολιτεῖες, χρυσόχτιστες,
Χίλιων λογιῶνπραμμάτιες κι' ἂν ἀγόρασες
Χίλιων λογιῶν, κι' ὄσο κι' ἂν εἶδες θάμματα

Κι' ἀκόμα, ὄσα κι' ἂν ἔμαθες,
Καὶ Ἰησαυροὺς ὄσους καὶ νὰ μαζέψεις,
Τίποτες δὲν κερδίζεις!
Ἡ Ἱερουσαλήμ θᾶναι γιὰ σένα!...

Μ' ἂν τύχη καὶ ξεκίνησες γιὰ Κεῖ
Μὴ σταματᾶς στὸν δρόμον σου!
Τοῦ κόσμου τὰ χρυσάφια καὶ τὰ θάμματα,
Τοῦ κόσμου οἱ Πολιτεῖες,
Δὲν θᾶναι τίποτες γιὰ Σέναν όταν
Γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ ἔχεις μισέψει.
Μὴ σταματᾶς στὸν δρόμον σου.
Καὶ μόνο ποῦ ξεκίνησες,

Ἐγινες Διαλεχτός.
 Χιλιάδες ξεκινούν για πολίτειες
 Μά οί λίγοι
 Τὴν Ἱερουσαλήμ ἔχουν σκοπό τους!
 Κι' ὅταν σωστά τὸ ξέρεις,
 Πῶς στὴν Ἱερουσαλήμ εἶνε ὁ Σταυρός σου,
 Πῶς θά σέ περιμένουν,
 Μὲ βάγια, μὲ τραγούδια, κι' ὠσαννά,
 Νά σέ καλωσορίσουν,
 Καὶ νά φωνάξουνε τὸ «σταυρωθῆτω»
 Πῶς θά σέ περιμένουν
 Πιλάτοι καὶ Καϊάφες,
 Ὅταν αὐτὸ τὸ ξέρεις
 Καὶ πάλι δὲ δειλιάζεις
 Μῆτε τὸν δρόμο τὸ μεγάλο ἀφίνεις,
 Τίποτις κενὰ δὲν σοῦμεινε νά μάθης!
 Σὰν ξέρεις τὸ ποῦ πᾶς, ὅλα τὰ ξέρεις...

Κι' ἂν εἶναι τότε ὁ δρόμος χιλιοκάματος,
 Νά μὴ λιγοῦν τὰ γόνατα
 Μῆτε νά ξεποστᾶσουν πουθενά

Κι' ὅσο μπορεῖς πιὸ γρήγορα νά φτάσεις.
 Τράβα ὅπου ἡ καρδιά σου σ' ὀδηγήσει.
 Καὶ μὴ γυρίζεις γύρω σου νά δῆς
 Ἐσὺ δὲν ψάχνεις
 Ξέρεις ποῦ πᾶς ἐσὺ!
 Καὶ τίποτα στὸν δρόμο σου δὲν εἶναι
 Ἄξιο για Σένα
 Κράτα καινούργια πάντα τὴν καρδιά σου,
 Καὶ κάπου θά προβάλει στὸν ὀρίζοντα
 Καὶ θᾶχει τίς καστρόπορτες ὀρθάνοιχτες,
 Νά σέ δεχτεῖ μὲ βάγια, μὲ τραγούδια,
 Ἡ Ἱερουσαλήμ ποῦ σέ προσμένει...

Γιὰ Κεῖνην ἂν δὲν ἔχεις ξεκινήσει.
 Στὸ νοῦ σου ἂν δὲν τὴν εἶχες,
 Ἄπο τὴν πρώτη ἀρχὴ τοῦ ταξειδιοῦ σου,
 Μὴ σταματᾶς καθόλου.
 Ζερβόδεξα νά πᾶς καὶ σ' ἄλλους δρόμους,
 Ποῦ ἄλλοτε, πάλι ἐδῶ θά σ' ὀδηγήσουν.
 Τώρα ἡ Ἱερουσαλήμ θᾶναι για Σένα!...

ΑΝΤ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΗΣ ΖΩΗΣ Τ' ΑΓΕΡΙ

Πίστη, ἐσὺ πρωῒνη
 δροσιά, ζωῆς
 χαρὰ παντοτεινή,
 μέσ' τῆς ψυχῆς

τὰ μυστικά, τ' ἀπέραντα τὰ βάθη,
 ἔλα γλυκεῖα παρηγοριά,
 στὰ φλογερὰ τοῦ λιοπυριοῦ τὰ πάθη,
 (βάλασμο λές-θεϊκὴ γιαιτρεία).

Δῶσ' μας ἐκεῖνη τὴν πνοή,
 ποῦ ὀπλίζει τὴν ψυχὴ φτερά
 τ' ἀητοῦ, κι' ἀδάμαστην ὀρμή,
 μακριὰ νά φύγη ἀπ' τὰ ξερά,

τὰ χειροτόπια τοῦ χαμοῦ,
 πρὸς τὸ μαγευτικὸ τῆς ἀνοιξῆς περβόλι,
 γιὰ κεῖ, ποῦ ὁ πόνος τοῦ καῖμοῦ,
 θά σβύση πιά, καὶ γελαστὸ τραγοῦδι ὅλη

θᾶν' ἡ ζωὴ μας στοὺς αἰῶνες...
 Κι' ὡς θᾶρθη τὸ δροσᾶτο αὐτὸ ὀρθρινό,
 (τὸ μυρωμένο ἀπ' τοὺς ἀνθῶνες
 τῆς χαρᾶς), στὸ ὠραῖο, τὸ γιορτινὸ

τοπεῖο, ψυχὴ εὐτυχημένη,
 σκέψου, στὴν θλιμμένη τοῦ κλαυθμῶνα
 τὴν κοιλιάδα, πόσο πλῆθος μένει,
 δίχως ἐλπίδας σκιά ζωογόνα.

καὶ εὐκήσου,
 τῆς ζωῆς τ' ἀγέρι,
 τῆ δικῆ σου
 τῆ χαρὰ νά φέρη
 καὶ σ' αὐτούς.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

ΚΑΛΩΣ ΝΑ ΕΛΘΟΥΝ!

Σήμερα, ο κύριος Νομάρχης έφθασε άργά στο γραφείο του και πάλι του λείπει ύπνος. Τα μάτια του είναι ζεματισμένα από την άπνία, τα βλέφαρα βαρεια, το πλατύ πρόσωπο άγχρό.

Από την άνοιχτή μπαλκονόπορτα μπαίνει ένας γλυκός, χλιαρός φθινοπωρινός ήλιος και λούζει το κουρασμένο κορμί του. Ο Νομάρχης τέντωσε τα χέρια, ίσωσε πίσω τις ευρωστες πλάτες του, όσο πού έτριξε ή ράχη της πολυθρόνας και χασμουριέται με όλο του το είναι.

*Α-α α α αχ!...

Προσπαθεί, έπειτα, να βάλη σε τάξη τις δουλειές του, μέσα στο μυαλό του, μολονότι ξέρει, ότι πριν φθάση ό πρωινός καφές, αυτό είναι μια καθαρή ουτοπία.

—Πρώτον, είμαι «ταπί».... Του έρχεται αυτομάτως ή θλιβερή ανάμνησις από το χθεσινобрαδυνό «καρδεάκι». Ανάμνησις ένοχλητική σαν μια μνίγα που κολλάει στο μέτωπο και δέν θέλει να φύγη.

...Μωρέ τί ήθελα έγώ να μπλέξω μ' αυτούς! Δεύτερον....

—Τά-τάκ! (Κτυπούν στην πόρτα).

—Μπρός!... 'Ο καφές;

—'Οχι, κύριε Νομάρχα. Έγώ είμαι... Τόν καλημερίζει ό διευθυντής της Νομαρχίας και του δείχνει ένα τηλεγράφημα, φρέσκος και γελαστός σαν να του έφερε μια τηλεγραφική ευαρέσκεια.

Ο Νομάρχης έσκυψε να δη καλύτερα.

«Αποστέλλονται πόλιν σας προς στέγασιν και περίθαλψιν διακόσια άνταρτόπληκτα παιδιά. Στόλ. Ένεργήσατε διά των ύπαρχόντων μέσων προς άμεσον τακτοποίησιν. Έπουργός Τάδε».

—Διακόσια παιδιά!;

Με τα χέρια που είχε ό Νομάρχης πέρασε αρκετή ώρα για να ύπάρξουν ψυχραιμες σκέψεις. Έπί τέλους ήλθε ό καφές με το κονιάκ και άπεφασίσθη να καταρτι-

σθή άμέσως μεγάλη έπιτροπή για να αναλάβη το πρόβλημα.

*

*'Ωρα 8 μ.μ. Στο γραφείο του Νομάρχου καταφθάνουν ένας-ένας τα μέλη της νεοσυσταθείσης έπιτροπής.

Πρώτος ήλθε ό Δήμαρχος, κοντός και στρογγυλός σαν βαρελάκι της μύρας. Τοποθετεί με προσοχή σε μια γωνία το δυσανάλογο με το μπόι του, μεγάλο μπιστούνι «είναι από μεξικανικό καλάμι δώρον από την 'Αμερική» όπως εξήγγει στους θυμαστάς του.

Δεύτερος ήλθε ό πρόεδρος των.... άς με συγχωρήση ό αναγνώστης, να καμουφλάρω τόν πραγματικό τίτλο του προέδρου αυτού με έναν ύποθετικό. Έκ του φυσικού αντιγράφου, δέν έχω πρόθεσι όμως να στηλιτεύσω πρόσωπα-ας ποιμε λοιπόν, ότι ήλθε ό πρόεδρος των... παραλήδων του τόπου. Ηλθε ξεφουώντας βαρεία από το άνέβασμα της σκάλας, γιατί έχει είκοσι βαθμούς πίεσι. Έπειτα έφθασε ό διευθυντής της Τραπεζής. Ψηλός, λιγνός, σβέλτος, κάθησε στην καρέκλα του, άφου τράβηξε προσεκτικά με την άκρη των δακτύλων του την τσάκιση του φρεσκοσιδερωμένου πανταλονιού, για να το προφυλάξη από τα γόνατα.

—Ποιοι άλλοι θα έλθουν; Έρώτησε ό πρόεδρος των παραλήδων, που από τώρα άρχισε να βιάζεται.

—'Ο πρόεδρος του Δικηγορικού, των γιατρών, του Έπιμελητηρίου..., άρχισε να απαιρημη ό Νομάρχης. Έκάλεσα και τόν κύριο Γεωργίου....

—Τόν Πρόεδρο της «Χριστιανικής Ένώσεως»; Διέκοψαν μαζί και οι δύο, ό πρόεδρος των παραλήδων και ό τραπεζικός και σούρωσαν το πρόσωπο σαν να δοκίμασαν κάτι ξυνό.

—Δηλαδή, εξέγησε ό Νομάρχης, ήταν

ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ, γιατί αὐτὸς ἔχει μεγάλη πείρα ἀπὸ αὐτὲς τὶς δουλειές...

— Πολὺ μεγαλοπιάνεται, εἶπε ὁ τραπεζικός. Τὸν ἐκάλεσα δύο φορὲς καὶ μοῦ τὸ ἔστρωσε εὐγενέστατα, εἶπε μὲ παρὰ τὸνο.

— Ποῦ τὸν καλέσατε; Γιά χαρτιά ρώτησε πικρὰ ὁ καυμένος ὁ Νομάρχης.

— Μὰ αὐτὸς δὲν παίζει, ἐξήγησε ὁ Δήμαρχος ἀπὸ τὸ βᾶθος τῆς πολυθρόνας του, μὲ μιὰ ἀπότομη ἔκρηξι τῆς ψιλῆς φωνῆς του.

— Εἶναι καλὸς ἐπιστήμων ὅμως, τί τὰ θέλετε, εἶπε σοβαρὰ ὁ Νομάρχης.

Ἄρα τραπεζικός, ποὺ συχνὰ λείπει στὴ κουβέντα του καμαρώνοντας «ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων» (εἶναι πρόεδρος ἑνὸς λογοτεχνικοῦ ὀμίλου τῆς πόλεως) τρελαινότανε νὰ βρῆ εὐκαιρία νὰ μιλήσῃ σὰν λόγιος:

— Καλὸς ἐπιστήμων, δὲ λέω, εἶπε μὲ ἄφροσ κριτικὸ. Ἄλλὰ πὼς νὰ σᾶς πῶ, ἔχει μιὰ μονομέρεια στὶς σκέψεις του. Γι' αὐτὸν ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι τὸ πᾶν... Προσπάθησα κάποτε νὰ τοῦ πῶ γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ κινήματος, ποὺ τὸ ἔχω μελετήσει εἰδικὰ καὶ ἔξω ἀπὸ θρησκευτικὰς προκαταλήψεις, ἀλλὰ...

Ἄρα Νομάρχης τρίβει νευρικά τὸ μέτωπο μὲ τὸ δεξιὸν χεῖρ. Δὲν ἔχει καμμιά ὄρεξι νὰ παρακολουθήσῃ ἄλλα θέματα. Στὸ κεφάλι του βουίζουν πάντα τὰ διακόσια παιδιὰ. Καὶ προσπαθεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τὴ συζήτησι στὸ θέμα ποὺ τὸν βασανίζει.

— Ἄς ἐλτίσωμε, λοιπὸν, ὅτι θὰ φροντίσῃ καὶ ὁ ἀνθρωπισμὸς αὐτὸς γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ περιμένουν στέγη...

Τὸ ψᾶρι ὅμως δὲν θέλει νὰ τοιμπήσῃ... Καὶ τραινάρουν οἱ ἄλλοι δύο τὴν ἴδια πάλι συζήτησι, μακριὰ ἀπὸ τὸ ἐνοχλητικὸν θέμα τῆς Ἐπιτροπῆς:

— Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι πιά μιὰ ἀπρηχαιωμένη ὑπόθεσις, ἀποφαίνεται ὁ πρόεδρος τῶν παραλήδων, ποὺ ταξιδεύει κάθε τόσο στὸ ἔξωτερὸν καὶ... μορφώνεται στὰ κέντρα διασκεδάσεως καὶ στὰ βαγκὼν λί. Πὼς νὰ ὑστερήσῃ, σὲ μιὰ λογία συζήτησι; Ἐσκυψε λοιπὸν ἔμπρός, νὰ τινάξῃ τὸ τσιγάρο του στὸ σταχτοδοχεῖο καὶ προσθέτει:

— Κάπου ἄκουσα νὰ λένε ὅτι ὄσα προσέ-

φερε στὸν ἄνθρωπο ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ τὰ δώσῃ ὡς τώρα τὸ Εὐαγγέλιο...

Ἄρα Νομάρχης προσπαθεῖ πάλι νὰ τραβήξῃ τὴν ἄκρη τῆς κουβέντας πρὸς τὸ μέρος του:

— Γιά στέγασαι συμμοριοπλήκτων παιδιῶν μήπως λείπει τίποτα ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως;

— Ὁ δαρβινισμὸς λείπει... πὼς τὸ μεγάλο ψᾶρι τρώει τὸ μικρὸ... Χέ! Φώναξε μέσα ἀπὸ τὴν πολυθρόνα του ὁ δήμαρχος, ποὺ στὰ ζητήματα αὐτὰ συμφωνεῖ πάντοτε μὲ τὸν τελευταῖο ποὺ μίλησε. Ὁ διευθυντής, ὅμως, τῆς Τραπεζῆς, δὲν ἔννοεῖ νὰ ἀφήσῃ ἄλλους «στὰ χωράφια του».

— Καὶ πρὸ παντὸς ἡ Τέχνη... Καὶ πρὸ παντὸς ἡ Τέχνη!... Ξαναλέει πῶς δυνατὰ, γιατί οἱ ἄλλοι δὲν τὸν πρόσεξαν ἀμέσως. Λένε πὼς ὁ Χριστιανισμὸς μιλάει στὴν καρδιά... Κάποτε μιλοῦσε στὴν καρδιά, τοῦ ἀπολίτιστου ἀνθρώπου ὅμως! Σὲ μᾶς τώρα μιλάει ἡ Τέχνη, ἡ Ποίησις, ἡ Μουσική! (*Ἄλλαξε πόδι καὶ διώρθωσε πάλι τὴν τσάκιση τοῦ παντελονιοῦ του). Ἀλήθεια!, συνέχισε ἐνθουσιασμένως, μὲ χαρὰ μου εἶδα ὅτι στὴν Ἀθήνα ἄρχισε πάλι νὰ προβάλλῃ στὰ κοντσέρτα ὁ Βάγγνερ... (Ἐβάθυνε τὴ φωνή του): Θὰ ξέρετε βέβαια, τί λείπει ὁ Σοπενχάουερ γιὰ τὴν μουσικὴ τοῦ Βάγγνερ...

Πονοκεφαλισμένος ὁ Νομάρχης καταριέται μέσα του, ποὺ βρῆκαν τὴν ὥρα αὐτὴ γιὰ νὰ κάνουν ἐρασιτεχνικὴ ἐπιστημονικὴ συζήτησι. Καὶ ἐπεμβαίνει μὲ κάποια νευρικότητα:

— Ἄ... ἀρκεῖ φίλε μου νὰ μὴ πῆτε τώρα πὼς πρέπει... νὰ δώσωμε κανένα κοντσέρτο μὲ Βάγγνερ, γιὰ νὰ συγκινήσωμε τὸν κόσμον νὰ ἀναλάβῃ τὰ παιδιὰ!...

— Ἐρχονται!... οἱ ἄλλοι, φώναξε ὁ Δήμαρχος.

Στὸ γὼλλ ἀκούστηκαν βήματα καὶ ὀμιλίες. Ἦσαν οἱ πρόεδροι τῶν ἐπιστημονικῶν σωματείων καὶ τῆς Ἐνώσεως, ποὺ ἤλθαν μαζί καὶ μιλοῦσαν δυνατὰ μὲ συναδελφικὴ ἐγκαρδιότητα.

Μέσα στὸ γραφεῖο, τοὺς καλωσῶρισαν

δλοι ἀβρότατα... Ἐφθασαν σὲ λίγο καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς.

* Ἀρχεται ἡ συνεδρίασις.

*

Τὸ γραφεῖο, τώρα, ἔχει γεμίσει καπνοὺς ἀπὸ τὰ τσιγάρα ποὺ προσφέρονται ἀμοιβαίως. Ἐξω εἶναι βαθεῖα ἡσυχία, σὰν νὰ ἔχη ἐγκαταλειφθῆ ἡ ἐπαρχιακὴ πόλις ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς. Τὸ μεγάλο ρολόι τῆς Μητροπόλεως, ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς προεισαγωγικούς χτύπους, ἐσήμανε ἐννέα. Ὁ πρόεδρος τῶν παραλήδων, ποὺ τὰ παχειὰ φρύδια στὰ προτεταμένα τόξα τοῦ μετώπου τὸν διενκολύνουν νὰ κρυφοκοιμᾶται χωρὶς νὰ φαίνεται, καταβάλλει ἀπεγνωσμένες προσπάθειες νὰ ἰσοροπήσῃ τὸ κεφάλι του. Ὁ Δήμαρχος κυττάζει μὲ ἀνυπομονησία τὸ μεγάλο μπαστοῦνι του ποὺ τὸν περιμένει στὴ γωνία.

Καὶ ὁμως ἀκόμη λύσις δὲν εὐρέθη. Στὴ θολὴ ἀτιμόσφαιρα προτάσεις καὶ ἀντιπροτάσεις διασταυροῦνται, γιὰ νὰ βρεθῆ πρῶτα ἓνα καλὸ χρηματικὸ ποσόν.

Ἐρανος; Ἐχει κουργαστῆ πιά ὁ κόσμος... Τὸ κονδύλι γιὰ τὸ πάροχο; Ἐχουν ἀναλάβει ὑποχρεώσεις... Ἐπιβάρυνσις στὰ εἰσερχόμενα τρόφιμα; Ἐξανάγινε... Ὁ φτωχὸς κοσμάκης διαμαρτύρεται. Ἀναγκαστικὴ εἰσφορὰ τῶν εὐπορωτέρων;

— Ἀδύνατον πιά!... Ἐξύπνησε ὁ πρόεδρος τῶν παραλήδων καὶ διαμαρτύρεται, τόσο ὀρηκτικὰ ποὺ κόβεται ἓνα κουμπὶ ἀπὸ τὸ γιλέκο του καὶ τινάζεται στὸ κέντρο τῆς ἐπιτροπῆς.... Ἐχομε δώσει ὡς τώρα δέκα ἑκατομμύρια! φωνάζει μὲ πόνο.

— Δέκα προϋπελογίσθησαν, φωνάζει ἀκόμη πιὸ δυνατὰ ὁ πρόεδρος τοῦ Δικηγορικοῦ, συνειθισμένος σ' αὐτὸ τὸ σπῆρ ἀπὸ τὸ Δικαστήριο. Πόσα εἰσεπράχθησαν ὁμῶς;

Ὁ Νομάρχης ἔσκυψε ἀγκομαχώντας πίσω ἀπὸ τὸ γραφεῖο καὶ τραβᾷ ἀπὸ τὸ τελευταῖο σφιδάρι ἓνα κόκκινο φάκελλο. Τὸν ἀνοίγει καὶ ψάχνει...

— Τέσσερα εἰσεπράχθησαν, λέει σὲ λίγο. Δυστυχῶς ὑπάρχει μεγάλη ἀποθνήσκια...

Κάτι ἄλλο, κάτι ἄλλο ἔπρεπε λοιπὸν νὰ γίνῃ. Στὸ τέλος ἐπροτάθη-τί ἄλλο;- ἡ πα-

ραγομπὴ τοῦ ζητήματος σὲ ὑποεπιτροπὴ!

Ὁ Νομάρχης ἔρριξε ἓνα τελευταῖο βλέμμα γύρω του. Ὁ Πρόεδρος τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως» δὲν εἶχε μιλήσει ἀκόμη. Τὸν ἐκύτταξε, τότε, σὰν ἓνα σωσίδιο...

— Σεῖς, κύριε Γεωργίου, δὲν μᾶς λέτε τίποτα.

— Μά, ὅπως βλέπω, μὰ μόνο λύσις ὑπάρχει: Νὰ μοιρασθοῦν πρῶτα τὰ παιδιὰ τὰ σπίτια. Νὰ τὰ φιλοξενήσῃ ἡ πόλις μὲ οἰκογενειακὴ θαλπωρὴ-εἶναι ζήτημα τιμῆς-καὶ ἔπειτα βρῖσκει λύσις ἡ ὑποεπιτροπὴ!

— Δὲν εἶναι ἄσχημη ἰδέα, εἶπε ὁ Νομάρχης σκεπτικός, ἀλλά...

Ὁ Πρόεδρος τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως» σήκωσε λίγο τὸ χέρι.

— Δὲν τελείωσα... Μοῦ ἀρέσει νὰ εἶμαι ρεαλιστής. Ζέρω τί δυσκολίες ἔχει τέτοια λύσις. Ἀλλά, συνέχισε καὶ ἡ φωνὴ του πήρε μιὰ ἰδιαίτερη θερμότητα, ὁ λαὸς μας, εἶναι ὁ πιὸ φιλότιμος λαὸς τοῦ κόσμου. Προχωρεῖ πρόθυμα σὲ θυσίες, ὅταν τὸν ὀδηγοῦν ὄχι μὲ λόγια ἀλλὰ μὲ τὸ παρᾶδειγμα. Τότε πέφτει καὶ στὴ φωτιά!

Σταμάτησε γιὰ λίγο καὶ ἔδειξε ἓνα γύρω τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς.

...Εἴμαστε, κύριοι, δεκαπέντε ἄνθρωποι ἔδω, ὡς τὸ ποῦμε, ἀπὸ τοὺς προύγοντας τῆς πόλεως. Ἔτσι; Ἐ, λοιπόν, νὰ κάνουμε μιὰ ἐκκλησίαν στὸ λαό. Ἀλλὰ νὰ βάλουμε στὴν ἐκκλησίαν μας ἓνα μικρὸ ὑστερόγραφο: Ὅτι τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἀνέλαβαν κι' ὅλας ἓνα-δύο παιδιὰ ὁ καθένας. Ἐνα ἑσεῖς κύριε Νομάρχα, ἓνα ὁ κύριος Δήμαρχος, ἓνα ἐγὼ καὶ οὕτω καθεξῆς. Ζέρετε ὅτι ἐγὼ πέντε παιδιὰ καὶ ὅτι δὲν εἶμαι δὰ καὶ πλούσιος. Σᾶς δηλώνω ὁμως, ὅτι κοντὰ στὰ πέντε θὰ πῶ ὅτι ἐγὼ ἔξη.... Συμφωνεῖτε; Στὴν Ἐνωσί μας ἔτσι λύομε αὐτὰ τὰ ζητήματα. Τί ἄλλο νὰ πῶ...

Σιγὴ στὸ ἀκροατήριο. Ἄλλοι φαίνονται συγκινημένοι ἀπὸ τὴν ἰδέαν. Ἄλλοι τραβοῦν μερικὲς νευρικὲς ρουφηξιὲς τῶν τσιγάρων τους.

— Λοιπὸν; ἐρώτησε ὁ πρόεδρος τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, τὸ ἀποφασίζομε;

— Μὰ εἶναι πρακτικὴ λύσις αὐτή; εἶπε ὁ διευθυντὴς τῆς Τραπέζης.

Ὁ πρόεδρος τῶν παραλήδων πήρε τότε

θάρος καὶ γύρισε στὸν κ. Γεωργίου μὲ ἓνα ὕφος δυσάρεστο, ποὺ θέλησε νὰ τὸ κἀνῆ καὶ ὑποτιμητικό.

—Κύριε Γεωργίου, δὲν εἶναι... Πῶς τὰ θέλετε, δὲν εἶναι λύσις αὐτή... Ἐδῶ δὲν εἶναι ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις» γιὰ νὰ τὰ προτείνεται αὐτά!...

Ἔβγαλε ἔπειτα τὸ ρολοῖ του καὶ ἐκύταξε τὴν ὥρα.

—Ἐννέα καὶ μισή!... Ἄ, ἐπέρασε πολὺ ἡ ὥρα. Δὲν νομίζετε κ. Νομάρχα ὅτι πρέπει νὰ διακόψουμε;

★

Οἱ καινοὶ τῶν τσιγγάρων ἀραιώνουν καθῶς ἀνεβαίνουν σιγά-σιγά πρὸς τὸ ταβάνι. Στὸ γραφεῖο ἔμειναν τελευταῖοι ὁ Νομάρχης μὲ τὸν κ. Γεωργίου. Οἱ ἄλλοι ἔχουν φύγει. Ὁ πρόεδρος τῶν παραλήδων εἶχε μιὰ βιαστικὴ δουλειά. Παπάκια τῆς κατσαρόλλας εἶχε-ὁ ἀθεόφοβος-στὴ σημερινή... δίαίτά του κατὰ τῆς πιέσεως! Καὶ ἤθελε νὰ τὰ προφτάσῃ ἔστιά. Ὁ τραπεζικός-ἐπίσης «βιαστικός»-δὲν ἤθελε νὰ χάσῃ τὴ βραδυὴ τοῦ νεοφερμένου θιάσου-ἡ Τέχνη βλέπετε! Οἱ πρόεδροι τῶν Ἐπιστημονικῶν σωματείων ἔφυγαν θλιμμένοι καὶ ἀγανακτισμένοι γιὰ τὴν ἀπροθυμία ποὺ ἔδειξε ἡ ἐπιτροπὴ. Δὲν ἔβλεπαν ὅμως πῶς θὰ μπορούσαν νὰ βροῦν λύσι.

Ὁ Νομάρχης φάναξε τότε τὸν κλητῆρα, ποὺ περιμένει γιὰ νὰ κλείσῃ τὰ γραφεῖα, καὶ τοῦ ζήτη ἓνα ἀκόμη κονιάκ γιὰ νὰ συνέλθῃ. Ὁ κ. Γεωργίου ἔρχεται καὶ κάθεται στὴ διπλανὴ πολυθρόνα.

—Μὴ χάνετε τὸ θάρρος σας, κύριε Νομάρχα....

—Ἀφήστε με κύριε Γεωργίου, γιὰτι πάω νὰ σκάσω...

Μπήκε ὁ κλητῆρας καὶ ἀκούμπησε στὸ τραπέζι τὸ δίσκο μὲ δύο κονιάκ, διαπιστώνοντας μὲ ἱκανοποίησι ὅτι σὲ λίγο θὰ ἔτελει-ωνε ἡ ὑπερωρία του.

Οἱ ἄλλοι δύο σηκώθηκαν τώρα ἀπὸ τὶς πολυθρόνες τους. Ὁ κ. Γεωργίου ἀκούμπησε τὸ ρακοπότηρο στὸν δίσκο καὶ λέει φιλικὰ στὸν Νομάρχη:

—Λοιπόν, ἀκούστε καὶ μένα... Μὴ στενοχωρῆσθε κύριε Νομάρχα! Μείνετε ἡσυχος...

—Κύριε Γεωργίου, ἀπῆντησε ἐκεῖνος, δὲν ὠφελοῦν οἱ παρηγοριές ποὺ θὰ τὶς διαψεύσῃ ἡ πραγματικότητα.

—Μὲ συγχωρῆτε κύριε Νομάρχα μου, ἀλλὰ δὲν συνειθίζω νὰ δίνω τέτοιες παρηγοριές, εἶπε σοβαρὰ ὁ κ. Γεωργίου. Κάτι ξέρω ποὺ σᾶς τὸ λέω....

—Μὰ τί ξέρετε; ἀπόρησε ὁ Νομάρχης. Γιὰ πέστε μου!

—Ξέρω κύριε Νομάρχα... Ξέρω, ὅτι παρ' ὄλες τὶς προσπάθειές ποὺ κατεβύλαμε, μιὰ γενεὰ ὀλόκληρη, δὲν κατωρθώσαμε νὰ ξεριζώσωμε τὸν Χριστιανισμὸ ἀπὸ τὴν κοινω-νία μας. Ἐπάσχει ἀκόμα στὴν κοινω-νία μας Χριστιανισμός. Ἐπάσχει καὶ στὴν πόλι μας Χριστιανισμός. Μάλιστα, σήμερα, στὶς ἡμέρες αὐτές....

—Ἐπομένως;

—Ἐπομένως.... Τηλεγραφήστε στὸ Ἐπισημογραφεῖο ὅτι θὰ τακτοποιηθοῦν τὰ πράγμα-τα! Καλῶς νᾶλθουν τὰ παιδιὰ καὶ μὴ σᾶς νοιάζει, κάτι θὰ γίνῃ....

★

Καὶ ὄντως... Κάτι ἔγινε! Τὰ παιδιὰ βοή-καν στοργικῆ, φιλόξενη, νοικοκυρεμένη τῆ χριστιανικῆ στέγῃ, ποὺ τὰ περιμένε...

Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΤΡΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΒΙΒΛΙΑ

Στις βιτρίνες τῶν Ἀμερικανικῶν βιβλιοπωλείων φαντάζουν αὐτὸ τὸν καιρὸ κοντὰ κοντὰ καὶ προκαλοῦν τὸ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνώστων, τρία ἔνδυμα συγγραφέων πολὺ γνωστῶν στὴ σύγχρονη λογοτεχνία καὶ πρὸ τὸ σταθερὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τους χαιρετίζονται πάντα μὲ τὴν ἴδια εὐχαρίστησι κάθε καινούριου ἔργου τους. Οἱ συγγραφεῖς εἶναι ὁ Α. J. Cronin, ὁ Graham Greene καὶ ὁ Aldous Huxley καὶ οἱ τρεῖς τους Ἄγγλοι. Τὰ βιβλία τους εἶναι: «Ὁ Δρόμος τοῦ Σάνων», «Ἡ Καρδιά τοῦ Ζητήματος» καὶ «Πιθῆκος καὶ Οὐσία».

«Ὁ Δρόμος τοῦ Σάνων» («Shannon's Way») τοῦ Cronin, εἶναι μὴ εὐχάριστη ἐκπληξή: γιὰ δούρειο ἔχουν ἦδη διαβάσει τὸ προηγούμενο βιβλίο τοῦ ἴδιου συγγραφέως, «Ἄγουρα Χρόνια» (the Green years), γιὰτί ἴσια ἴσια ὁ ἴδιος Ρόμπερτ Σάνων ὁ συμπαθέστατος ἥρωας τῶν «Ἄγουρων Χρόνων» ἐρχεται πάλι νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον μας. Τὸν ξαναδριτσόμα λίγα χρόνια ἀργότερα ἀπὸ καὶ πού τὸν ἀφήσαμε, ἀφοῦ ἔχει πιά τελεσίως τις σπουδές του καὶ μόλις ἔχει πάρει τὸ δίπλωμα τοῦ γιατροῦ, πού μὲ τόσο πάθος λαχταροῦσε ν' ἀποκτήσῃ. Τώρα τ' ὄνειρο του ἔχει πάρει ἀκόμα πιὸ συγκεκριμένη μορφή κι' ὅτι ἐπιθυμεῖ δὲν εἶναι νὰ μείνῃ ἕνας παθολόγος μέσα στοὺς πολλοὺς ἀλλὰ ἐκείνο πού ἤλεκτρίσει τὴ φαντασία του καὶ τὴ θέλησή του εἶναι ἡ καθαρὰ ἐργαστηριακὴ δουλειὰ καὶ οἱ πιθανές καινούργιες ἀνακαλύψεις στὸ πεδίο τῆς ἱατρικῆς. Μ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἀμείλικτα ριζωμένο μέσα του, ὁ Ρόμπερτ ἔχει νὰ πλαιψῇ σκληρὰ γιὰ νὰ φτάσῃ, στὸ τέλος, στὴν πιὸ ἀποκαρδιωτικὴ ἀποτυχία ἢ μάλλον κακοτυχία, γιὰτί κάποιος ἄλλος, λίγες μέρες πρὶν, κάνει γνωστὰ τὰ ἐπιτυχεῖς πειράματα τῆς ἐργασίας πού πάνω σ' αὐτὴν εἶχε δουλέψῃ κι' ἀγωνισθῇ κι' εἶχε μόλις ἐπιτύχει κι' ὁ ἴδιος ὁ Ρόμπερτ. Ἡ ἀπογοήτευσίς θά ἦταν μεγάλη γιὰ τὸν καθένα, πολὺ περισσότερο μάλιστα γιὰ ἕναν νέο σὺν τὸν Σάνων πού μόλις ἔκανε τὰ πρῶτα βήματα σ' αὐτὸ τὴν τόσο δύσκολο δρόμο κι' ὅλα ὡς τόσος, περιστασιακὸς καὶ πρόσωπος, δὲν εἶχαν ἐνωθῇ παρὰ γιὰ νὰ τὸν πολεμήσουν μὲ τὴν πιὸ ἔμμονη σταθερότητα. Ὁ συγγραφέας, ὅμως, δὲν μᾶς ἀφίνει πάνω σ' αὐτὴν τὴν ἀπογοήτευσίς. Κάποιο ἄλλο φῶς χαρίζει κι' ἔτσι δταν κλείνομε τὸ βιβλίο, ἀφίνομε μ' εὐχαρίστησι τὸν ἥρωά μας μὲ τὴν καρδιά του γεμάτη ἀπὸ καινούργιες ἐλπίδες νὰ ἐξακλουθῇσθὲ τὸ δρόμο του, πού εἶναι ἕνας δρόμος μεγάλης ὑπομονῆς, θέρους καὶ αὐτα-

παρνήσεως. Ὅσοι ὅμως ἔχουν διαβάσει «Τὰ Ἄγουρα Χρόνια» τοῦ Cronin, ἀς μὴν περιμένουν νὰ βροῦν τὴν ἴδια τελειότητα καὶ σ' αὐτὸ τὸ καινούργιο τοῦ βιβλίου, τὴν ἴδια βαθιὰ οκίφι καὶ τὴν ἴδια συγκίνηση. Ἐνας συγγραφέας δὲν μπορεῖ νὰ γράφῃ κάθε μέρα ἀριστουργήματα, ἴσως τοῦ χρειάζεται, σὺν ἐσκύρασι, νὰ γράφῃ κάτι πιὸ πρόχειρο καὶ γρήγορο ἀλλὰ φτάνει πολλές φορές τὸ γεγονός ὅτι εἶναι «μᾶστορ» στὴν τέχνη του» γιὰ νὰ μπορῇ νὰ διαδοχῇ εὐχάριστα ὅτι δὲποτε κι' ἂν γράφῃ. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸ καινούργιο βιβλίο τοῦ Cronin, διαβάζεται εὐχάριστα καὶ κάτι ἔχει πάλι νὰ σοῦ ἀφίση γιὰτί τὸ ἔχει γράφῃ ὁ Cronin.

••

Ὁ Graham Greene ἴσως νὰ μὴν εἶναι πολὺ γνωστὸς στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἦταν οὔτε στὴν Ἀμερικὴ πολὺ γνωστὸς, ὡς ὅτου γιὰτίσταν στὸ Κινηματογράφου μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του. Ἀπὸ τότε οἱ ἀναγνώσται του ἀξίνο-ται σταθερὰ καὶ στὴν Ἀμερικὴ. Κι' ἂν λένε πῶς ὁ Cronin θυμίζει Ντίκενς, ὁ Graham Greene θυμίζει, Γάλλους μυθιστοριογράφους τῆς σειρῆς τοῦ Bernanos καὶ τοῦ Mauriac, μὲ πιὸ ἀγγλοσαξωνικὴ ὁμῶς ἡρεμία, διαύγεια καὶ ἀπλότητα κι' ὁ ἀναγνώστης βρίσκει πιὸ εὐκολὰ τὸ νῆμα τῆς ψυχολογικῆς του ἀναλύσεως τόσο σὲ συνέχεια σοῦ καὶ σὲ συνέπεια. Τὸ τελευταῖο τοῦ βιβλίου «Ἡ Καρδιά τοῦ Ζητήματος» (The Heart of the Matter) στρεφίζεται πάνω σ' αὐτὴ τὴ φράση τοῦ Peguy: «Ὁ ἁμαρτωλὸς βρίσκεται στὴν ἴδια τὴν καρδιά τῆς χριστιανισμοῦ... Κανεὶς ἄλλος ἴσως δὲν εἶναι τόσο εἰδικὸς στὴν ὑπόθεσι τῆς χριστιανισμοῦ, σοῦ εἶναι ὁ ἁμαρτωλός. Κινεῖς ἄλλος, ἐκτός ἀπὸ τὸν ἅγιο» Κι' ἐλόκληρη ἡ ἱστορία εἶναι ἡ συνεχῆ παρακολούθησι τῆς ἐσωτερικῆς πάλης ἐξ-ἑσῆς πιστοῦ χριστιανοῦ πού ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ ἀγάπη μέσα του, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πού ἀρχίζει ν' ἀθι-τῇ, στὰ μάτια τοῦ ἀναγνώστου, ἔνα ἔνα τὰ καθήκοντά του, σπρωγμένους ἀπὸ ἕναν βαθύτερο οἰκτο γιὰ καθένα ἀπ' τὰ πρόσωπα πού τοῦ γίνονται ἔτσι αἰτία νὰ διαπρίξῃ τὸ ὅλικὸ μέρος τῆς ἁμαρτίας. Γιὰτί σὸ βίθος, ἡ πρόθεσις του χώνεται ὅλο καὶ βαθύτερα μέσα σὲ μιά ἀνίκητη στοργή γιὰ τοὺς συνανθρώπους του, πού πηγὴ τῆς ἔχει τὴν ἀγάπη του σὸ Θεοῦ καὶ πού τὸν σπρώχνει ὁμῶς σ' ἕνα φαινομενικὸ ἀδιέξοδο. Ὁ ἀναγνώστης βγαίνει ἀπ-

τήν παρακολούθησι τής δραματικής αΐτης πάλης με περισσότερον οίκτο και στην δική του τήν καρδιά και με περισσότερη κατανόησι κι' αγάπη γι' αυτούς τούς άμαρτωλούς κι' άχρωμους, συχνά και φαινομενικά τιποτένιους, ανθρώπους, που ο Θεός, όμως, τόσο βαθειά και «μέχρι θανάτου» αγάπησε.

Τό βιβλίον του Aldous Huxley «Πίθηκος και Ουσία» (Ape and Essence) μιλά άκριβώς για τόν πίθηκο και τήν ουσία, δηλαδή για τόν βιολογικό άνθρωπο και τήν πνευματική του πραγματικότητα και για τό προβάδιομα και τήν κυριαρχία που πρέπει νάχη μέσα σ' αυτήν τήν πραγματικότητα ή ουσία, δηλαδή τό πνεύμα. Η έπόθεσις του βιβλίου είναι φανταστική και συμβαίνει στα δύο χιλιάδες τόσα, μετά τόν Τρίτον Παγκόσμιο Πόλεμο, τόν Άτομικό Πόλεμο. Έρχεται μία άπιστολή από τή Νέα Ζηλανδία — που λόγω τής μη στρατηγικής τής θέσεως έμεινε έξω άπ' τό πεδίο τών έπιχειρήσεων — κι άνακαλύπτει έκ νέου τήν Άμερική, γίναναι συγκακρίμενα, στο παλιό Άος 'Αντζελες. 'Εκεί, οι Νσοζηλανδοί, που έχουν μείνει έναν αιώνα πίσω, δηλαδή στήν τροπο του σκέπτεσθαι και στις συνήθειες τής έποχής μας, βρίσκουν όσους Άμερικανούς έχουν γλυτώσει άπ' τήν γενική καταστροφή, σέ άγρια κατάσταση, ή μάλλον σέ κάτι άκόμα χειρότερο, σέ μία τελείως παρά φύσι κατάσταση. 'Έχει έρθει τώρα ή βασιλεία του Διάδολου ανάμεσα στους ανθρώπους — δηλαδή οι ίδιοι οι άνθρωποι τήν έφρασαν αυτή τή Βασιλεία με τή δική τους θέλησι — και όλοι λατρεύουν τόν Βαλίσλ που τους έχει όλους, έκ τών προτέρων, καταδικάζει στόν αιώνιο δολεθρο. 'Εδω ο συγγραφέας έχει άφίσει έλεύθερη τή φαντασία του και παρουσιάζει τά πράγματα όσο πιο παρά φύσι και... διαβολικά είναι δυνατόν νά τά συλλάβει ανθρώπινος νοός. Τό κύριο μοτίβο, που σ' αυτό έπάνω πλέκεται δόλοκληρη ή όπόθεσις και πάνω σ' αυτό έπιμένει και επανέρχεται διαρκώς ο συγγραφέας, είναι ή έγκληματική συμπεριφορά του ανθρώπου άπάναντι στην πνευματική του πραγματικότητα κι' άπάναντι στο Θεό, που αρχή του είχε, τό έγκλημα, και σπόρο του, τόν Ιδον και 19ον αιώνα και άντάξια καρποφορία του τόν 20ον και 21ον αιώνα. Με λογική συνέπεια όλες οι άξίες, που αυτές δημιούργησαν, ότι καλό και όρατο και μεγάλο είχε νά δείξη ή ανθρωπότης στους περασμένους αιώνες, βρίσκονται τώρα γκρεμισμένοι άπ' τά θεμέλια κι' ή βασιλεία του 'Εχθρού κάθε καλού, όραίου και μεγάλου, ή βασιλεία του Άρνητου, έχει έγκαθιδρυθη στή γή. 'Εδω μάς άφίνει ο συγγραφέας χωρίς νά μάς δώση άλλη έλπίδα, έκτός άπ' τήν έλπίδα ότι βρισκόμαστε άκόμα στόν 20ον αιώνα, ότι ο Άτομικός Πόλεμος δέν έγινε κι' ότι είναι άκόμα στο χέρι μας νά διαλέξουμε ανάμεσα στή Βασιλεία του Θεού και στην άλλη βασιλεία.

(Νέα Υόρκη)

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ο ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Άγαπητή κ. Διευθυντά,

Έξ άφορμής τών όσων έγραψαν οι «Άκτινες» για τήν κρίσι του τεχνικού πολιτισμού παρακαλώ νά μου επιτρέψετε νά σημειώσω δύο λόγια για τά προβλήματα και τήν κατάσταση που δημιούργησε ή επέκτασις τών «α;αθών» (!) του πολιτισμού και στην ύπαιθρο. Ειδικώτερα θέ περιορισθώ στα πνευματικά και ψυχικά, πρό κιντός, ράχη που αφήσαν στο πέρασμά τους τά δύο πιο διαδεδομένα στο χωριό δημιουργήματα του τεχνικού πολιτισμού: Τό αυτοκίνητο και τό ραδιόφωνο. Πρώτα-πρώτα όλες οι βρωμιές συνήθειες και οι πιο άλλόκοτες ιζέσεις, που βλάσταιναν σάν μανιτάρια στην πνευματική κόπρο τής πόλεως, έφταναν «παρασρήμα», «εποχούμνες» στα γυαλιστερά λεωφορεία και πουλιόντουσαν άκριβά στο χωριό σάν άφρόκρεμα του πολιτισμού και τής επιστήμης.

Βιβλία του κίτρινου τύπου άρχισαν νά κυβαλιόνται στην ύπαιθρο και νά δηλητηριάζουν τήν άτμόσφαιρα με έπιστημονικές δημαγωγίες και έρωτικούς αισθησιασμούς. Και με γρήγορο ρυθμό άρχισο τό ξύλωμα τών παλιών άρχών και κεποθήσεων. Καινούριες συνήθειες άντικατέστησαν τις πρώτες χυδαιότητες και τραμπουκισμοί άσυμβίβαστοι προς τό πρώην παρθένο περιβάλλον του χωριού, φρασολογίες αλήθειας και τρόποι μηπεμπάντικοί άρχισαν νά γίνονται τά καλύτερα πιστοποιητικά «προόδου», «έξέλιξης».

Τά άλλους άγνά ήθη και ήθημα, που άρωμάτιζαν όπωσ τό θυμάρι τήν πνευματική άτμόσφαιρα του χωριού, άρχισαν ν' άργοπεθαίνουν, νά ψυχορραγούν κάτω άπ' τά νόγια τών τοσακλιών τής «έξέλιξης». Μία μανία επίδειξης «πολιτισμού, με όλα τά διάσημα τής χονδροκοπίας, κατέκλυσε τό χωριό, και άρχισο νά έξαρθρώνη οικονομικούς ίσολογισμούς, νά διαλύη οικογένειες, ν' άναστατώνη μ' έναν λόγο τή γαλήνη και τή χαρά του χωριού. Μέσα σ' αυτό συναντά τώρα κανείς, μετά τήν νεροσυμή, τό πιο άπίθανο φαινόμενο. 'Εδω, κάτω άπ' τά λευκά τομπέρι φιγουράρει παράξενα ένα μπρούτζινο πρόσωπο παραμορφωμένο άπ' τό παοάλειμα του ρούζ. 'Εκεί, κάτω από τις άράχνες που πολιοροκούν τό ταβάνι του μαγαζιού, άκούεται τό καταπράσινο μυλιάρδο, που άγκομαχάει άπ' τ' άδιάκοπα κονταροχτυπήματα τών νέων δανδήδων με τά παστομένα άπ' τήν άφθονη μπριγιαντίνη μαλλιά και τά σπιθαματα μανικύρ, που θύμιζαν τό «Σταυρατζό» του μακαρίτη του Κρυστάλλη.

Τό ξινάρι βέβαια και τό αλτέρι μισητά άργανα παλαιοντολογικη έποχής, έξμειναν στα σκελετωμένα χέρια τών παπούδων, που τό άρτηριοσκληρωτικό τους αιμα δέν άντεχε στους καινούργιους «προδευτικούς» έμβολιασμούς. Και, σάν φυσικό επακόλουθο, ένα άκάθакτο ρεύμα άστυφιλίας, με τόν γνεστό δόλεθρο οικονομικό

ἀντίκτυπο ἐπάνω στὴν Ἑθνικὴ οἰκονομία, ξεκίνησι ἀπ' τὸ χωριὸ γιὰ τὴν πόλι.

Νὰ τί πῆγαινε, ἀλλὰ καὶ τί ἔφερνε ἀπ' τὸ χωριὸ τὸ αὐτοκίνητο!

Ὅσο γιὰ τὸ ραδιόφωνο, γιὰ τὸ μυστηριώδες ἑκαίνο κουτί πού ἦ γιὰ τὰ ἐρμηνεύσει ἀν... «θαιμονικὴ συνέργεια», δὲν θέλει ὑπερβολικὸ ἀν ἔλεγε κανεὶς πὺς πάσχιος ἀληθινὰ νὰ δικαιωθεῖ καὶ ν' ἀποδείξῃ προφητικὸ τὸν χαρακτηρισμὸ αὐτὸ τῆς γιὰ γὰς. Ἄν στὴν πόλι κατάρθωσι νὰ μεταφέρῃ τὴν ἐξω βρωμιὰ καὶ νὰ τὴν μπάξῃ μέσα στοῦ σπύτι, στοῦ χωριὸ πέτυχε νὰ διασκορπίσῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ σὺν δαίγμα προόδου καὶ πολιτισμοῦ τὶς πιὸ ἑλεεινὲς συνήθειες τῶν πιὸ ταπεινῶν οπιτιῶν τῆς πρωτεύουσας.

Τὰ φαρᾶγγια καὶ οἱ ρευματίες πὺ ἀχολογοῦσαν καλαιστέρα ἀπ' τοὺς γλυκοὺς στεναγμοὺς τῆς φλογέρας, ἀντιβουίζουσι τώρα ἀπ' τὰ «χασιπικὰ» καὶ τὰ «ζυμπικικὰ». Καὶ ἡ πλατεία τοῦ χωριὸ, ὅπου εἶδε ὁ ποιητὴς νὰ «χορεύῃ ἢ λεβεντιά, στῆς Πασχαλιάς τῆς μέρας» καὶ νὰ «βροντοκοπᾶ τὸ τύμπανο καὶ κλααῖδῃ ἢ φλογέρα», παρεχώρησε τώρα τῆ θάσι τῆς στῆ τοιμεντόστρωτῆ «πίστα» πούβλεπε καὶ πάχινε κάθε βράδυ ἀπὸ τὰ ταχὸ καὶ τὰ ὄμοια.

Τὴν ἀποδοκιμασία του λοιπὸν θὰ ζητήσωμε; Καταδίκη τῆς τεχνικῆς προόδου; Κάθε ἄλλο. Καθένας πὺ θὰ ὑποστηρίξῃ κατὶ τέτοιον, θάταν ἐξω ἀπ' τὸ Χριστιανισμὸ, πὺ τόσο ἐπίμονα ἀρνήθηκε νὰ συνοπγράψῃ μὲ τὸν Ρουσσώ, γιὰ τὸ «εἶναι στὴν οὐσία τῆς ἀποστολῆς του προσευτικὸς καὶ ζητεῖ τὴν βαλτίωσι, τὴν τελείωσι, τὴν πρόοδο, πὺ τὴν ἀντιλαμβάνεται σὺν Χριστιανικῇ ἐπιδίωξῃ» (!).

Ὅχι μόνο λοιπὸν δὲν χωρίζεσι τίποτε τὸν Χριστιανισμὸ ἀπὸ τὸν τεχνικὸν πολιτισμὸν, ἀλλὰ ἀντίθετα, βασικὴ ἐπιδίωξῃ: τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ὁ διαποτισμὸς τοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὸ Χριστιανικὸ πνεῦμα καὶ ἡ πνευματικὴ του θεμελίωσι. Γιὰ τὸ εἶδος βρίσκεται ἡ ρίζα τὸν κακοῦ. Στὰ θεμέλια. Στὴν ἑλλειψί: τοῦ ἀπαραίτητου πνευματικῶ βάρου καὶ τοῦ ἀναγκαίου προσανατολισμοῦ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ μας.

Τὸ νὰ ρίχνῃ λοιπὸν κανεὶς τὶς εὐθύνες ἀπ' εὐθείας στὸν τεχνικὸν πολιτισμὸν καὶ νὰ ζητῇ τὴν τιμιρία ἢ τὴν κατάρησι του, αὐτὸ μοιάζει κάπως μὲ τὴ γνωστὴ ἐνέργεια τοῦ Ξέρξη, πὺ διάταξε νὰ... θείρουσι τὸν Ἑλλησποντο γιὰ τὸ μὲ τὴ θαλασσοταραχὴ του θαλάσσωσι καὶ τὰ μεγαλεπήβολα σχεδία του. Τὶ ἔφταιγε ὁ ἀνεύθυνος ἑκαίνοσ πόντος, ἀφὸ τὸν ἐσάλευσε μὴ βλαίη πνοή, πὺ ἔκανε ἐρμητικὰ καὶ καταστρεπτικὰ τὰ ἄλλοιως ἐνεργητικὰ ρεύματά του; Καὶ τί φταίει σήμερα ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, ἀφὸ ἡ πνοή πὺ τὸν κατευθύνει: εἶναι πνοή ὀλισθητική, πὺ μόνο πνευματικὴ ἀρνησι καὶ ψυχικὸ ἔσθεμελίωμα γνωρίζεσι; Πνοή στείρα καὶ διαλυτικὴ «σὺν τὸ λίβα πὺ καίει τὰ σπαρτά».

(1) Βλ. Π. Μελίτη «Χριστιανισμὸς καὶ πρόοδος» Ἀκτίνες Ἰουλίου 1948

Θὰ μπορούσε βέβαια ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς νὰναι παντοῦ, καὶ ἰσχυρότερα στοῦ χωριὸ, πολιτισμὸς μὲ κεφαλαῖο Π, πὺ θὰ ἐφρικοκαρε πνευματικὰ καὶ θ' ἀνακούφιζε σωματικὰ τὸν πολὺ μοχλο ἀγρότη, θὰ μπορούσε νὰναι τέτοιος ἀκινουθα δόναμις τοῦ δὲν ἦταν ἢ τυφλὴ ὀλη, ἀλλὰ τὸ ζωογόνο πνεῦμα. Τὸ πνεῦμα «ἔχι: σὺν κινή λέξι: ἢ ἰσάα, μὰ σὺν ἐνεργὸς δόναμις πὺ διαμορφώνει τὴν ὀλη» (?) εἶναι ἡ μόνη δόναμις πὺ μπορεῖ νὰ ἐλέγξῃ, νὰ χλιναγωγῆσῃ καὶ νὰ χειραγωγῆσῃ τὸν τεχνικὸν πολιτισμὸν. Εἶναι ὁ συνειρὸς ὀδηγὸς πὺ μπορούσε νὰ κατευθύνῃ στὴν τέρστια αὐτῆς μηχανῆς προσεχτικὰ καὶ ἐπιδῆξια ἀνάμμοα ἀπ' τὶς ἑλικοειδεῖς καὶ ἐπικίνδυνες στενωσιές πρὸς τὴν ὕψηλὴ κορυφῆ τῆς ἀληθινῆς προόδου. Ἄν λοιπὸν λειψῇ αὐτῆ ἢ Πνοή, θέλει συζῆτησι: ὅτι οἶγουρα θὰ βροῦν ἐφαρμογῆ οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου «τυφλὸς τυφλὸν ἐάν ὀδηγῇ, ἀμφοτέροι εἰς βῆθον πεισούντα» (!); Τὶ τὸ παράξενον ὅταν ἕνας τεχνικὸς πολιτισμὸς τυφλὸς ἀπ' τὰ μάτια τοῦ πνεύματος συντρίβει καὶ συντρίβεται; (!) «Ἡ ὀλικὴ ἀποτυχία, αἰτία ἔχει τὴν πνευματικὴ ἀποτυχία Ὅ τεχνικὸς πολιτισμὸς δὲν ὀφέλησε σε τίποτε, γιὰ τὸ δὲν εἶχαμε πνευματικὸν πολιτισμὸν. Καὶ δὲν εἶχαμε πνευματικὸν πολιτισμὸν γιὰ τὴν ὀλικὴν καὶ μόνη τῆς ἀδυσπῆχτη — ὁ πνευματικὸς προσανατολισμὸς τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου ἦταν λαθεμένος, ψεύτικος.» (!).

Τὰ ἐρείπια, ὄμοια, καὶ τὰ χαλάσματα μποροῦν ν' ἀποτελέσουν μὴ μεταβατικὴ μόνον κατάστασι. Ἄπὸ τὰ ἐρείπια καὶ τὴν στάχτη μπορεῖ νὰ ἐπιταχτῇ κάποιο φωνίξ Κι' ἀπὸ τὰ σύγχρονα ὀλικὰ καὶ ἠθικὰ ἐρείπια, πὺ πλακωνοῦν μ' ἕνα πλοσῆμαντο συμβολισμὸν ἐσχηματῆ τὸ χωριὸ, κάποιο φωνίξ μπορεῖ ν' ἀναπηδῆσῃ.

Τὰ ἀλλεπάλληλα χτυπήματα, πὺ καταφέρονται ἐπάνω στοῦ ἀμόνι τῆς Ἑθνικῆς δοκιμασίας, δὲν μπορεῖ περὰ ν' ἀναψοῦν κάποια σπῆξα. Τώρα ἀν ἀπ' τῆ σπῆξα αὐτῆ θ' ἀνάψῃ κίλι διαβρωτικὴ φωτιά ἢ φαργγόβλα λάμψι: αὐτὸ εἶναι ζήτημα πὺ θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπ' τὸ θεμελίωμα τοῦ νέου πολιτισμοῦ.

Ἐδῶ ὄμοια ἀνοίγεται ἕνα καινούργιον θέμα πὺ δὲν ἐκτίθεται μὲ λόγια ἀλλὰ δημιουργεῖται μὲ ἔργα: Εἶναι τὸ ἔργο τῆς πνευματικῆς θεμελιώσεως τοῦ πολιτισμοῦ μας, πὺ ἀποτελεῖ τὴν κυρία προσπάθεια τοῦ Χριστιανικοῦ ἔργου. Εἶναι ἡ ἐλλογῆτῆ προσπάθεια πὺ θὰ δώσῃ σάρκα καὶ ὄσπῃ τὸν δειρο τὸσων γενεῶν καὶ στοῦ νοσταλγικὸ αἰτήμα τῶν ἡμερῶν μας. Στὸ αἶτημα τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

K. ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΣ

(2) Βλ. Α. Πουρῆ «Γιὰ τὴν περὶ κρίσι ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς» Ἀκτίνες 1948 σ. 181 ἐπ. 128 ἐπ.

(3) Ματθ. ε' 14.

(4) Βλ. Π. Μελίτη «Ἐνας ἀρνητικὸς πολιτισμὸς» Ἀκτίνες 1945 σ. 66-69.

(5) Βλ. Π. Μελίτη «Τὸ νόημα τῆς ἐποχῆς μας» Ἀκτίνες 1945 σ. 257-262.

ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ

Ο παλμός και η ζωή της φοιτητικής νεολαίας σκορπίστηκε πάλι τούς χώρους του Πανεπιστημίου και των άλλων σχολών. Νεαροί συνάεργοι, επικρατιότοπουλα μαζί με «βετεράνους» της φοιτητικής ζωής ξαναρχίζουν με νέο ενθουσιασμό το ακαδημαϊκό έτος. Ένας ολοκληρωμένος καινούργιος χρόνος απλώνεται μπροστά μας για να τον κερδίσουμε με τις μελέτες μας και με ό,τι θα μας προσφέρουν οι Σχολές. Και μπορεί ο χρόνος αυτός να είναι ένα θετικό κεφάλαιο για μας, αλλά και για την Ελλάδα, εάν προσέξουμε την αξιοποίηση των κόπων και του μνχρού ή μεγάλου πλούτου της μορφώσεως που θα αποκτήσουμε στη διάρκεια του. Και η αξιοποίηση αυτή είναι και δυνατή αλλά και επιτακτική. «¹ κόσμος ζητά τα νέα θεμέλια που θα κρατήσουν το βάρος ενός ολοκληρωμένου πολιτισμού για να λείψουν κάποια τα σημερινά θεινά. Και είναι γνωστό πως εάν άρκοον λύσεις επιφανειακές, με χλιαρότητα και ένδοξαμοιές που απλώς δικαιωνίζουν καταστάσεις παρακμής. Ή θα υπάρξει η ξεκαθρισμένη βία, ή χριστιανική, στην ατομική μας ζωή για να επεκταθεί έπειτα και στην κοινωνική η... ίσως να μη υπάρξει τίποτα.

Η ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ

Μέσα στη σημερινή ανακατάσταση ή μορφή του εκπαιδευτικού υψώνεται σάν φάρος έλπίδος. Από την δική του συμβολή κατά ένα μεγάλο μέρος εξαρτάται αν τα σημερινά παιδιά και τα παιδιά των παιδιών αυτών, θα δουν ημέρες διαφορετικώτερες. Έτσι εξηγείται γιατί και ο εκπαιδευτικός παρ' όλην την πολύπλευρη κρίση — που αυτός αισθάνθηκε βαρύτερη — εξακολουθεί να στέκεται ύψηλά στην συνείδηση του σκόλου. Γι' αυτό και στις ημέρες μας βλέπομε τόσους νέους να τρέπονται προς τον εκπαιδευτικό κλάδο. Μόνο στις παιδαγωγικές Ακαδημίες είχε προβλεφθεί ότι θα εισήγοντο έπέρτος 530 σπουδαστάι, αριθμός που πλησιάζει τούς εισακτέους στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, σε όλες τις σχολές.

Η κατεβήνας αυτή θα γαμία την διαρκεί των νέων αυτών με την έννοια της μεγάλης αποστολής τους και θα τούς χριζή την ευχάριστη συναίσθηση ότι εξυπηρετούν κατά τον ιδανικώτερο τρόπο το κοινωνικό σύνολο. «¹ Η Πατρής, λέγει το Δελτίον της Ένωσεως Έκπαιδευτικών Διευργών, έχει προς αυτόν, τον εκπαι-

δευτικό, γυρισμένα τα βλέμματα της και από αυτόν περιμένει την καλύτεραν αβριον, την ασφάλειαν και την πρόδον. Του έμπιστεύεται το χιλιοσταλαιπωρημένο παιδί όλην την όπδοτασιν και το μέλλον της». Την εξαιρετική αυτή κλήσι, να γίνουν δασκαλοι του ελληνικού λαού την αντιμετώπιζον οι νέοι, αγόρια και κορίτσια, που παρνοον την τελευταία τους γυμνασιακή χρονιά. Όσοι αισθάνονται τις δυνάμεις τους άρκατές, δε μη διστάζον να ένταχθον στον εβρηνακό στρατό των κατ' εξοχήν πνευματικών οίκοδόμων. Στην νέα κοινωνία που ανατέλλει και η αίγλη που θα τούς περιδάλλη θα είναι περισσώτερη αλλά και η τιμή.

ΟΙ ΔΥΟ ΕΡΓΑΤΕΣ

Όσο συνδέθηκε με τον εργαζόμενο νέο ο φοιτητής τα τελευταία χρόνια δεν είχε συνδεθεί ποτέ άλλοτα. Ο φοιτητής — εργάτης είναι και το συνηθισμένο και πολλοί σπουδοκταί θέλησαν να τα συνδυάσουν για να δώσουν μία διάξοδο σε άπειλητικά οικονομικά προβλήματα. Ή κατάσταση αυτή παροδική για την πλειονότητα, αν και απομάκρυνα τον φοιτητή από τα βιβλία του, είχε το καλό ότι τον συνέδεσε με τον εργαζόμενο με δεσμούς συναδελφικούς. Αισθάνθηκε ο φοιτητής από κοντά και έννοιασε την ψυχή του εργαζόμενου με όλες τις αγωνίες και τα όνειρά της. Τον παρηκολούθησε στο εργοστάσιο, το μηχανουργείο, τις αποθήκες, τούς σιδηροδρόμους, σε βρειαιές εργασιές ή σε ελαφρότερες. Όταν μάλιστα όηρηξε και η πνευματική συγγένεια ο δεσμός αυτός αναπτύχθηκε και ανδρική μέσα στην Χ.Ε.Ε.Ν. την «Χριστιανική Ένωσι Εργαζομένης Νεολαίας», την αδελφή Ένωσι της Χ. Φ. Ε.

Μ' αυτόν τον τρόπο, ο φοιτητής προσφέρει στον εργαζόμενο νέο από τις γνώσεις του ή την άλλη πείρα και παίρνει σάν αντάλλαγμα την θερμή και τον απαράμιλλο θηραυρό της καρδιάς του εργάτη. Σε κατασκηνώσεις εργατικές, σε έκδρομεί, σε ομάδες, σε Κατηχητικά σχολεία εργαζομένων, στη Σχολή Μηχανικών, ο φοιτητής στάθηκε στο πλευρό του νεαρού εργάτη.

Και αυτά σάν αρχή. Αρχή γεμάτη προοπτικές που φωτίζουν με έλπίδες τις δικές μας ή μέρες. Οι δύο εργάτες, ο εργάτης των γραμμάτων μαζί με τον εργάτη της βιομηχανίας και τον τεχνίτη, αδελφικά ένωμένοι μέσα σε χριστιανικό πλαίσιο ανέβηκαν στο επίπεδο του

πνευματικού έργατη. 'Ο καθένας στὸν τομέα του και στὸ δικό του κύκλο εἶναι κι' οἱ δύο μαζί! εἰκοδόμοι τῆς νέας ἡμέρας.

ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΗΜΕΡΑ

'Ο T. S. Elliot εἶναι γνωστὸ ποιὰ τιμητικὴ θέσι ἔχει στὴ σύγχρονη ἀγγλικὴ λογοτεχνία και τὴν παγκόσμιον. Εἶναι ἐξ Ἰου γνωστὸς και ὁ ἀποσαφηνισμένος πνευματικὸς προσανατολισμὸς μὲ τὸν ὅποιο ἔχει διαπλάσει τὸ ἔργο του. Μιλῶντας πρὸ ἐτῶν γιὰ τοὺς νέους σ' ἓνα βιβλίο του («Thoughts After Lambeth») εἰκόνας χαρακτηριστικὰ μερικὲς ἀλήθειαις ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λησμονιοῦνται χωρὶς νὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἐπισημαίνει τὸν κίνδυνον τῶν συμβιβασμῶν και τὴν ἀρρωστὴν νοοτροπία τῆς ἀσκολῆς ὑποχωρητικότητος.

Καὶ ἔχει δίκην. Στὴν ἐποχὴ μας ὅσοι ἔχουν χαράξει μιὰ γραμμὴν στὴ ζωὴ τους τὴν ἀκολουθοῦν μὲ πλήρη ἔντασι τῶν δυνάμεών τους και αὐτεθυσία, πῶς θὰ παρουσιασθῇ λοιπὸν σήμερον στὸν κόσμον ἡ χριστιανικὴ πίστις ἀτόνη, μὲ σδυμένο τὸ ἀγωνιστικὸν της περιεχόμενο; «Δὲν εἶναι καλὸ, λέγει ὁ Elliot, νὰ κάνωμε τὸ Χριστιανισμὸν εὐκόλον και διασκεδαστικὸν ἢ «νεολαία» ἢ τὸ καλύτερον τμήμα τῆς, ἔρχεται μὲ μεγαλύτερη εὐχαρίστησι σὲ μιὰ δύσκολη θεησκεία παρὰ σὲ μιὰ εὐκόλην. Γιὰ μερικοὺς θὰ πρέπη νὰ δεθῇ ἔμφασις στὸν κόσμον τοῦ πνεύματος, χριστιανισμὸν ἐπομένως περισσότερο διανοούμενον χριστιανισμὸν. Γι' αὐτοὺς και γιὰ τοὺς ἄλλους στὴν ζωὴ τῆς πειθαρχίας και τῆς ἀσκήσεως θὰ πρέπη νὰ δεθῇ ἔμφασις γιὰτὶ πάντοτε και ὁ τελευταῖος πιστὸς μορφεὶ καὶ ὁφείλει νὰ ζῆσθι μέσα στὸ σύγχρονον κόσμον αὐτὸ πῶς συγκριτικὰ εἶναι μιὰ ζωὴ ἀσκήσεως. Σκέψεις, σπουδῆ, νήκρωσις, θυσία εἶναι αὐτὰ τὰ ὅποια θὰ ἐντυπωθοῦν στὸν νέο—ὁ ὅποιος διαφέρει ἀπὸ τὸ νέο ἄλλων ἐποχῶν. Ποτέ δὲν θὰ προσελευστέε τὸν νέο μὲ τὸ νὰ κάνετε τὸν Χριστιανισμὸν εὐκόλον πολλοὶ ὅμως μορφοῦν νὰ ἐλκυθοῦν δταν τὸν εὐρίσκουν δύσκολον, δύσκολον και στὸν ἄτακτον νοῦν και στὰ ἀτίθασα πάθη».

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ ΝΕΑ

— Παρ' ὅλον τὸν φόδον τῶν ὑψηλῶν διδάκτρων και τῶν ἑλλείψεϊ στέγγης, πλήθος ὑποψηφίων φοιτητῶν κατέφθασε ἀπὸ τῆς διαφόρας ἐπαρχίας. Ἡ Ἱατρικὴ Σχολὴ εἶχε τοὺς περισσότερους ὑποψηφίους και ἐπομένως και τὴν μικρότερην πιθανότητα νὰ εἰσαχθῇ κανεὶς, (ἔως σποὺς δέκα μέρους). Θὰ ὑπάρξουν ὅμως και εὐεργετήματα ποὺ εἶχαν περίου οἱ συνάδελφοί των;

— Οἱ ὄρες λειτουργίας τοῦ Ἀναγνωστηρίου

τῆς Λέσχης καθορίθησαν γιὰ ἐφέτος 830 π.μ. ἕως 8.30 π.μ. χωρὶς διακοπὴν. Τὸ μέτρο αὐτὸ εἶναι πολὺ ἐξυπηρετικὸν γιὰ ὅλους, ἐφ' ὅσον ἐφακολουθεῖ τὴν ἀσυνεχῆ κατανομή τῶν ὥρων διασκαλλίας.

— Ἡ συρροὴ τῶν ἐπαρχιωτῶν ὑποψηφίων εἶχε και ἓνα ἄλλο ἀποτέλεσμα. Οἱ πινακίδες ἀνακοινώσεων τῆς Λέσχης γέμισαν μὲ ἀγγελίας ἐνοικιαστηρίων. Οἱ τιμὲς ὅμως δὲν τολμοῦσαν νὰ κάνουν τὴν ἐμφάνισιν τους. Ἴσως κάποτε νὰ λυθῇ και τὸ ζήτημα τῆς φοιτητικῆς στέγγης. Πρὸς τὸ παρὸν ὁ φοιτητὴς πρέπει νὰ διαθέτῃ... λίρας.

— Καὶ ἡ πρωτοτυπία τοῦ νέου ἔτους. Ἐφέτος ὑπογραμμικὰ ἀρχίζει ἡ Γυμναστικὴ στὸ Πανεπιστήμιον. Ἐφ' ὅσον ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν οἱ λόγοι ποὺ τὴν εἶχαν καταργήσει ἀπὸ τὸ 40, φυσικὸν εἶναι νὰ χαίρεισθῃ μὲ ἱκανοποίησιν ἀπὸ ὅλον τὸ φοιτητικὸν κόσμον ἡ ἐπανάληψις τῆς.

— Εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν τὰ Χριστιανικὰ Μαθήματα γιὰ φοιτητὰς και φοιτητρίδας ἦσαν τὸ κέντρον τῆς περιουῆς ἐργασίας μετ' ἐξ τῶν σπουδαστῶν, μὲ θέματα ποτε θεωρητικὰ και ἀλλοτε πρακτικωτέρως σημασίας, παρακολουθηθῆσαν μὲ ἐνδιαφέρον ὅπως τὸ εἰδισχαν και οἱ ζωηρὲς συζητήσεις.

— Τὰ Χριστιανικὰ Μαθήματα Ἀθηνῶν θὰ λειτουργήσουν κατὰ τῆς ἐξῆς νέας ἡμέρας και ὄρες: Διὰ φοιτητὰς κάθε Πέμπτην 7 μ.μ. και διὰ φοιτητρίδας κάθε Τετάρτην 5.1/4 μ.μ. ἀκριβῶς. Εἰς τὴν Πειραιᾶ ὅπως και πέρου: διὰ φοιτητὰς κάθε Πέμπτην 7 μ.μ. και φοιτητρίδας Τετάρτην 5 μ.μ. Χριστιανικὰ Μαθήματα θὰ γίνουν ἐπίσης και εἰς τὴν Ν. Νίκειαν.

— Ἐνα τμήμα τῆς Ἐνώσεως τοῦ Παραρτήματος τῆς Θεσσαλονικῆς ποὺ ἐργάζεται ἐντατικὰ και μὲ ἐπιτυχία εἶναι ἡ Χορωδία. Κυρίως ἐργάσθηκε μὲ τῆς ἀπογευματινῆς ραδιοφωνικῆς ἐκπομπῆς στὸ Κυριακάτικον πρόγραμμα τοῦ σταθμοῦ τῆς Θεσσαλονικῆς ποὺ ἀκούγονται πάντοτε εὐχάριστα.

— Ἀπὸ τῆς γραμμῆς τοῦ πυρὸς καταφθάνουν διαρκῶς και περισσότερες ἐπιστολῆς στὴν «Πρόνοια Στρατιώτου» ἀπὸ νεαρὸς στρατιῶτες και ἀξιωματικούς, γεμάτες πίστιν και πνευματικότητα. «Ἐλευθερία δίχως Χριστὸν δὲν μπορεί νὰ ὑπάρχη» ἔγραφε ἐπιγραμματικὰ ἓνας στρατιώτης ὕστερον ἀπὸ τὸν Γράμμον.

Ο ΕΝΤΕΤΑΜΕΝΟΣ

Δυπούμεθα, διότι, ἐλλείπει χώρου, εἰμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναβίλωμεν τὴν κριτικὴν τοῦ βιβλίου και τὴν ἀλληλογραφίαν διὰ τὸ ἐπόμενον.

Περιοδικὸν «**Ακτίνες**», ὄργανον τῆς «**Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων**».—Ἐκδ-Χριστ. Ἐνῶσ. «**Ακτίνες**». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτην 14. Ἀθήναι: (1) Τηλ. 35-023—Θεσσαλονικῆς: Ἀγ. Σοφίας 38.—Πειραιῶς: Τσαμαδοῦ και Κολοκοτρώνη 67.—Υπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης. κατοικία: Ποικίλης 5 Ἀθῆναι.—Ἐτήσια συνδρομὴ δρ. 15.000, ἐξωτερικοῦ δολλ. 3 ἢ Ἀ. Ἀγγλίας 1 /-.—Προστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυχάλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.